

LAISVĖ

RUGSĖJIS

1982

Algimantas S. Gečys

**LIETUVOS LAISVINIMO VEIKLA:
KAIP YRA IR KAIP GALĖTŲ BŪTI**

Anatolijus Kairys

RAŠYTOJŲ TYLA

Dr. Bronius Nemickas

**APGAULĖS IR SMURTO
SĄMOKSLAS**

Vytautas Vaitiekūnas

BENDRUOMENĖ RINKIMUOSE

Vytautas Volertas

**LAIKO RĖŽIAI VALDŽIOJE
IR ŽMONĖSE**

Bronius Zumeris

**DU LIETUVIAI — DU DRAUGAI,
O TĖVYNEI TIK VARGAI**

VEDAMASIS

LIETUVI FRONTO BI IULI TARYBA

P. Algis Raulinaitis, Tarybos prezidiumo pirmininkas,
1501 Riverside Drive
Burbank, CA. 91506, USA

Edmundas Arbas, Tarybos prezidiumo sekretorius,
306-22nd Street
Santa Monica, CA 90402, USA

Dr. Zigmas Brinkis, Tarybos prezidiumo narys, Los Angeles, CA.

Juozas Kojelis, Tarybos prezidiumo narys, Santa Monika, CA.

Dr. Kazys Ambrazaitis, Dunes Acres, Chesterton, Ind.

Vytautas Aušrotas, Weston, Ont. Kanada

Juozas Ardys, Fairview, Penn.

Dr. Kajetonas J. eginckas, Europos LFB pirm., Muenchen, Vokietija

Alina Grinien , Muenchen, Vokietija

Dr. Petras Kisielius, Cicero, Ill.

Balys Raugas, JAV ir Kanados LFB centro valdybos pirmininkas,
415 Main St, Delran, N.J. 08075

Vacys Roci nas, " Laisv " red., Independence, Ohio

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Rankraš ai, nuotraukos ir knygos siun iamos redaktoriaus adresu:
7328 Midland Road, Independence, Ohio, 44131

Užsakymus ir prenumeratos mokest si sti administracijos adresu:
Jonas Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305

Metin prenumerata: Australijoje, Jungtin se Valstyb se ir Kanadoje —
\$7.00, kitur — \$5.00.

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais,
neb tinai reiškia ir redakcijos nuomon .

TURINYS

Skaitytøj žodis	2
Algimantas S. Geys: Lietuvos laisvinimo veikla: Kaip yra ir kaip gal t b ti	7
Anatolijus Kairys: Rašytoj tyla	21
Dr. Bronius Nemickas: Apgaul s ir smurto s mokslas	24
Prezidento Proklamacija	29
Balys Gaidži nas: Partizano mirtis.....	30
Vytautas Vaitiek nas: Bendruomen rinkimuose	31
Vytautas Volertas: Laiko r žiai valdžioje ir žmon se	36
Bronius Zumeris: Du lietuviai — du draugai, o T vynei tik vargai	47
Nauji leidiniai.....	68
Vedamasis	71

“ LAISV ” — lietuvi politikos žurnalas.
Leidžia Lietuvi Fronto Bi iuliai.

“ LAISV ” (TOWARD FREEDOM): Lithuanian magazine of politics,
published three times a year by the Friends of the Lithuanian Front.

Vacys Roci nas, Redaktorius/Editor
7328 Midland Rd.
Independence, Ohio 44131

Jonas Prakapas, Administratorius/Circulation Manager
14 Thelma Drive
Bakersfield, CA 93305, USA

SKAITYTOJ ŽODIS

Lietuvos sien problemose.

Dr. J. Balys, straipsnyje "Lietuvos sien problemos", peržvelgęs Europos valstybi neišsprastas etnines nuoskaudas (L Nr. 84) taigoja, kad mums nedera siekti atgauti savas žemes, siekiančias toliau šiandienini okupacijos administracini rib. Jis kreipiasi "liaud" pagalvoti apie tai, nes, girdi, "akademini išsilavinim tur asmenys šitokiems siekiams neprotaria". Jis lengva širdimi palieka jas kaimynams, ieškodamas, bet nerasdamas tikinai pateisinimo šitokiam išankstiniam duosnumui kitiems, kai tauta veda žiauri kov už išsilaimus ateiviai.

Pagal JB, istorinis teis sien nustatyme nieko nereikia. Tarptautini organizacij sprendimai taip pat nieko nereikia. "Kiti argumentai, kaip istoriniai, etnografiniai, ekonominiai, neturi lemiamos reikšmės. O teisiniai išvedžiojim ir pretenzij tai niekas nepaiso". Jis pat JB prieštarausia pats sau pripažindamas, jog "Gerai, kad lietuviai susigrieb laiku suorganizuoti savo kariuomen ir išnaudojo politines aplinkybes". Taigi gerai. Ta kariuomen, taiau, nesusiorganizavo be idealistinis atramos ir nenukrito iš dangaus "politini aplinkybi išnaudoti". Jos vadai, kariai, politikai ir visuomen tik jo tautos istoriniams, etnografiniams ir kitiems argumentams atstatyti nepriklausomyb nors ir labai grasingose aplinkybse. Jais vadovaudamiesi susiorganizavo ir išjo kovoti ir net mirti pasimstipryb iš praeties. Taigi šie argumentai tur jo lemiamos reikšmės lietuvi tautos laisvei. Dėl kaimyn grobuoniškumo valstybei nepavyko atsistatyti pilnoje teritorijoje. Ši pastang tsa tenka tolimesnms kartoms, ypa laisvajame pa-

saulyje gyvenantiems ir t vynu ateitimi susirpinusiems tautiesiems, taigi, šiuo atveju mums patiems. Lietuvos rytinis ir pietinis sienos, o taip pat mažoji Lietuva laukia reikšming patais. Tai labai sunkus uždavinys, reikalaujantis geriausi tautos s n rimto darbo ir neatlaidaus pasišventimo. Žinoma, tai negalibiti atsiekiamajau iš anksto, nurašant lietuvi tautos gyvenimo erdv kitiems.

Savo samprotavim vizijose JB tie tik nestiprina šias parblokštai tautai sunkias pastangas, bet netgi skelbia, jog nat ralu m s tautai likti apiplštai. Es "mes mat me, kai milijonai vairi tautybi asmen neturi savo tautinis valstybės, yra išskirstyti tarp keli valstybi arba atplšti nuo savo tautos kamieno. Kodl turibiti "išimtis" lietuviams".

Šitoki politini išmoni lietuvi tautos laisvės tematikoje dar neteko sutikti ne tik akademikuose, bet nei "liaudyje".

Algis A. Regis
VLIKo Tarybos Lietuvos
Studij komisijos sekretorius

"Džiungli teis"

Dr. Jono Balio straipsnis "Lietuvos sien problemos" ("Laisv" Nr. 84) yra labai pesimistiškas. Dr. J.B. pripažsta tik "džiungli teis" tarp valstybi, o ne tarptautin teis.

Deja, iš to turime pasimokyti, kaip reikia išsikovoti geriausias ir nat ralias sienas — upmis — su m s kaimynais lenkais, gudais ir latviais. Turime atgauti visas etnografines, istorines lietuvi, pr s ir jotvingi žemes.

domu, kieno interesus dr. J. Balys gina? Tikriausiai ne lietuvi!

Kolonistai vokieiai jau neteko savo kolonij buvusiuose Rytpr siuose, Mažojoje Lietuvoje ir tikriausiai jie ten daugiau nesugrįš. Kam norėtų tas žemes dr. J. B. atiduoti — lenkams, rusams ar vokieiams? Dr. J. B. turbūt yra žinoma, kad per 90% vis vietovardžių Rytpr siuose yra grynai lietuviški ar prasiški.

Jei visi taip, kaip dr. J.B. galvosime, tai niekada nieko neišsikovosime.

“Liaudis” — S. G. Woodhaven, N.Y.

Kodėl?

Naujasis “Laisv” Nr. 84 domus. Yra ko pasiskaityti ir jaunveid pamatyti. Man neaiškus “Keltas Balt Laisv s Lyg” strp.

Tegu Lyga išaiškina žurnale, kodėl paskelbta “Balt Laisv s diena” birželio 14 d. Mes visi mirtinai išgyvenam Birželio li desio, okupacijos dienas, ypač išvežtį Sibir smurto panaudojim prieš patriotus Lietuvos žmones. Tai yra gedulo ir skausmo diena. Kodėl pavadinti “Laisv s diena”, kai tauta tapo pavergta?

Balys B. Chicago, Ill.

Rekomendacija?

Perskait s “Laisv” numerį (84/121) J. K. rašin “Keltas Balt Laisv s Lyg”, prisiminiau sen žmoni išmintį, sakanį, kad “Ne kiekvienas nusi iaud jimas eina; sveikat”, todėl ir ne visada toks nusi iaud jimas palydimas link jimu — “sveikat”.

Straipsnio gale rašoma, kad Maskvos ir Vilniaus radijas ABLL darb piktai puols, ir tai esanti geriausia rekomendacija tos organizacijos darbams. Taip pat prisiminiau, kad Maskva ir Vilnius kai kada keikiasi ir ant ikagiški “Naujien” su visa j “gudelijada” ir “svilonijada”, bet tai dar nra jokia reko-

mendacija, pagal kuri “reorganis” darb pasarnaut lietuviškiems reikalams. Taigi, ar nevertėtų atsakyti tokio mato geriems darbams matuoti?

L. Balvius, Los Angeles

Patiko

Man patiko K. Stasio Lingailos straipsni serija “Užmirštas kov žmogus”. Senoji karta ia pamato kaip priešveidrod anuos šurpius Lietuvos okupacijos pradžios laikus. O busimieji istorikai ir istorini roman rašytojai ia ras gyv liudijim apie Lietuvos okupacij ir valstyb s nepriklausomyb s žlugim.

Ignas Kazlauskas, Great Neck, N.Y.

Ar kritinis žodis reiškia “niekinim”?

Gerb. Redaktorium,

labai džiaugiuosi J. S. taip gražiai ir skoningai redaguojamu “Laisv” žurnalu. Kiekviename jo numeryje galima rasti eil kruopšiai ir išsamiai parengt straipsni, kuriuose dažniausia aptariami ne tolimos praetis, bet gyvenamosios kasdienyb s politiniai klausimai.

M. siuose jau kuris laikas yra sivyra v s labai negeistinas paprotys. Kai tik yra sukuriamas koks nors naujas politinis junginys, tai pirmoje eil je jo pradininkai šokasi visomis priemonimis menkinti visus kitus iki šiol veikusius veiksnius ir taip pat numenkinti j atliktus darbus.

Labai tenka apgailauti, kad ir J. S., iš esm s k rybingo, leidinio kai kurie bendradarbiai yra nepagydomai užsikrt šia liga.

Štai, balandžio m. Nr. 84 J. K. (net nendr sdamas pasirašyti pilna pavarde) pareng straipsnį apie Balt Lyg. Tik labai gaila, kad šio straipsnio iš 490 eilu i vos tik 224 panaudojo pasirinktajai temai, o likusias 266 eilutes paskyr Vyr. Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui ir jo veiklai suniekinti.

J. Kj. skelbia, kad "Vlik-as aukso amžiaus niekad netur jo". Nor iau J. Kj. ir "Laisv" skaitytojams priminti, kad VLIK-o aukso amžius buvo anuo metu, kai paioje Lietuvos žemėje, okupantui siautiant, visos mūsų politinės jėgos pajėg susiburti bendr viening politin tautos vadovyb ir visam civilizuo- tam pasauliui viešai paskelbti tautos laisv s vali ir jos nari ryžt beslyginai už ši vali kovoti. N vienas šio aukso amžiaus dalyvi ši dr s apmok jo savo gyvybi auka, o kiti atkent jo nežmoniškas kanias nacikalėjimuose ir konclageriuose. Galb t to viso jiems neb t tek išgyventi, jeigu jau ir tada Hannaford Company už ger atlyginimb t pasi musibent dal šio ryžto atlikti...

Kitas J s bendradarbis Juozas Kojelis plaiai aprašo JAV LB tarybos sesij ir VLIK-o šeim. Tik gaila, kad ir šis aprašymas yra labai šališkas ir niekinantis VLIK-. J. Kojelis išskaiiuoja (gaila tik neišvardina) VLIK- sudarantias grupes, kurias "neturi nei vieno skyriaus, jokios centrin s vadovyb s, nevykdo joki rinkim ir iš viso organizuotai nepasireiškia".

Tik labai gaila, kad J s bendradarbis nepastebjo, kad vis d lto tos "neveikianios" grup s metin VLIK-o seim iš 45 turin i teis dalyvauti sugebjo atsi sti 43 (951) atstovus. O tuo tarpu JAV LB tarybos sesijoje iš 70 visuotinai ir demokratiškai rinkt nari vos 38 (551) teik si pirm j dien posdži salje pasirodyti. O antr j dien net ir kvorumo jau nebebuvo. Ir tai vyko neži rint, kad, anot J. Kojelio, VLIK-o seimo nari amžius bent dešimtmėiu aukštesnis už LB tarybos sesijos nari amži. O aš dar nor iau pridurti, kad LB tarybos nari ir piniginis paj gumas tulu atveju yra didesnis.

J. Kojelis ragina, kad "neveikianio organizacij palikuonys tur t jausti patriotin pareig tuojau pat savo grupi dalyvavim VLIK-e atšaukti". Aš nor iau dar pridurti, kad ir ta dauguma JAV

LB tarybos nari, kurie neranda reikalo bent syk metus atvykti tarybos sesij, tur t jausti patriotin pareig arba visai nedalyvauti tarybos demokratiškuose rinkimuose arba tuojau iš tarybos pasitraukti. Ir tada J. Kojeliui neberek t "apgalestauti, kad ši tarybos sesij dalis nari neatvyko".

Šiuose dviejuose straipsniuose yra dar daugiau giliausia pagieža prieš VLIK-persunkt min i. Tikrai tenka labai apgalestauti, kad panaš s straipsniai randa vietas J s taip akylai redaguojamame politikos žurnale. O mums ypatingai skaudu, kad tokiu beatodairiniu VLIK-o niekinimu užsiima "Laisv", kur leidžia Lietuvi Fronto Biuli Taryba. Juk ši organizacija savo laiku yra atlikusi lemiam vaidmen organizuojant VLIK-. Lietuvi Frontas ir šiandien yra veiksmingas VLIK-o narys ir šiuo metu jo taryboje turi net tris atstovus — daugiau negu bet kuris kitas

junginys.

Jonas Daug la
Florida

Žinomo visuomen s ir Liaudinink S - jungos veik jo laiškas aiškiai parodo, kaip skrupulingai jautriai reaguojama net objektyvius svarstymus, iškeliamus faktus bei negeroves mūsų pagrindin se organizacijose. J. Kojelio dalykinis straipsnis vertina reali Vliko pad t. Jis neniekina Vliko, ten n ra "giliausios pagiežos", kaip teigia J. Daug la. "Vilkas mums reikalingas, ir pirmoje vietoje reikalingas mums patiems. Jo šaknys siekia rezistencin pogrind Lietuvoje ir galb t bi reikšminga jungtimi, siekiant pagrindinio tikslo — Lietuvos laisv s. Ta iau mums reikalingas Vlikas, kuris atviras realybei, bet ne nuo jo užsisiklend s", ten rašo J. Kojelis.

LFB yra pasisak už tvirt Vlik, bet, jei bijome išklausti net objektyv kritin žod, jei nedr stame atviromis akimis pažvelgti reali pad t ir nesvarst iš anksto atmetame bet kokius pasi lymus, tai mūsų vis ir geriausi nor pastangos užduos sen j, kai kieno vadinam nelie-

iam "dogm" dulk se.

Laikas negailestingas. Jis ir mums stato reikalavim, kuriems norime ar nenorime turime paklusti, turime ieškoti nauj b d ir priemoni m s efektingai veiklai sustiprinti. Ir ne kiekvienas nepataikaujantis žodis ar sakiny s jau reiškia "niekinim".

Charakteringa, kad Vliko reform pagedauja ir Liaudinink S junga, kurios aktyviu, vadovaujan iu nariu yra ir Jonas Daug la. Varpinink - liaudinink s jungos suvažiavime, vykusiam 1982 m. liepos 31 — rugpj io 1 d. Toronte, buvo priimti nutarimai, po kuri yra ir J.D. pavard , ir j penktajame paragrafe skaitome:

"Suvažiavimas konstatuoja, kad didelis politini jungini skai ius VLIKE klaidingai vaizduoja m s tautos politin pasiskirstym , yra labai sunkiai suprantamas priaugan iai kartai ir tuo pa iu kenkia bendrajai tautos laisvinimo talkai.

LVL S-ga 1963 metais patvirtino VLIKO apsiungimo protokol tik su s lyga, kad jame b t rašyta, kad "VLIKas ieškos galimybi ir skatins gimingoms organizacijoms jungtis tarpusavyje".

Suvažiavimas apgailestauja, kad iki šiol šis reikalas liko užmirštas ir nieko n ra padaryta. Tad suvažiavimas galioja S-gos atstovus VLIKO taryboje iškelti š klausim ir stengtis gyvendinti VLIKO grupi susitarim ". Red.

Kas redaguoja "Laisv" žurnal ?

Tokio klausimo antrašte Lietuvi Vieni s s j džio narys Juozas Pažem nas "Akira iuose" (1982 Nr. 4) yra paskelb s savo laišk , kuris privalo kai kuri patikslinim .

Dabartinis "Laisv" redaktorius t sia buvusi jos redaktori linij : straipsniai, autori pasirašyti pavard mis, slapyvardžiais ar inicialais, neb tinai reiškia ir redakcijos nuomon . Tod l J. Pažem no pastangos, kad "Laisv" ned t T. Remeikio knygos pristatymo referent pasisakym , nebuvo pagerbtos. Tai iau jam pa iam buvo leista d l t

pasisakym sav nuomon pareikšti.

Skaitydamas "Laisv" rašini pirm j korekt r (tuo b du talkina redaktoriui, V. Vaitiek nas atkreip redaktoriaus d mes , kad b t tikslinga Pažem no atsiliepimo paliestiesiems leist pridurt savas pastabas, kad žurnalo skaitytojams b t lengviau susigaudyt susikryžiavusiose nuomon se. Spaudos praktikoje tai n ra naujiena ir redaktoriui nebuvo pagrindo tai min iai atmesti.

J. Pažem no insinuacija, kad jo atsiliepimas nepateko "Laisv" 82 nr. d l Vaitiek no sikišimo tiesos neatitinka. B t žurnale buv vietos, b t gerb. Pažem no atsiliepimas ir pastabos buv d ti 82 nr. Vietos pristigus, buvo palikta 83 nr. Vaitiek nas ia nieku d tas.

Si sdamas redaktoriui T. Remeikio knygos pristatymo rankrašt , V. Vaitiek nas pasi l prie VI. Šakalio pasisakymo dvi redakcijos pastabas. Redaktorius t si lym pri m . Kod l Pažem nas tatai laiko Vaitiek no piktnaudžiavimu — neaišku. domu, kad savo paties pastang redaktoriui paveikt, kad ned t pasisakym apie T. R. kny g , J. Pažem nas nei piktnaudžiavimu, nei juoda ranka, nei pogrindiniu redagavim nelaiko. A. a. Brazaitis veikiausiai d l tokios J. Pažem no "veiklos", kar iai šypsodamasis, pasteb t : "Senstame, broliai!".

Nauji veidai, vertos d mesio mintys,

link jimai atei iai...

"Laisv" 84 nr. domus keliais atžvilgiais. Pirma, jame pasirodo nauj ir seniai besirodžiusi veid : A. Plukas, dr. Z. Pr sas, dr. J. Baly s. Antra, d mesio vertos autori mintys. Pvz. A. Pluko straipsnis tarsi nušluosto dulkes nuo Lietuvos valstybingumo tarptautin s pad ties. Pro tas nat ralias laiko ir dirbtines sovietinio okupanto dulkes kai kam Lietuvos valstybingumo tarptautin s pad ties reikšm jau ne ži rima. Net kai kuri grupi atstovai Vlike tos reikšm s jau nebeatpaž sta.

Dr. Balio pastabos apie valstybi sie-

nas apsprendžiančius bendruosius veiksmus prašosi prat siamos Lietuvai jautrų Rytpr si tolimesnio konkre ios perspektyvos klausim t veiksmi s vaikoje.

"I Laisv " redaktoriui nor t si link ti dviej dalyk : 1) sutelkti kad ir ne-gausi ekip nuolatini bendradarbi , sipareigojusi jei ne kiekvienam, tai kas

antram ar tre iam " Laisv " numeriui duoti po straipsn , ir 2) patobulinti žurnalo kalb , pasitelkiant kalbos bendradarb , kuris nuvalyt žurnalo kalbos dulkes. Beje, nors punktualumas tik karali savyb , bet ji labai praverst ir " Laisv " s kmei.

Vytautas Vaitiek nas

AMERIKOS BALT LAISV S LYGA
THE BALTIC AMERICAN FREEDOM LEAGUE —
yra pelno nesiekianti organizacija.
POST OFFICE BOX 29657
LOS ANGELES, CA. 90029

Anthony B. Mažeika — pirmininkas
Saulius Damušis — išdininkas

Organizacinis komitetas:

Simas Kudirka
Vladas Šakalys
Danut G. Barauskait
Dr. Ansis Blakis
Saulius Damušis
Karlis Kalejs
Juozas Kojelis

Jonas Matulaitis
Heino Nurmberg
Valdis Pavlovskis
Avo Piirisild
Viivi Piirisild
P. Algis Raulinaitis
Leonardas Valiukas

Mielas Skaitytojau,
Pastabas apie š " Laisv " numer prašau si sti
iki 1982.XII.1

Lietuvi Fronto Bi iuli poilsio - studij 1983 m. savait
vyks Dainavoje. Prasid s liepos 31 d. ir baigsis rugpj io 7 d.

LFB CENTRO VALDYBA

LIETUVOS LAISVINIMO VEIKLA: KAIP YRA IR KAIP GAL T B TI

ALGIMANTAS S. GEYS

Tautos pavergimui užsit siant ilgiau negu ir didžiausi pesimistai yra galvoj , daug ja pavojai kovoje už laisv pal žti. Šie pavojai tyko tiek m s taut , per 40 met pavergt , tiek ir mus pa ius. Žvelgdami ken ian i taut , matome j okupanto varginam ir prievartaujam , bet gyv ir laisv s betrokstan i . Didžiuojam s tautos noru visais b dais bei priemon mis siekti laisv s.

Tautai kovojant už išlikim , mums, išeiviams, yra užd ta pareiga tautai pad ti vedant kov už jos teis savarankiškai tvarkytis savo valstyb je. Šis tautai valstybingumo siekimas yra priežastis ir šios politin s konferencijos, kurioje jau antra diena klausimus intensyviai svarstome.

Man duota tema "Lietuvos laisvinimo veikla: kaip yra ir kaip gal t b ti" yra nepaprastai plati. J vienoje ar kitoje formoje esate svarst ankstyvesniuose Kalifornijos studij savaitgaliuose, daug pasisakoma m s spaudoje. Šia tema kalb dami ta iau laiko neekvojame. Si lau peržvelgti laisvinimo klausimus gyvai svarstant io Laisv prieš 20, 10 ar 5 metus išleistus numerius ir pa-

steb site, kad laisvinimo srityje darome progres , kad kai kurie iškelti pasi lymai yra buv gyvendinti, kad visumoje laisvinimo veiklos balansas tiek Lietuvoje, tiek išeivijoje yra pozityvus skai ius ir žym tinas pliusu.

Tem žadu vystyti j kiek apriboj s, j d damas sumažintus r mus. Pirma, neliesiu Lietuvoje vykstan ios laisvinimo veiklos, nors ten ir esama pagrindinio kovos lauko. Tai veiklai analizuoti dar neturime užtenkamai duomen ir iš saul tos Kalifornijos pavergtiems tautie iams duoti veiklos receptus iš m s pus s b t perdtas pasiklovimas savi mi. Antra, ribosiuos laisvinimo veikla vykdoma iš JAV-i , nes j gerai paž stu. Tre ia, laiko taupymo sumetimais, prileisiu, kad šiandienin auditorija yra neblogai susipažinusi su m s laisvinimo veiksnu strukt ra, j istorija, nuveiktais darbais ir esamomis tarpveiksnin mis tampomis. Tikiuosi, kad J s, laik taupant, b site man atlaids už kai kuri išvad staigesn darym , problemos iš esm s neišnagrin jus ir fakt bibliografin mis išnašomis nepar mus. Šiuo atveju

dr stu j s prašyti, kad man, vienuolika met vadovavusiam JAV LB-n s žinioje dirbamam laisvinimo darbui, nors maž dalelyt ekspertiz s paliestuose klausimuose pripažintum t.

Iliuzinis optimizmas

Tie, kurie iš Lietuvos atvykta Amerikoje gyvenan i gimini aplankyti ir atsilanko m s Tautini Šoki švent Chicagoje, lengvai gali susidaryti nereal gyvosios lietuviyb s išėivijoje vaizd . Yra b tina Amerikoje ilg liau pabuvoti, kad pažinti tas problemas, su kuriomis susiduriame savose kolonijose puosel dami sav j kult r , lituanistin švietim ir tradicijas.

Panašiu apibendrinintu iliuziniu ir nerealIU žvilgsniu galima vertinti ir išėivijoje vykdom Lietuvos laisvinimo veinkl . Fakt tam nestokojame: pra jus per 40 met nuo Lietuvos pavergimo, JAV- s aneksijos Sov. S jung nepripaž sta. Teisiniu poži riu Lietuvos respublika tebeegzistuoja. Veikia pasiuntinyb Washingtone, konsulatai, ir m s atstovas kvie iamas dalyvauti diplomatams skirtose funkcijose. Diplomatinio atstovavimo t stinumo problema esanti išspr sta, prez. J. Carteriui sutikus suteikti akreditavim 1940 metais Lietuvos diplomatin je tarnyboje nartnavusiems asmenims. B lieka Lietuvos atstovui Washingtone, diplomatijos šefui pritariant, paskirti asmenis b ti Lietuvos dip-

lomatais. Kuriam laikui taip pat yra pavyk išspr sti Lietuvos diplomatin tarnyb varginus finansini kredit r pest . S kmingai sprendžiasi ir pasiuntinyb s Washingtone remonto klausimas dviem oponentams — Amerikos Lietuvi Tarybai ir JAV LB-nei — šiuo klausimu suradus bendr kalb .

JAV-bi valdini staig ir administracijos d mesys Lietuvai ir lietuviams yra padid j s. Prieš kelerius metus, po ilg memorandum rašymo ir dur valstyb s departamente varstymo, buvo gautas sutikimas valdinius žem lapius traukti pastab , kad “JAV-b s nepripaž sta Estijos, Latvijos ir Lietuvos aneksijos Sov. S jung ”. Pereit met pabaigoje JAV Geografo staiga t pastab iš žem lapio kampo sutiuko perkelti prie Pabaltijo valstybi teritorijos ir žem lapiuose prad ti žym ti Pabaltijo valstybi sienas. Po 30 met pertraukos, Madride vykusioje Europos Saugumo ir Kooperacijos konferencijoje Amerikos atstovas W. Zimmermann dr siai k l smurtu vykdytos Pabaltijo valstybi okupacijos klausim ir reikalavo joms suteikti taut apsisprendimo principo pritaikym . Pereit met spalio m nes JAV delegatas Jungtin se Tautose Carl Gershman v l k l Pabaltijo valstybi okupacijos klausim . Negalima taip pat neprisiminti ponios Carter JAV LB Tarybos sesijos proga Baltuosiuose R muo-

se suruošto pri mimo 250 lietuvi .

Rezoliucij komiteto darbuotoj pamokyti išmokome priėti ir prie JAV Kongreso atstov . Kongrese paminima Vasario 16-sios ir Baisiojo Birželio sukaktys. Perėtais metais pavyko Kongrese sukurti ad hoc komitet Pabaltijo valstyb ms ir Ukrainai, kurio paskirtis yra pagreitinti Kongreso reagavim tas tautas lie ian ius klausimus.

Svetim j informavimo srityje taip pat progresuojame. Veikia VLIKo, ALTo, LB informacin s tarnybos, informacijos centrai New Yorke ir Kalifornijoje, s kmingai darbuojasi Lietuvos vyiai. Baltic American Freedom League pastangomis angažuojami kitatau iai žurnalistai rašyti apie Lietuv ir lietuvius.

Netr ksta išeivijai laisvinimo veiksniai ir organizacij laisvinimo srityje pagelb ti. Šalia VLIKo, ALTo ir LB-n s savo duokl Lietuvai atiduoti siekia Jaunimo S junga, Lietuvos Laisv s Komitetas, Moter Klub Federacija, BATUNas, BAFL, lietuviai demokratai ir respublikonai, Lietuvos Vy iai ir kt.

Tai optimistinis žvilgsnis. Deja, vien iš optimistinio taško Lietuvos laisvinimo veikl vertindami, save apgaudin jame. Toks žvilgsnis yra pavojingas, nes jis turi tendencij pad t apibendrinti, suprastinti, ir neleidžia mums pasteb ti d m , iš kuri kilusi liepsna gali sunaikinti m -

s j gomis per ilgus metus išvystyt laisvinimo veiklos proces . Perd tas optimizmas, aplenkdamas galimas ateities komplikacijas, turi tendencij , mus užli liuoti ir neatskleisti problem , kurioms jau dabar tur tume skirti savo d mes .

Maž janti visuomenin baz

Laisvinimo veikl iš ar iau analizuodami pastebime, kad visuomenin baz , kuria m s laisvinimo veiksniai remiasi, metams slenkant maž ja. Tai liudija kai kuri m s kolonij išnykimas (Roselandas, Bridgeportas), dr stiškas laikraš i prenumeratori maž jimas, savaitraš io Keleivio užsidarymas, lietuvišk parapij nykimas (Šv. Kryžiaus), mokini skai iaus maž jimas liuanistin se mokyklose, o taip pat ir lietuviško gyvenimo tempo, išsiskyrusio parengim kolonijose gausa, smarkus sumaž jimas. Tikr duomen neturime, bet daug nesuklysim teigdami, kad gyv ja lietuvybe persisunkusios visuomen s didesn pus yra peržengusi 55 met amžiaus slenkst .

Kasdien susiduriame su lietuviškojo aktyvo ribotumo problema. Kalbame apie svarb t aktyv didinti, j tinkamai panaudoti, veiklos metod patobulinti, funkcij apibr žim , senosios emigracijos kartos atžal lietuvišk veikl atvedim , ta iau ne daug k konkretaus tuo klausimu darome. Liekame išsibarst po

gausyb organizacij , skaitome susilpn jusius laikra šius ir neskatiname juos susijungti, lavi ruojame tarp keli laisvinimo veiksn i , nepastatydami sau klausimo: “O kaip bus su laisvinimo darbu po 10, 15 ar 20 met ?”.

S moningai nusiteikusios lietuviškos visuomen s maž jimas pradeda atsiliepti ir laisvinimo srities veikl . Ryškiausiai tai pastebima iš maž jan i laisvinimo darbui surenkam auk . Nuo lietuviško gyvenimo atitolstanti jaun esnioji karta savo aukomis neuž pildo spragos, kuri susidar vyresni jai kartai išeinant amžinyb n. Palyginamai dosniomis aukomis laisv remian i vyresni j generacij stipriai yra palietusi infliacija, finansinis paj gumas sumaž j s per jus prie ribot pensininko pajam . Jei kult ros ir švietimo sritys ankstyvesniame lygyje gali laikytis Lietuvi Fondo teikiam finansini transf zij d ka, tai laisvinimo darbe VLIKui, ALTui ir LB-nei tenka tenkintis maž jan ia laisvinimo darbui skirta bendra suma. Tiesa, ši trij veiksn i tarpe auk proporcija kei iasi, ta iau bendroji suma (šiuo metu apie ketvirtis milijono doleri), pa mus d mesin infliacij ir dolerio perkamosios galios nukritim , rodo tendencij maž ti. Esame pastatyti prieš klausim , ar m s veiksniai už 10 ar 20 met pag s vykdyti bent pagrindinius laisvinimo srities uždavinius?

Konkretesni žygi sukurti Lietuvi Fondo pavyzdžiu special fond laisvinimo veiksniai iki šiol n ra padar .

Lietuviško jaunimo išėivijoje politinio s moningumo ugdymas buvo ir teb ra per mažai efektyvus. Jaunimo Kongresas yra pasteb j s, kad lietuvi jaunimas mažai domisi politine veikla. Gilesnis politinis s moningumas ne vien stiprint Lietuvos laisvinimo pastangas, bet duot pagrindus ateities kartoms perimti vadovavim laisvinimo veiklai. D l jaunimo politinio s moningumo ribotumo kalt skirtina lituanistin ms mokykloms per mažai akcentuojan ioms politin veiklos aspekt , ideologin ms jaunimo organizacijoms ši srit apleidusioms, m s spaudai nesugebaniai vertinti ir pavyzdžiu pastatyti s kmingus jaunimo prasiveržimus. Kalt tenka ir laisvinimo veiksniams, neišdr stantiems jaun jai kartai patikti atsakomyb ir atiduoti kreditus.

Pasigendame laisvinimo veiksn i talkos, moralin s ir finansin s, paskiriems veik jams ir organizacijoms. Tos talkos ypa pasigenda tie, kurie jau ia reikal išėiti su Lietuvos byla pla i j amerikie i visuomen . J s, kalifornie iai, tai patyr te kurdami Rezoliucij komitet ir šiuo metu bandydami veiksn ius sudominti amerikie i profesional angažavimu talkinti laisvinimo veikloje id ja.

Santyki su kraštu klausim dar

išeivijai n ra pavyk išspr sti. Nors Clevelando rezoliucij pa-keit White Plains veiksn kon-ferencijos nutarimai buvo neabe-jotinas progresas šio klausimo sprendime, santyki su kraštu klausim sprendžiame taip, kaip okupantas nori — asmen užpul-din jimais spaudoje, j diskredi-tavimu, šalinimu iš visuomeni-nio darbo. Kalta m s spauda, ta iau nemažiau kalti ir kai kurie veiksniai, pasirašytus nutarimus savo elgesiu ne kart paneig . Šiame klausime puikiu pavyz-džiu švie ia a. a. prof. Juozas Brazaitis prieš maždaug dvide-šimtmet paveik s veiksnius ir spaud — neduoti eigos per abe-jotinus šaltinius at jusiai infor-macijai, kuria buvo inkriminuo-jamas tuometinis VLIKo pirmi-ninkas. Bendravimo su kraštu klausimu geriausias patarimus, turb t, yra suteik s tremtinys po-etas Adomas Mickevi us: “Tu-r k šird , žvelk šird !” ir filo-sofas Špinoza posakiu: “Nereikia teist, bet suprast, m gint su-prast”.

Kritiškai tenka vertinti ir ap-gailestauti laisvinimo veiksn nepaj gum užmegzti ryši su Lietuvos pogrindžiu. Kažkod l Lietuvos rezistencija labiau pa-sitiki atokiau nuo veiksn esan-iais asmenimis. Tenka rausti, kad daugiau kaip dešimtme iui pra jus nuo pogrindžio spaudos Lietuvoje reguliaraus pasirody-mo, ji laisv j pasaul pasiekia aplenkdam a m s laisvinimo

veiksnius. Parama Lietuvos re-zistentams taip pat yra teikiama ne veiksn ar j galiotini , bet priva i asmen iš savos kiše-n s. O juk veiksn pareiga b -t remti politinius kalinius ir j šeimas, pogrindžiui par pinti l -šas, magnetofonus, spausdinimo mašinas, rašom j medžiag ir t.t. Tinkamos Lietuvai literat ros pa-r pinimu taip pat r pinasi dau-gumoje privat s asmenys. Teigia-mai reikia vertinti Pasaulio LB vykdom persispausdinim po-grindžio spaudos. Dalis ši bro-ši r dydžio leidinuk yra spaus-dinami su tikslu b ti gr žinti at-gal Lietuv .

Politini kalini gelb jimo klausime m s veiksn ind lis taip pat yra labai ribotas. Ne-paj giama išvystyti konkre ios, ištisos ir nuolatin s veiklos bei sukurti jiems ir j šeimoms pa-gelb ti organizacij , pasistengia-ma tik pavardes ir kal jim ad-resus spaudoje paskelbti ir tik re-tais atvejais bandoma gelb jimo akcij traukti pla i j visuome-n . Šviesiu pavyzdžiu yra kun. K. Pugevi us, kuris politini ka-lini klausim judina amerikie i spaudoje, ir šioje srityje sugeba gauti talkos iš JAV katalik hie-rarchijos, dvasiški ir net žyd organizacij . Vil i šiame klau-sime teikia Amerikos Lietuvi Jau-nimo S junga, s kmingai pasidar-bavusi doc. Vyt. Skuodžio akci-joje. Gaila ta iau, kad s kmingai padirb jus, ilgesn laik ilsimasi.

Svetimtau i informavimo sri-

tyje paskutinio dešimtmio b - gyje buvo padarytas nemažas progresas. Iš Lietuvos ateinanti pagrindžio spauda sudar galimyb operuoti faktine informacija. Tai palengvino siterpti svetim j spaud . Apie Lietuv informuoti visi trys veiksniai išlaiko savo informacijos tarnybas. Medžiaga spaudai pateikiama gan gerai, nors ir neprofesionaliniame lygyje, ta iau rezultatai menkoki. Padeda tur ti pažin i amerikie i spaudoje, kad užtikrinti siun iamos informacijos išspausdinim . O toki pažin i veiksniai mažai teturi. Šlubuoja ir svetimomis kalbomis išleisti knyg apie Lietuv paskleidimas svetim j tarpe. Ne vienu atveju aplenkiamos didžiosios mokslo institucijos, kuri bibliotekas veikalai tur t patekti. Dar vis tebelaukiame mokslini veikal , nušvie ian i naci okupacijos laikotarp , kult rin genocid , lie-tuvi pad t Gudijoje, žyd — lietuvi santykius ir t.t.

Ekonomišku poži riu veiksniams apsimok t bendrai finansuoti vieno informacijos centro išlaikym . PLB-n si l tokiu centru padaryti kun. K. Pugeviaus vadovaujam Lietuvi Informacijos Centr New Yorke. Deja, VLIKui ir ALTai atsiskius, projektas negal jo b ti pilnai gyvendintas. Yra b tina, kad nustatytas procentas veiksniai auk forma surinkt pinig eit veikal Lietuvos klausimu paruošimui ir išleidimui.

Vienintel iš veiksniai , kuri tai reguliariai vykdo, yra Amerikos LB-n .

Amerikos lietuvi ir Lietuvos interes reprezentacijos klausim m s veiksniai sprendžia gan gerai. Prie taking pareig n prieiname neblogiau už gausenes tautybes, nors ne visad norim rezultat pavyksta sulaukti. Pra jo tie laikai, kai veiksniai atstovai, Algirdo Landsbergio žodžiais tariant, pravirkdavo iš džiaugsmo partijos kandidatui suvalgius lietuvišk cepelin . Kad nevisuomet gauname, ko prašome, yra nat ralu, žinant, kad Amerikos užsienio politikos kursas išplaukia iš tam tikr geopolitini nusistatym , kurie n ra palank s Lietuvai ir bendrai Sov. S jungos r muose esan ioms tautin ms mažumoms. M s pareiga yra paveikti Amerikos užsienio politikos vadovus, kad jie atkreipt d mes tautybi klausim Sov. S jungoje. D mesys turi b ti kreipiamas ne vien tik iš moralini pozicij , bet ir d l Amerikos savanaudini sumetim . To su vien informacijos centrais nepadarysime. Mums reikia, pasak dr. Aug. Idzel (Laisv 1981 m. rugs jis) mokslini židini , kurie paj gt analizuoti vyki eig ir paruošti mokslines prognozes. Šiame reikale neapsieisime nepasitelk taking profesional tarpinink , “public relations” specialist , kad politikos formuluotoj nuomon gal tume pakreipti Lietuvos klausim

mui palankia linkme. To siekia ir kalifornie i iniciatyva suorganizuotas Baltic American Freedom League vienetas. B t gaila, jei d l l š stokos šis užsimojimas neb t pilnai išbandytas.

Susumuojant aukš iau sumin tus teigimus, išvada b t sekanti: Laisvinimo veiksniai stokoja ateit žvelgian ios planingos ir koordinuotos veiklos programos. Kiekvienam veiksniumi, priklausant nuo j remian ios visuomen s, veiksniai n ra link veikl koordinuoti bei konsoliduoti, nes pasitraukimas iš kurio nors specifinio darbo lauko bus palaikytas j silpn jimo požymiu ir atsilies visuomen s teikiamos finansin s paramos dyd . Ar maž jan ios laisvinimo darbo l šos tur s koki tak veiksniai ar darbo sri i konsolidavim , yra sunku pasakyti. Realiai ži rint, reikia skaitytis su faktu, kad joks veiksnys nesusilikviduos. Kiekviena institucija turi nepaprast ištvermingum išlikti, nors kartais ir sustingusiame stovyje. Lietuvybei kenktume, ty iomis griaudami, šmeiždami, iš vidaus skaldydami bet kuri institucij , dirban i konkret politin darb . Laikas, institucijos vadovyb s dinamiškumas ir visuomen s apdairumas nustatys, kuriam veiksniumi bus lemta išlikti.

Veiksniai tarpusavio santykiai
Per ilgus metus laisvinimo

veiksniai tarpe tebevyraujan ios vidin s tampos ir tarpusavio kovos yra paveikusios m s išeivijos nusistatym veiksniai atžvilgiu. Tai atsiliepi veiksniai finansin r mim , jungim si politini s j dži veikl ir tiesiogin laisvinimo srities darb . Iš kitos pus s, negalime paneigti, kad tarpveiksnin konkurencija neleidu veiksniums aptingti. T ko-



Algimantas S. Geys

v balansas ta iau vertintinas neigiamai. Tarpveiksniniai gin ai neleidu išeivijai išugdyti mums b tinus autoritetus, nes jiems kylant, opozicija pasistengdavo juos su purvu apteplioti. Veiksniai savo santykiuose nepaj g oponuoti, diskutuoti, kompromisus eiti, kaip daroma demokratišk taut visuomen se. Leng-

viau buvo pasirinkti pulki ne id - j , bet asmen , jo šeimos narius, segioti zoologinius epitetus.

Li dna konstatuoti, bet per paskutiniuosius kelerius metus m s nesutarimai yra perkeliami svetimtaui tarp . Keletas pavyzdži : Veiksni atstovas valstyb s departamento pareig nui praneša, kad pasimatyme nedalyvaus, jei bus pakviestas LB-n s atstovas. Kitu atveju, Washingtone atsid r s Naujien redaktorius skambina Baltuosius R - mus ir pareiškia nepasitenkinim d l Rimo esonio traukimo

Madrido konferencijos visuomen s atstov sud t . Lyg to neužtekti}, ALTos pirmininkas Dirvoje laišku redakcijai aiškina, kad esonis netur jo b ti paskirtas. O tur jome džiaugtis sulauk lietuvio paskyrimo! Neigiamoje šviesoje tenka statyti prieš kelis m nesius ALTos panaudot veto LB-nei eiti Jungtin Amerikos Balt Komitet ir dviej didži j veiksniai spaudoje iš jim prieš iniciatyv organizuoti Baltic American Freedom League, pareiškimais, iškreipiant šio vieneto tikruosius tikslus. Kad tokie išpuoliai vyksta, kalta ir m s visuomen , nes ji toleruoja neleistin elges ir tautin solidarum ardan ius asmenis nesudraudžia.

Tebesit sian i kriz laisvinimo veiksniai santykiuose atskleidžia faktas, kad VLIKas ir PLB-n per paskutinius du ir pus met n ra su j pasitarti laisvinimo veiklos klausimais. Trij

met b gyje ALTas atsak tvirtinti jos ir LB-n s atstov Rochesteri ir Detroiti pasiektus susitarimus. Tenka apgailestauti, kad m s spauda d l ši nes kmi nesijaudina, lyg ir kitaip negal t b ti. Veiksni nesutarim reikalu teisingai yra pasisak s dr. Petras Kisieličius:

“Veiksni kova yra per aštri, per ilga, naudojanti neleistinas priemones, šmeižtus ir prasimanymus. Tokiai kovai m s tarpe vietos netur t b ti. Deklaruokime vienyb vairume, o str li smaigalius nukreipkime okupant ”. (Laisv , 1973 m. rug s jis).

Problemos palietusios laisvinimo veiksniai

Temos vystymas ver ia nors trumpai apžvelgti problemas, palietusias m s pagrindinius laisvinimo veiksniai VLIK , ALT , JAV LB-n ir Amerikoje esanios Lietuvos Diplomatini s Tarnybos atstovus. Užmerkti tam akis b t netikslu, nes, veiksniams vidinius sunkumus išsprendus, palengv s tarpveiksni ni santyki pataisymo galimyb s.

VLIKas. VLIKe vyraujan ios problemos kyla ne d l to, kad nustojo savo pirmykšt s paskirties, bet d l nesugeb jimo prisitaikyti prie laiko reikalavim , pakeisti savo archajišk strukt r . Kažin kod l buvo prisirišta prie to, kas buvo tikslu 1943 metais ir

atsisakyta išlaikyti gyvenimo rai-
dos temp , neatsilikti nuo gyve-
nimo. Užsilikusi VLIKo partin
s ranga neleidžia VLIKui atsijau-
ninti, pritraukti jaunim , po savo
sparnu suburti paj giausius lais-
vinimo srities darbuotojus. Šian-
dieninis VLIKas pergyvena ir
savitos veiklos baz s ieškojimo
kriz , bandydamas siterpti tarp
ALTo ir LB-n s. B t visiems
geriau, jei VLIKas b t šviesius
asmenis apjungiantis senatas,
nustat s veiksniams ekspertiškai
išdirbtas gaires, telki s ir anali-
zuoj s gaunam dokumentacij ,
j sutvarkyt pateikdamas veiks-
ni panaudojimui. Gal VLIKui
ir vert jo likti Europoje, kur la-
biau respektuojama tradicijos ir
veiklos dirva žymiai platesn ?

Nepasitarnavo VLIKui ir jo ta-
rybos perk limas iš New Yorko
ikag , kad sudaryt palank
užnugar naujam pirmininkui.
Nors tuo opozicija ir buvo pri-
tildyta, VLIKui nepavyko išvengti
“reorg ” spaudimo ir j ta-
kos. O nor t si VLIK matyti
prideramoje aukštumoje, vado-
vaujant išeivijai ne iš Lietuvos
atsivežt kredencial k limu, ne
deklaracijomis, bet išm stytais
planais, nustatytomis gair mis.

Amerikos Lietuvi Taryba.
Amerikos Lietuvi Tarybos auk-
so amžiumi tenka skaityti jo eg-
zistencijos pirm j dvidešimtme-
t. Tame laikotarpyje buvo išr -
pinta okupacijos nepripažinimo
užtikrinimas, sukurtas BALFas,

pravesti Kersteno komisijos ap-
klausin jimai. Su šaltojo karo pa-
baiga prad jo maž ti ir ALTos pa-
j gumas. Amžiaus naštai spau-
džiant, per kelis dešimime ius
pareigose esan ius ALTos k r -
jus, nuovargis persidav orga-
nizacijos gajum . Norint veiklos
monopol išlaikyti savo rankose,
ALTo vadov prad ta stabdyti iš
Amerikos lietuvi tarpo kylan i
iniciatyv (pvz., Rezoliucij ko-
miteto veikal). Tremtiniam per-
mus ALTos vadovavim , susilp-
n jo senosios emigracijos teikta
parama.

ALTo veiksmingum silpnina
jo nepaj gumas atsipl štai nuo
ikagoje kursuojan i visuome-
nini “skersv j ” ir siv limas
perd t biurokratizm . Enciklo-
pedija biurokratizm pažymi
“kaip valdinink valdži , nepri-
einam visuomen s kontrolei. . .
atsaking tik savo vyresnybei”.
Biurokratizmo d ka ALTe yra
valdžios centralizacija ir pastovu-
mas. Biurokratija ta iau neigia-
mai paveik ALTo santykius su
savo skyriais, su visuomene d l
per didelio kišimosi visus rei-
kalus ir priva ios iniciatyvos už-
gožimo. Taip pat ALTo veiks-
mingumui kenkia jo federacin
strukt ra. Federacijoje individo
balsas sumaž ja ir priva iai ini-
ciatyvai galimybi mažai t ra.
Federaciniu pagrindu einan ios
organizacijos pirmoje vietoje d -
mes skiria savo problemoms, o
tik v liau ALTo reikalams. Pro-
blemos susikomplikuja, esant

ALTo sud tyje mirštan ioms organizacijoms, kurios nors prie konkretios veiklos nepripildė, turimais balsais pajėgia atmeti būtinas reformas ir tarpveiksnius susitarimus. ALTo sud tyje tai jau esama asmenų, linkusių eiti kompromisus, siekiančių surasti kalbą su LB-ne, ALT sugrąžinti prideramą aukštumą. Ypač pozityviai veikia lietuviai respublikonai, vadovaujantys ALTos - LB santykių normalizavimo akcijai.

Keliai rėpėsio kursuojantieji gandai, kad ALTo kai kurie pareigūnai yra JAV-bi žvalgybos takoje. Vieša paslaptis, kad šaltjo karo metu kai kurie centro valdybos pareigūnai Amerikos žvalgybai dirbo. Abejoju, kad šiuo metu tokių būtų. Tai jau ar pajėgta visiškai atsipalaiduoti tos žvalgybos turimos takos? Klausimus ir rėpest kelia ALTos draudimas demonstrantams Kudirkos išdavimo sovietams atveju plakatuose kritikuoti JAV valdžią, užsikabinimas už Helsinkio akto "meškeris", vengimas tvirtai angažuotis kovai su Teisingumo departamentu su sovietų pagalba ieškant nacių kolaborantų. JAV-bis yra mūsų jungininkai prieš Lietuvos pavergimą, tai jau Lietuviai ir JAV-bi interesams retkarbiais susikryžiuojant, yra naudingiau su jokiais žvalgybos staigoms santykių neturėti.

JAV Lietuviai Bendruomenė.
JAV LB-n laisvinimo srityje

centrinis organas koordinuojamas veikla pradėjo tik apie 1968 metus. Sijungimas laisvinimo darbe tebuvo formalizuotas 1971 metų pradžioje. Bendruomenė tad dar traukė naujokų šios srities veikloje ir jos gan imponantiškumą laimėjimus yra būtina vertinti su atitinkamais rezervais. Ateities parodys, ar LB-nei buvo lemta daugiau negu meteorui sušvisti, ar ji, kaip ir kiti veiksniai, bus paliesta stagnacijos, išsisimo, veiklų užsisenojimo postuose.

Vertinant LB-nis atsiekimus, yra taip pat svarbu atsiminti, kad LB-n laisvinimo srityje ALTo ir Rezoliucijų komiteto pramintais takais, užpildyti vakuumas, kuris susidarė ALTui praradus iniciatyvą. LB-nis darbuotojai veiklų žymiai lengvino jos demokratiniomis rinkimais pagrįsta struktūra, neturėdamos politinį veiklų varžančią tradiciją ir statybos, galėdamos pradžioje savo veiklai pasirinkti specifines darbo sritis. Praėjus dešimtmėčiui ir, susikūrus nusistovėjusios veiklos tradicijas bei apsidraudus vairiais staisais, pastebimas ir LB-nis biurokratizavimas, o su juo ir ankstyvesnio veržlumo sumažėjimas.

Nežinoma, kokią sukeltos tampos mūsų visuomenėje, LB-nis sijungimas laisvinimo srities veiklų tenka vertinti teigiamai. Veiksnių tarpe išaukta konkurencija laisvinimo veiklų padarė gyvą, ieškančią naujų veiklos formų ir Lietuvai būdingą. Spaudoje vyk-

sios diskusijos dėl veiklos metodo, santyki palaikymo su JAV-bi valdiniais staigomis, "Laisvės" radijo transliacijomis pasinaudojimo, ryši palaikymo su amerikietiška partijų vadovybėmis vert visuomenę pagalvoti ir rinktis puses. LB-nei pavyko laisvinimo darbą jungti jaunus žmones, baigusius mokslus Amerikoje ir gerai susipažinusius su amerikietišku gyvenimu. Matydami ALTO problemas, LB-nis darbuotojai pasistengė veiklą decentralizuoti, dalį uždavinių pavesdami periferijose esantiems LB vienetais. Ir šiandien LB-nis Visuomenini reikalų taryba yra daugiau veiklą koordinuojantis, o ne egzekutyvinis organas.

Nors LB-nei savo energinga veikla pavyko laimėti didesnę dalį lietuviškosios visuomenės, faktas yra, kad tradiciniai veiksniai, ALTas ir VLIKas šalininkai taip pat nestokoja. Ypač vyresniajai kartai, dešimtmėčius laisvinimo srityje reiškusi VLIKas ir ALTas, buvo artimesni. Be to, daugeliui vyresnįjį LB-nis veiklą per staigiai esantį tvarką radikaliai keisti. Gal mažesnis veiklos tempas, lėtesnis senitgriovimas, bet mažiau sukurtas mūsų lietuviškąjį išievojimą? Dažnai manęs klausia, kodėl nepalaukime, kol ALTas numirs? Atsakau V. Kudirkos eilėmis po smuiku: "Kol, jaunas, o broli..."

Iš visų veiksmų, ateitis turėtų atrodyti šviesiausia LB-nei, nes jos gretose esama amžiumi jaun

visuomenininkais. Be problemų tačiau ir ją neapsieinama. Rūpestis kelia jaunimo paruošimas politinei veiklai, ypač kiek tai liečia liuanistinę mokyklą susikrauto žiniabagazo papildymu. Naujai ateinantys lietuviai kalbos žinojimas dažnai yra minimalus ir, nors puikiai sugebama anglų kalboje išsireikšti ir klausimais diskutuoti, pranešimų ar straipsnių rašyti mūsų spaudoje jau dažnai tenka šauktis kitų pagalbos. Žymiai geriau su išjaunimo sąjungos ateinantiais laisvinimo srities darbuotojais, nes šie yra politiniame darbe daugiau patyrę ir lietuviškai kalbėti geriau moka. Yra būtina stiprinti mūsų jaunimo liuanistinę ir politinę švietimą. Tam liuanistinę mokyklą ir jaunimo organizacijos turėtų glaudžiau koordinuoti auklėjimo programas.

Lietuvos Diplomatinė Tarnyba. Lietuvos diplomatams JAV-se, nežinant arti 20 metų visuomenės drumstusio šefystės klausimo, visuomenėje yra pavykę išlaikyti išievojimo pagarbą ir pasitikėjimą. Diplomatai, su mažomis išimtimis, sugeba jo išlaviruoti tarp besiginijančių laisvinimo veiksmų. Savo ruožtu, mūsų visuomenės diplomatams buvo atleidi, nes jie buvo nepriklausomos Lietuvos simboliai. Žinota, kad jiems iškeliauvus amžinybą, Lietuvos valstybingumas nukentės, nes nebus kas užima jų vietas. Laisvinimo veiksmams taip pat buvo

svarbu neužsitraukti diplomat r styb , tur ti juos, jei ne pilnai savo, tai nors ne oponent pus je.

Istorijai teks vertinti, ar diplomat atžvilgiu veiksmi ir visuomen s rodytas visapusiškas nuolankumas buvo Lietuvos reikalui naudingas. Esu nuomon s, kad iš diplomat , kaip iš politiniu poži riu stipri ir dargi apmokam Lietuvos valstyb s pareig n , tur jome teis gauti daugiau kaip s kming reprezentavim . Pirma, jie savo turimu autoritetu tur jo b ti m s veiksmi tarpe kilusi nesutarim lygintojai. Antra, jie tur jo b ti daugiau matomi Amerikos moksliniame ir visuomeniniame gyvenime savo dalyvavimu, mokslin mis studijomis, spaudoje paskelbtais straipsniais ir laiškais redakcijoms. Tre ia, jie tur jo tur ti diplomatin s ir pilietin s dr sos valstyb s departamente, o jei tas nepad t , spaudoje iškelti dviveid s JAV-i politikos Pabaltijo valstybi atžvilgiu buvim . Pirminio protesto pareiškimas d l Pabaltijo valstybi pašalinimo iš valstybini žem lapi , d l JAV konsul bi iuliavimosi su tariamais "Taryb Lietuvos užsienio reikal ministriais", d l JAV Tesisingumo departamento Vilniuje priimin jim soviet sufabrikuot liudijim prieš lietuvius JAV-se tur t b ti Lietuvos atstovo pareiga. JAV-bi mums deklaruojamas okupacijos nepripažinimas negali b ti dviveidis. Kiek tai lie ia

reziduojan i diplomat varžymus, noriu pasteb ti, kad Estij JAV-se atstovaujan io gen. konsulo E. Jaakson laiškus gan dažnai galime užtikti "New York Times" laikraštyje, o Latvijos atstovas dr. Spekke sugeb jo paskelbti vis eil straipsni ir išleisti mokslines knygas. Dr. P. Daužvardis taip pat savo duokl informavimui Lietuvos klausimais su kaupu atidav . Latvijos pasiuntinyb Washington tebeleidžia puikiai redaguojam biuletenu , nušvie iant pad t Latvijoje, o mes tenkinam s m s spaudoje pateiktomis žinut mis apie dalyvavim diplomatinuose pri mimuose.

Sunku pateisinti, kad daugiau kaip metams praslinkus nuo prez. J. Carterio administracijos suteikimo suteikti akreditacij Lietuvos, Latvijos ir Estijos charge d'affaires paskirtiems diplomatams, neprisirengta šiuo JAV-bi palankumu pasinaudoti. Nei vienas asmuo iki šiol n ra akreditavimui pristatytas. Ko laukiama? Tai b ta svarbiausio laim jimo ir m s veiksmi bei visuomen s pareiga yra reikalauti skubaus diplomat paskyrimo.

Džiaugiam s planuojamu Lietuvos Pasiuntinyb s r m remontu, ir visuomen skatintina j finansiniai galinti. Norisi tik tis, kad Amerikos lietuvi neštas kapitalas bus teisiniais dokumentais apdraustas nuo galim soviet užma i , jei kartais aneksijos nepripažinimo politikai b t

lemta keistis. Koki norime Pasiuntinyb s r m , s kmingai pareišk jau mir s Levas Prapuo len s “ Laisv ” žurnalo skil-tyse (1953 m.):

“M s pasiuntinybi r mai tremties s lygomis neturi b ti kažkoks nuo viso lietuvi gyve-nimo izoliuotas ghetos, bet kaip tiktai to gyvenimo judriausias židiny s. Juk ne tam Lietuva mi-lijonus išleido, kad šiandien kai kuri pasiuntinybi r mai kiekvienam pašalie iui akis badyt savo tuštuma, be gyvyb s. Pasiuntinybi r mai šiandien tur -t b ti laisvojo pasaulio lietuvi gyviausieji akcijos centrai”.

Baigiamosios mintys

Dviem skirtingais žvilgsniais teko vertinti išėivijoje vykdom Lietuvos laisvinimo veikl . At-me iau iliuzin optimizm , kaipo savyje slepiant pavoj mums ap-tingti, ir tenkintis minimalia veik-la. Iš k liau pagrindines ši dien laisvinimo darbo problemas ir bandžiau analizuoti m s veiks-ni vidinius sunkumus. Išėivija yra pastatyta prieš klausim , ar ji yra paj gi tas problemas spr -ti, atlikti laisvinimo veiksni ar bent j specifini uždaviniai konsolidacij , sustiprinti tautin švie-tim ir jaunimo politin aukl ji-m ir pritaikinti politin veikl laiko reikalavimams. Kitos išėi-ties neturint — galime ir priva-lome. S km priklausys nuo m -s sugeb jimo remtis gyv ja da-bartim, suk rimo visuomenin s

atmosferos tarpveiksniams bendravimui, atsisakymo defen-zyvinio veiklos charakterio, bai-m s eksperimentuoti ir baim s jaunosioms kartoms patik ti poli-tinio gyvenimo vair . Kad b tu-me laisvinimo darbe s kmingi, n ra b tina dirbtinu b du veiks-nius sujungti vien ar kur nors esam veiksn likviduoti. Lietu-viškoji išėivija šiuo metu yra per daug blaškoma vairi nusistaty-m , per daug poliarizuota, kad vienam kuriam dabartiniam veiksniui suteikt absoliut man-dat vadovauti laisvinimo srities veiklai ar pritart naujo veiksnio sutv rimui. Tad, bet koks spren-dimas privalo remtis m s veiks-ni gera valia ir savo tarpe su-sitarimu. Veiksni susitarimas yra manomas, jei pla ioji m s visuomen ir atsakomyb s jaus-m nepraradusi m s spauda, to intensyviai sieks.

Turiu j s atsiprašyti, kad ap-lenksiu antr j temos dal “...kaip gal t b ti”. Aplenkiu, nes tai b t grynai utopinis pasivaikš-iojimas laisvinimo srities pievo-se, prašmatnios laisvinimo pi-lait s statyba. Amerikie iai tai pa-vadint “Alice in wonderland approach”. Šiandien aš tegaliu jums pasi lyti vien išėit — atremontuoti m s turim laisvi-nimo namel (kuris b t patogus gyventi, jei d mai negrauzt aki), sugr žinti sutarian ius lais-vinimo šeimos narius prie vieno stalo, leidžiant kiekvienam likti individu ir tikint, kad aukštasis

tikslas — laisv Lietuvai — su-
gr žins tarpusav pasitik jim ir
sugyvenim . Mano receptas tam
yra sekantis:

1. Pasaulio LB-n imasi ini-
ciatyvos surasti takingus neutra-
lius asmenis, kurie tarpininkaut
sušaukti vis laisvinimo veiksnį
konferencij tarpusavio santyki
suderinimui. Šioje konferencijoje
neb t lie iama veiksnį kompe-
tencijos rib ir finans k limo
klausimai, bet b t paruoštas il-
galaikis Lietuvos laisvinimo dar-
bo planas ir sipareigojama spe-
cifinius darbus atlikti. Konferen-
cijai tur t b ti gerai pasiruošta,
vairiais klausimais pasisakyti
kvie iant ekspertus. Visuome-
n je tur t b ti pasistengta su-
daryti nuotaikas, kurios persiduo-
t veiksnį ir jiems neleist
ignoruoti visuomen s valios.

2. Laisvinimo veiksnį konfe-
rencija sukuria nuolatin politin
komisij planams detalizuoti, vi-
suomenei tikinti plan prasming-
gumu, ryšiams su pogrindžiu
mezgti ir informacijai Lietuvos
reikalui telkti. Komisijos finansin
užnugar sudaro veiksnį meti-
n s kontribucijos. Komisijai rota-
ciniu b du nustatyt termin
vadovauja laisvinimo veiksnį
paskirtas atstovas. Komisija sam-
do profesional reikal ved j ,
kuris yra atsakingas už profesio-
nio štabo veikl . Principiniais
klausimais nutarimai komisijoje
yra daromi vienbalsiai juos pri-
mus. (Tenka pasteb ti, kad to-
kios komisijos pavyzdži turime.

Washingtono panašiomis gair -
mis veikia Jungtin Balt Ameri-
kie i Taryba).

3. Laikui pribrendus, laisvini-
mo veiksnį politinei komisijai
paveda savo kai kuriuos iki šiol
vykdytus uždavinius — r pini-
m si politiniais kalniais, infor-
macijos tarnybas, leidini plati-
nim , archyvin s medžiagos sau-
gojim , Lietuvos atstovavim po-
litin se konferencijose, r pini-
m si “research grants” gavimu ir
t.t.

4. Veiksnį susitarimu yra stei-
giamas fondas laisvinimo veiklai
remti. Fondo pal kanos naudoja-
mos išimtinai tik politin s ko-
misijos darbo finansavimui, lei-
dini apie Lietuv leidimui, pro-
fesional talkinink angažavimui,
pogrindžio r mimui.

Si lomo naujojo organo stipry-
b yra ta, kad jis nepaneigia nei
vieno veiksnio egzistencijos, ten-
kinasi atlikimu tik vis veiksnį
sutarimu jam patik t funkcij ,
nepaneigia veiksnįams reprezen-
tacini funkcij valdžios staigo-
se ir sudaro galimyb veiksnį
tarpusavio bendradarbiavimui
bei pasidalinimui informacija.
Svarbiausia, kreditas už politin s
komisijos atliktus darbus atitenka
visiems laisvinimo veiksnįams.

Lietuvos išlaisvinim lems ne
iševija, bet krašte pasilikusi tau-
ta. M s pareiga jiems pagelb -
ti, laisvajam pasauliui perduoti j
laisv s šauksm . Iševijos j g
telkimas Lietuvos reikalui bus
efektyvus, jei laisvinimo veiks-

RAŠYTOJ TYLA

Išėivijos spauda yra privaiose rankose, kaip ir privalo būti laisvame krašte. Nei LRD-ja, nei paskiri jos nariai negali nei leiddi, nei redaktori nusistatymo keisti, ar jiems kurodinti. Nėra nė reikalo. Tai jau visa tai nesumažina rašytojų atsakomėgumo, neatleidžia nuo idėjinės pareigos pasisakyti kultūriniais ar visuomeniniais klausimais. Nuo amžių žinoma, kad rašytojai yra laikmeio sąžinės balsas. Ir tasai "sąžinės balsas" gali būti, o gal ir privalo būti, išgirstas tiktaispaudos dėka.

Žinau, kad rašytojai yra nuolat kviečiami bendradarbiauti, užpildyti laikraštį ar žurnalpuslapius, tai jau rašytojų dalyvavimas nėra pakankamas. Ypačtingai šaltas dėmesys kreipiamas,

nėiai turės tiek politinį, tiek moralinį autoritetą. Politinis autoritetas jungia visuomenę tikslui atsiekti, moralinis — palaiko lietuvių meilę lietuviui. Dėli Lietuvos ir savo vidinės laimės bendromis jėgomis tuos veiksmų autoritetus atstatykime. Laikas yra pribrendęs uoliau ieškoti jungties tarp senimo ir jaunimo, tarp senosios išėivijos ir tremtinių, tarp išėivijos ir Lietuvos. Dievas mums tepadedai!

jei iš viso, kit rašytojų keliamas mintis ar šio laikmeio diktuojamas rėpesius. Rašytojui turėt būti ne vistiek, kokios idėjos laikraštėiuose keliamos, ne vistiek, kas ir kaip formuoja visuomenės nuomonę, ne vis tiek, kokios politinės mintys kursuoja ir kaip jos pristatomos skaitanėiai visuomėnei, kokie tautiniai idealai keliami, kokie nutylimi. Adomas Mickevičius, buvęs anuo metu "laikraštėio sąžinės balsas" egzėilėje, turėt būti geras pavyzdys kiekvienam dabartiniam išėivijos rašytojui. Ar mės rašytojas bent kiek primena Adom Mickevičėi? Labai mažai, nepastėbimai mažai.

Tokios mintys ateina gana dažnai sekant išėivijos kultūrinėjudėjimė bei stebint mės rašytojų tylą. Tylė, dar pakartoju. Beveik besidėmėjimė, kol jis pats nepaliečiamas. Iš ties rašytojai, tarp kitė darbė, yra pasižymėjėkantria tyla. Kas bebėt iškelta spaudoje, tik labai retais atvejais rašytojas atsiliepia, sakytum, rašoma ir kalbama kam nors kitam, ne rašytojui, ne tam "laikmeio sąžinės balsui". Pavyzdėžiui, nėretai DRAUGO kultūriniam priede pasirodo Jurgio Jankaus laišėakai savo biėiuliui Kazimierui Bradnui. Ten paberiamas daug ir gražiė, aktualiai minėti, teigiam

ir neigiam , vert platesnio d - mesio, koleg reakcijos, išsamesn s analiz s. Kazimieras laiškus s žiningai atspaudžia, neži rint j ilgumo, tuo viskas ir baigiasi. Tyla. Jokio balso, jokio atgarsio, rašytojai neatsiliepia, diskusij neprat sia, nors lie iamos šio me to problemos, literat riniai klausimai. Arba, prof. A. Maceina dažnai ten pat iškelia id jas, specialiai inteligentijai, gyvai ir domiai, bet ir jo mintis nustelbia rašytoj tyla.

Net ir beletristai, amžinai nustumti poezijos šeš l , tyli. Arba, štai, mir prof. Jonas Grinius. Šis didysis m s literat ros kritikas beveik apie visus rašytojus, su labai mažomis išimtimis, raš pozityviai, daug ir s žiningai bet atvirai, visus myl jo ir visus gyn , nelyginant savo tikruosius brolius, o kai jis mir — rašytojai ištisis metus j “gerb ” absoliua tyla, tartum b t mir s visai nepaž stamas žmogus. Arba, T - višk s Žiburiuose per septynias atkarpas jo mano straipsnis apie ikagoje vykus Mokslo ir K rybos simpozium , kuriame lituanistika, Lietuvos istorija, kult ra ir k ryba buvo paliesti trumpai, paviršutiniškai ir neb tinai teisingai. Iškliau Kult ro kongres reikalingum . Nors gavau apie 15 laišk iš savo draug , palaikan i mano keliamas mintis, taciau viešai niekas nepasisak , nepalaik . O kam, jei ne rašytojams, privalo r p ti romanas, poezija, drama ir kitokia k ryba

arba jos reprezentacija, iševijos rašytoj santykis su t vyn je gyvenan i k ryba, vien kitiems taka ir t.t.? N žodžio. Tyliausia tyla! Rašytojai neatsiliepia, nekovoja už savo pa i interesus. Nuo to ken ia ir spauda, nes nuolatos skundžiamasi, kad laikraš iai nedom s, nedramatiški, nieko neintriguoja, juose nieko n ra naujo etc. O kas naujo, jei “s žin s balsas” lieka “s žin be balso?” Nuo to ken ia rašytojas, ken ia skaitytojas, ken ia spauda. Arba, premij skirstymo gin as. Kairioji ranka bando diskredituoti dešin , kada iš ties žmogui abi rankos lygiai reikalingos, ir b t gana domios imtyn s, pav., kuri ranka — kairioji ar dešinioji — rašytojui patogesn . Atsiliep tik pora, tiesioginiai paliest j , o klausimas visuotinas, lie i s visus rašytojus. Arba, LB kult rin veikla. Ji toli gražu n ra patenkinama, ta iau ir j lydi šiurpi rašytoj tyla, sakytum LB Kult ros Tarybos veikla neb t j dalykas. Tai kieno, jei ne rašytoj , tremties “s žin s balso?” LB Kult ros Tarybai, šia proga, tenka priminti, kad premij skirstymas dar n ra veikla, o tik k rybos skatinimas. Ir premij taisykl se pilna nepriimtin sprag , pav. rankraš i premijavimas. Ketvirto skyriaus mokinys žino, kad rankraštis n ra dar knyga, toli gražu. Ir \$3,000.00 suma atrodo jau nebe premija, o parama, nes pralenkia svarbiausi premij : Lietuvi Rašytoj Draugijos premij . Tod l tur t b ti leista j

skelti pusiau, tai yra premijuoti du arba premijuoti viso gyvenimo autorius k ryb — kitaip jos supracasti ne manoma. LB Kult ros Taryba pasinešusi remti rašytoj ir k rini leidim , o kaip skaitytojas? Ar skaitytojai nukris iš dangaus? Ar platinimo tinklo organizavimas n ra lygiai svarbus, kaip ir knyg leidimas? Kam gi leisti knygas, jei n ra kam j skaityti, niekas ar mažai kas perka ir jomis domisi? Teko dalyvausti savo Apygardos suvažiavime. Ji yra dužiausia. Keliolika LB Apylinki pirmininkai dar pranešimus — ausys skaud jo klausant! N viena iš apylinki , net pa ios didžiausios: Marquette parko, Brighton parko, Cicero, Lemonto etc. — n viena — per visus metus nesureng n vienos knygos, bet kokios knygos, pristatymo, sutiktuvi , neparod kult rinio džiaugsmo ar švent s! Tai kur gi yra ta kult rin veikla? Kur ji turi reikštis, jei ne Apylink se, išeivijos mas se? Kam knygos rašomos ir leidžiamos, jei niekas neturi pareigos r pintis j platinimu, skleidimu, supažindinimu su pla i ja visuomene? Ar tai n ra LB Kult ros Tarybos veiklos sritis?

Parinkau tik b dingesnius pavzdžius, gal iau duoti kelis puslapius, bet ar reikia? Visi supranta, kad kalbama apie tyl . Rašytojai nereaguoja, ignoroja kartais labai pozityvias savo koleg mintis, o tur t b ti priešin-

gai, ypa ten, kur specialiai lieiamas rašytojas ir skaitytojas, j santykis, j vaidmuo. Ir v l — Adomui Mickevi iui nebuvo vistiek, kas ir kaip rašoma ar kalbama ar daroma. Nebuvo vistiek ir daugeliui m s rašytoj Nepriklausomyb s laikais ar anks iau.

Kas iš ties šis nesidom jimas yra? Nusivylimas? Defetizmas? Ambicija? Žinau, rašytojo pagrindinis tikslas yra kurti, bet šiame amžiuje k ryba ir knyga dar ne viskas, ypa išeivijoje, kur poezijos parduodama 200, o romano 500 egz. Knyga ne daug k pasiekia, o ir nupirktą neb tinai perskaitoma. Laikraš i tiražai tuo tarpu dar skai iuojami t kstantais: Draugas virš 7000, T - višk s Žiburiai, Darbininkas, Dirva sukasi apie 4000. Taigi, spauda kur kas veiksmingesn priemon rašytoj mintims ir id joms realizuoti. Apie 25% m s draugijos nari naudojami spauda savo k rybai skelbti, bet ia aš kalbu ne apie k ryb , o apie kult rines apraiškas, apie rašytoj abejingum dienos aktualijai, kas neretai duoda ir k rybai akstin . Bi iuliai rašytojai, j s esate savo pašaukimu — norit ar nenorit — “laikme io s žin s balsas”. Kvie iu tokiu “s žin s balsu” ir b ti. D kui už d mes .

Anatolijus Kairys

Žodis, tartas Rašytoj draugijos suvažiavime Clevelande 1982.5.22-23 d.

APGAUL S IR SMURTO S MOKSLAS

Molotovo - Ribbentropo slaptuosius protokolus analizuojant

Dr. BRONIUS NEMICKAS

“ Laisv ” žurnalo praeito numerio (1982 m. balandis, Nr. 84 (121) “Skaitytoj žodyje” dr. J. Balys, — tap s vienu t , kaip jis pats tart , “politini iškryp li , kurie, b dami išmesti iš politinio balno, stengiasi sikibti bent politikos žirgo uodeg ” (“Naujoji Viltis” Nr. 13, 1980), — bando nepagr stai rodyti, kad 1939 m. Molotovo - Ribbentropo slaptieji protokolai tur juridin s galios nuo pat j pasirašymo dienos. Jis Lietuvos nepriklausomyb užsmaugusiam Soviet S jungos - Vokietijos apgaul s ir smurto s - mokslui, kitaip vadinamam Molotovo - Ribbentropo slaptaisiais protokolais, stengiasi “ p sti” juridin gali , kitais žodžiais tariant, nepagr stai pavaizduoti juos saistan i tarptautini sutar i veikalu, nors, tarptautin s teis s akimis, jie yra ab initio neteis ti, niekiniai. Tokia jo stanga sutampa su Lietuvos okupanto užma ia tariamai teisiškai pagr sti klasta ir pabaida suokalbininki de facto sukurt ir Soviet S jungos smurtu tebet siam neteis t pavergt .

Siekdamas susilpninti mano teigin , kad Molotovo - Ribbentropo

po slaptieji protokolai neturi juridin s galios, Balys tepasisako (ir tai nevykusiai) tiktai d l vieno to teiginio motyv , b tent: t protokol neregistravimo Taut S jungos sekretoriате. Betgi pro kitus mano išd stytus motyvus, — kad Lietuva nebuvo to sand rio šalis; kad nei lietuvi tauta, nei Lietuvos vyriausyb niekad jo n ra pripažinusio (1981 m. gruodžio “ Laisv ” Nr. 83/120, 53 psl.), — prašliaužia patylomis, tartum t dalyk n neb iau nurod s. Jo išvedžiojimai yra grindžiami keista logika, jieškan ia palyginim , panašos, analogijos ten, kur j n ra, ir dar “papuošiami” Baliui b dingais pramanais.

Jis Soviet S jung per anksti “išvaduoja” iš Taut S jungos statuto saistomumo, neteisingai tvirtindamas j nebebuvus Taut S jungos nariu, tuos slaptuosius protokolus pasirašant. Iš tikr j gi Soviet S junga, priešingai Balio teigimui, 1939 m. rugpi io 23 d. - rugs jo 28 d. (t protokol pasirašymo laikotarpiu) dar tebebuvo Taut S jungos narys. Tik v liau Suomij užpuolus Soviet S jungai, ji

1939 m. gruodžio 14 d. buvo išmesta iš Taut S jungos.

Jei Balys juridine galia “apšarvuoja” Molotovo Ribbentropo slaptuosius protokolus, tai ta paia logika jis tur t pripažinti teis ta, juridiskai galiojan ia ir jiems analogišk toki “sutart”, kuria koks nors suk ius ne tik be Balio galiojimo, bet be jo žinios bei sutikimo ir prieš jo vali “parduot ” jo namus kitam apgavikui.

Veltui Balys tapatina Molotovo-Ribbentropo slaptuosius protokolus su Jaltos susitarimais (apie juos dar paskelbia aib netiesos) ir su Muencheno diktatu. Apie Jaltos susitarimus Balys šiaip nušneka: “Juk Jaltos susitarimai niekur nebuvo registruoti, ilgai jie nebuvo pilnai paskelbti, gal dar yra ir iki šiol nepaskelbt slapt susitarim , ta iau jie visi galioja iki šios dienos (mano pabraukta, Br. N.), nes nei vienos pus s jie n ra atšaukti ar paskelbti niekiniais”. Tiesa, kad Jaltos susitarimai nebuvo registruoti, nes Taut S junga Jaltos Konferencijos metu buvo jau visiškai galudien , o Jungtin s Tautos dar ne steigtos. Tiesa taip pat, kad ne visi susitarimai buvo paskelbti tuoj po Jaltos Konferencijos: kai kurie j išvydo dienos švies tik 1947 m. kovo 27 d., vadinasi daugiau kaip po dvej met . Klausimas: ar yra dar ligi šiol nepaskelbt slapt susitarim ? — priklauso jau pranašys i m - g jams. Ta iau tvirtinimas, kad

Jaltos susitarimai “visi galioja iki šios dienos”, yra Balio nenuovoka, juo labiau, kad susitarim ir pakt juridin gali jis išveda tik iš de facto b kl s, b tent: “tie susitarimai d l Baltijos krašt ir Rumunijos teritorij buvo vykdyti ir tokia pad tis teb ra de facto iki šios dienos. Išeina, kad tas paktas praktiskai tebegalioja”. (Argi Balys jau užmiršo de facto ir de jure skirt , kuria jis m gdavo pasididžiuoti?) Faktin b kl , kaip matysime, j palygindami su ia cituosimomis susitarim ištraukomis, yra kitokia negu kad buvo sutarta Jaltoje. Daug kas apvirto aukštyn kojom. Visa kirbin susitarim “liko tik popieruje”, kaip Balys tart , tod l ir pagal jo teorij ne gijo juridin s galios.

Stalino, Roosevelto ir Churchillio pasirašytojo Krymo (Jaltos) konferencijos pranešimo II-rojo straipsnio vienas posm teig :

“Mes esame nusistat nuginkluoti Vokietij ir paleisti visas jos ginkluot sias paj gas, visiems laikams išardyti jos generalin štab ...” Betgi tikrov je yra kitaip. Abi Vokietijos turi ir ginkluot sias paj gas ir po savo generalin štab : vienas vaidina svarb vaidmen Šiaur s Atlanto gynyboje, o antras — sovietin je Varšuvos Pakto karin je sistemoje.

Toliau to pat pranešimo V-tojo straipsnio kitas posm pareišk :

“Tvarka Europoje bus vesta ir taut kinis gyvenimas atsta-

tytas tokia veiksmė, kuri galint išlaisvintas tautas . . . sukurti demokratines institucijas, koki jos pa ios nori. Tai Atlanto Chartos principai: vis taut teis pasirinkti valdžios form , kurioje jos nori gyventi; suverenini teisi ir savivaldos atstatymas toms tautoms, iš kuri tatau prievarta išpl š agresin s valstyb s”. Jei Jaltos Konferencijos susitarimai, kaip porina Balys, “visi galioja iki šios dienos”, kod l gi Soviet S jungos viešpataujamoje Ryt Europoje ir Pabaltyje n ra n vienos valstyb s, kurioje b t bu v leista sukurti demokratin s institucijos, koki nor t patys žmon s, pati tauta; kod l ten niekur ne gyvendinti Atlanto Chartos principai: nesuteikta teis patiems žmon ms pasirinkti j geidžiam valdžios form , kod l ne atstatytas agresin i valstybi išpl stasis suverenumas, negr žinta nepriklausomyb ?

Dar tolimesnis to pranešimo V-tojo straipsnio posmas prižad - jo:

“Trys vyriausy b s vieningai pad s tautoms bet kurioje išlaisvintos Europos valstyb je ar buvusioje Ašies satelitin je valstyb je . . . suformuoti laikines valdžias, plaiai atstovaujanias visiems demokratiniams sluoksniams ir pasižadantias kaip galima greiau laisvais rinkimais sudaryti vyriausybes, atitinkančias žmoni vali . . .” Argi yra bent viena Soviet S jungos viešpataujama valstyb , kurios vy-

riausy b t kilusi iš pla i demokratini sluoksni ir sudaryta laisvais rinkimais, atitinkančias žmoni vali ?

Kaslink Lenkijos, to pranešimo VI-tas straipsnis skelb :

“V l patvirtiname m s bendr troškim steigt Lenkij matyti tvirt , laisv ir demokratin ”.

“Ši Lenkijos Tautin s vienyb s laikinoji vyriausy b kiek galint greiau praves laisvus ir nesuvaržytus rinkimus visuotinio ir slapto balsavimo pagrindu. Visos demokratin s ir antinacin s partijos tur s teis dalyvauti šiuose rinkimuose ir statyti kandidatus”. Juk kiekvienam aišku, kad Jaltos susitarimai, lie i Lenkijos politin s rang , jau seniai yra prarad bet koki savo reikšm .

Šios tik kelios iškarpl s aiškiai byloja, kad Balys klysta teikdamas, jog Jaltos susitarimai “visi galioja iki šios dienos”. Jeigu jie visi galiot , tai Ryt Europos ir, reikia tik ti, Pabaltijo valstybi politin s ranga b t kito-niška.

Pagaliau negalima Molotovo - Ribbentropo slapt j protokol sugr sti tan paian maišan su Muencheno diktatu, nes tarp ši sand ri esama formalios skirties. Slaptieji protokolai yra sufabrikuoti už Lietuvos vyriausy b s nugaros: j sudarymo procesan Lietuva visiškai ne velta. Tuo tarpu ekoslovakijos vyriausy b , spaudžiama Anglijos ir Pranc zi-

jos, 1938 m. rugs jo 30 d. vis d lto yra formaliai pri mus Muencheno diktat . Kadangi e- koslovakija buvo Vokietijos iš- prievartauta pabaida, tod l Muencheno diktatas nebuvo teis tas, saistanti tarptautin sutar- tis, ir jo priverstinis pri mimas v liau, pasikeitus politinei pu- siausvyrai, pasidar pagrindu for- maliai pripažinti j niekiniu. Va- kar Vokietija ir ekoslovakija 1973 m. gruodžio 11 d. savo abi- šalumo sutartimi sutar laikyti Muencheno diktat niekiniu tik tarpusavio santyki požvilgiu, ta- iau neliesdamos teisini padari- ni , kurie fizini ir juridini asmen atžvilgiu yra išried j iš nuo 1938 m. rugs jo 30 d. (Muen- cheno diktato pri mimo data) ligi 1945 m. geguž s 9 d. (ekoslo- vakijos vyriausyb s Pragon gr - žimo data) veikusios teis s.

Vis d lto reikt siminti, kad Molotovo - Ribbentropo slapt j protokol tariamoji juridin ga- lia, — Balio taip stropiai, ta iau nepagr stai, be reikalo ir ne be žalos laisvinimo bylai ginama, — bet j niekinumas, neteis tumas yra Lietuvos išsivadavimo iš so- vietin s pavergties ramstis. Ban- dymas juridine galia “apšarvuoti”

slaptuosius dokumentus stiprint sovietin Lietuvos inkorporacijos tez . Betgi teisinis j negalioji- mas priešingai — j silpnina. Juk iš jo išplaukia, kad dabartin Lietuvos sovietin pavergtis yra neteis ta — tiktai Stalino - Hit- lerio slaptos sankalbos ir Soviet S jungos agresijos padarinys, bet ne tarptautine sutartimi sukurta teisin b kl . Tod l Pabaltijo valstybi išsilaisvinimo klau- simas visur kur reikia kelti ne ju- ridiškai neva galiojan i slapt j protokol atšaukimo ar panaiki- nimo, bet Molotovo - Ribbentro- po klastingos sankalbos, slapto s mokslo ir Soviet S jungos ne- teis to Pabaltijo valstybi užgro- bimo pagrindu.

Balio kablumas yra pasiek s tok laipsn , kad prasimanomos net ir pa ios priekab s. Aure, ta- me pat rašinyje Balys Soviet S jungon “inkorporavo” vis lietuvi taut ir sovietine demo- grafine statistika “rod s” jos ma- žyb , padaro išvad , kad “n ra prasm s lietuviams vaidinti “une grande nation”, kaip nori B. Ne- mickas”. Tokio noro aš niekur niekad nesu pareišk s. Tai yra paties Balio nukaltas kablys ne- pagr stai priekabiauti.

Malonus Skaitytojau,

Prašome apsimok ti, jei dar nesi to padar s, prenumerat . Prenumeratos mokes iu ir auka palaikai “ Laisv ” tolimesn leidim . Laiku atsiskaitydamas sumažini brangias pašto išlaidas ir administracijos darb . A i .



Baltic Freedom Day

By the President of the United States of America

A Proclamation

The independence of Lithuania, Latvia, and Estonia was extinguished in 1939 as a result of a nefarious deal struck between the Soviet Union and Nazi Germany. Hitler handed Stalin the three Baltic republics as a bonus to secure his cooperation in the destruction of Poland and to obtain a secure eastern frontier which enabled him to launch war against the western democracies. Subsequently, hundreds of thousands of Baltic nationals were deported to the Soviet Union where many of them perished in prisons and forced labor camps. The darkest day of that great human tragedy occurred on June 14, 1941, when their homes and jobs were taken by Russian settlers.

Today, some of the survivors of these mass deportations are citizens of the United States. Their aspirations for a better future for the peoples of Estonia, Latvia, and Lithuania have helped to bring new meaning to our nation's commitment to freedom for all people. The United States has never, over the intervening forty-one years, recognized the forcible incorporation of the Baltic states into the Soviet Union.

As a nation, we remain dedicated to the furtherance and preservation of the fundamental human rights and freedoms of all people and take note on this special day of our hope that the blessings of liberty will one day be part of the national life of the courageous people of Estonia, Latvia, and Lithuania.

The Congress of the United States by Senate Joint Resolution 201 has authorized and requested the President to proclaim June 14 as Baltic Freedom Day.

NOW, THEREFORE, I, RONALD REAGAN, President of the United States of America, do hereby designate June 14, 1982, as Baltic Freedom Day. I call upon the people of the United States to reaffirm their belief and hope that the citizens of Latvia, Lithuania, and Estonia and of all nations will one day achieve through peaceful means the goals of democratic freedom and self-determination.

IN WITNESS WHEREOF, I have hereunto set my hand this 14th day of June, in the year of our Lord nineteen hundred and eighty-two, and of the Independence of the United States of America the two hundred and sixth.

Ronald Reagan

PREZIDENTO PROKLAMACIJA

Balt Laisv s Lygos ir kit pastangomis JAV kongrese pravesta jungtin rezoliucija (S.J. Res. 201), skelbianti Pabaltie i Laisv s Diena 1982 birželio 14 dien .

Ši rezoliucija JAV senate buvo priimta 1982 birželio 9, o JAV atstov r muose birželio 14.

JAV prezidentas Ronald Reagan, JAV kongreso statymiškai pareigotas, ryšium su Pabaltijo Laisv s Diena paskelb šitokio turinio proklamacij :

Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomyb užgeso d l to, kad nacistin Vokietija su Soviet S junga su jo nešvank sand r. Hitleris Stalinui šias tris Pabaltijo respublikas atkišo, kaip paskat tam, kad gaut jo pritarim Lenkijos sunaikinimui ir kad užtikrint rytini sien saugum . Tai savo ruožtu galino Hitler leistis kar prieš Vakar demokratijas. D l to v liau šimtai t kstan i Pabaltijo gyventoj pergyveno deportacijos Soviet S jung , kur daugelis j žuvo kal jimuose ir priveriamojo darbo stovyklose. Tamsiausioji šios didžiul s žmogiškosios tragedijos diena — 1941 m. birželio 14, kai rus sibrov liai guite išgujo juos iš nam ir tarnyb .

Šiandien kai kurie iš t , kurie liko gyvi, yra Jungtini Amerikos Valstij pilie iai. J troškimai d l šviesesn s Estijos, Latvijos ir Lietuvos taut ateities iš naujo prasmino ir m s valstyb s užsiangažavim vis taut laisvei. Jungtin s Amerikos Valstijos per 41 metus niekada n ra pripažinusios prievartinio Pabaltijo valstybi inkorporavimo Soviet S jung .

Kaip tauta, mes ir toliau liekame pasišvent vis pagrindini žmogaus teisi ir vis taut laisv s pl timui bei išlaikymui, o ši ypating dien kreipiame d mes sav j vilt, kad laisv s palaima ir v l lyd s narsiuosius Estijos, Latvijos ir Lietuvos žmones kasdieniniame j gyvenime.

Jungtini Amerikos Valstij kongresas senato jungtine rezoliucija nr. 201 dav prezidentui teis ir j pareigojo birželio 14 d. skelbti Pabaltijo Laisv s Diena.

TOD LAŠ, RONALD REAGAN, Jungtini Amerikos Valstij prezidentas, šiuomi skelbiu 1982 m. birželio 14 d. Pabaltijo Laisv s Diena. Kvie iu Jungtini Amerikos Valstij žmones atsinaujinti tik jime ir viltyje, kad Latvijos, Lietuvos ir Estijos ir vis taut pilie iai vien dien taikingomis priemon mis pasieks demokratin s laisv s ir savisprendos tikslus.

TATAI PATVIRTINDAMAS, aš štai ia pasirašau savo ranka ši keturiolik t j dien birželio, m s Viešpaties t kstantis devyni šimtai aštuoniasdešimt antraisiais metais ir Jungtini Amerikos Valstij nepriklausomyb s du šimtai šeštisiais.

RONALD REAGAN

PARTIZANO MIRTIS



laukai žyd jo,
"Žyd jo piev ir dirvon do bil liai,
O j tyliai lyd jo
Eglin karst rankomis aukštai išk l .

Lyd jo jo jaunyst ,
Jaunyst vasar , prieš v j pakelt bur ,
Patirt skausmo rykšt ,
Kovoje peršaut švark , kruvin kepur .

Lyd jo vyrai vyr ,
Kad iš kalvel s t višk visad matyt ,
Ne ašaros j biro —
Atod siai šventi išeiti laisv s ryt .

BALYS GAIDŽI NAS



P. OSM.

BENDRUOMEN RINKIMUOSE

VYTAUTAS VAITIEK NAS

Geguž s 8/9 ir 15/16 dienomis JAV lietuviai rinko savo atstovus

JAV LB taryb dešimtajai kadencijai ir Pasaulio Lietuvi seim šeštajai kadencijai. Tarybos kadencija — treji metai, PLB seimo — penkeri. Atstovam kandidatams gal jo raštu si lyti ne mažiau kaip dešimt lietuvi , ne jaunesni kaip 18 met amžiaus. Joki kit apribojim nebuvo. Neži rint toki palanki kandidatams si lyti s lyg , apskritai ne tik nebuvo kandidat pertekliaus, atseit, bent keleriopai daugiau, kaip kad nustatyta atstov , bet faktiškai Pietry i rinkimin je apygardoje atsitiko taip, kad buvo tik keturi kandidatai, o po balsavimo paaišk jo, kad pagal rinkim taisykles ir apygardos balsuotoj skai i šiai apygardai priklauso penki atstovai. Tokios nes mon s priežastis — rinkim taisykl s. J 50 str. sako:

— Apskai iuodama LB apygardos išrinkt j LB Tarybos nari skai i , Vyriausioji Rinkim Komisija sudeda visose LB apygardose vis balsavusi j skai i ir gaut j sum padalina iš renkamojo LB Tarybos nari skai iaus, iš kurio padalinus atskir LB apygard balsavusi j skai i , gaunamas LB taryb išrinkt j atitinkamos LB apygardos atstov skai ius.

Taigi rinkim taisykl s nustato, kad rinkim proceso viena dalis (kandidat si lymas, balsavimas) vyksta apygardomis, o kita dalis (balsavimo rezultat išvad nustatymas) vyksta jau ne apygardomis, o pagal JAV LB vis apygard balsuotoj bendr skai i . Tuo b du rinkim procesas sudarytas iš dviej iš esm s skirting rinkimini sistem mikst ros. Praktiškai iš tokios mikst ros kartais ir išeina, pasak žmoni posakio, nei velnias, nei gegut , o tik savotiška parodija.

Renkant atstovus apygardomis, rinkimin sistema reikalauja, kad kiekvienai apygardai tenkantis atstov skai ius b t iš anksto žinomas. Tik tada bus aiškumas, kiek galima vienu s rašu si lyti apygardai kandidat ir už kiek kandidat balsuotojas gali balsuoti. JAV LB tarybos rinkim dabartin s taisykl s to nenustato. Kaip matome iš 50 str. apygardon atstov skai ius nustatomas jau po balsavimo. O kandidatams si lyti ir balsuotojam balsuoti taisykl s nustato tik sp jam apygardai tekšim atstov skai i pagal pra jusi rinkim duomenis. Tuo b du taisykl s nustat , kad Pietry i apygardoj vienu s rašu galima si lyti ne daugiau kaip

keturis kandidatus (faktiškai iš viso ir tebuvo vienas s rašas su keturiais kandidatais pasi lytas) ir kad apygardos balsuotojas gali balsuoti ne daugiau kaip už keturis kandidatus. Ta iau po balsavimo paaišk jo, kad apygardai tenka penki atstovai.

Tolygi nes mon vyko ir Bostono, Connecticut, New Jersey ir Floridos apygardose. Kaip kad Pietry i apygardos balsuotojai, Bostono ir New Jersey apygard balsuotojai rinko po keturis atstovus, vienu s rašu si l ne daugiau kaip po keturis kandidatus, o po balsavimo paaišk jo, kad gauna po penkis atstovus. Connecticut apygarda rinko penkis atstovus, o gavo šešis. Floridos apygarda rinko tris atstovus, o gavo keturis. Taigi penkios apygardos po vien atstov ne pa ios išsirinko, ne pa ios jam kandidat pasi l , o joms, taip sakant, po vien atstov išrinkdino kit apygard balsuotojai, ir b tent tokie, kurie n jo balsuoti ir tuo sumažino t kit apygard atstov skai i X-ojoje taryboje.

Faktiškai tarybos rinkim dabartin s taisykl s kai kuri LB apygard lietuviams leido vienu s rašu si lyti daugiau kandidat ir balsuoti už daugiau kandidat , negu apygardai teko atstov , o kai kuri kit apygard lietuvius diskriminavo, versdamos juos vienu s rašu si lyti mažiau kandidat ir balsuoti už mažiau kandidat , negu apygardai teko atstov . Tokios "išdaigos" parodijuoja de-

mokratini rinkim proces . Kokia teisme logika tokie taisykli pramanai pateisinami, gal žino taisykli autoriai, bet sveik teisin s mon tatai siaubingai priedartauja.

Taisykli autoriam matyt neat jo galv demokratini rinkim visuotinis d snis, kad išrinktasis LB apygardos atstovas atstovauja ne vien tik savo balsuotojam, bet savo apygardos visiems lietuviams, taigi ir tiems, kurie nepaslinko balsuoti, ir tiems, kurie dar negali balsuoti. Tod l nesvarbu, ar vienos apygardos atstovas bus išrinktas 500 balsuotoj , o kitos — 800. Svarbu tik, kad ir vienas ir antras atstovaut apytikriai tolygiam skai iui lietuvi . Tod l, nustatant apygardai atstov skai i , orientyru yra ir tegali b ti apygardos lietuvi skai ius, o ne balsavusi j skai ius.

Per trisdešimt su viršum met nuo JAV LB organizacijos pradžios jau gal jo ir tur jo b ti sudaryta JAV lietuvi apytikr statistika. Pagaliau, jei JAV LB apylink s dar ir 1982 neturi savo apylink s lietuvi apytikrio skai iaus, tai rinkim reikalui JAV LB organai gali pasinaudoti pa i JAV statistikos duomenimis. Antai Draugas (1982.V. 14) praneša, kad, JAV gyventojus paskutin kart surašant, 832,000 prisipažino lietuvi kilm s. JAV LB organam belieka išsiaiškinti, kaip tas skai ius pasiskirst s tarp JAV LB rinkimini apygard ir pagal

tai nustatyti apygardom atstov skai i . Šioj vietoj verta pasteb - ti, kad m s , Newarko New Jersey, apylink je balsavo ir keletas lietuviškai nekalban i jaunesni j senosios kartos lietuviuk . O kasmet vykstan ius gyvenamosios vietos pasikeitimus, atrodo, LB apylink m neb t didelio sunkumo apytikriai nustatyti. Žodžiu, JAV LB tarybos rinkim dabartin s taisykl s šaukte šaukiasi pataisomos, pašalinant JAV LB tarybos demokratini rinkim sistemos parodijavim .

Beje, JAV LB organizacijos visokie opozicionieriai ir atkrit liai, pirmiausia tie, kuriem visur m klinasi frontinink baubas, tur t bent truput pagalvoti, kaip ia išeina, kad frontinink “Laisv ” žurnalas jau seniai pakartodamas šaukia (plg. 35/72 ir 76/113 nr. nr.) d l JAV LB tarybos rinkim taisykli netinkamumo, o ta iau tas balsas teb ra tyruose šaukian iojo.

Ar ir kiek JAV LB tarybos rinkim taisykli “išdaigos” bus veikusios dešimtosios tarybos balsuotoj skai i — n ra apiuopiam duomen spr sti. Tik jeigu tokiomis taisykli “išdaigomis” buvo galvojama paskatinti LB rinkimines apygardas, kad tarpusavyje lenktyniaut , siekdamos kuo daugiau balsuotoj apygardos kandidatam sutelkti ir tuo b du savo apygardai daugiau atstov laim ti, tai tokia intencija praktiškai atgarsio n ra sulaukusi. Rinkimin s apygardos tokiam

lenktyniavimui jokios iniciatyvos n ra parodžiusios.

Jei rinkimini taisykli “išdaig ” poveikis balsuotojam neapiuopiamas, tai stoka paskatos balsuoti ap iuopiamai justi balsavusi j X-t j taryb skai iuje, palyginus j su skai iumi balsavusi j , renkant IX- j JAV LB taryb . Apie tokias paskatas IX-osios tarybos rinkim apžvalgininkas raš :

— IX-osios tarybos rinkimuose pirm kart reikšming vaidmen suvaidino tautinio solidarumo manifestacijos: asmen bei organizacij viešas pasisakymas, skatinantis dalyvauti LB tarybos rinkimuose. (“Laisv ” 76/113, p. 64).

Kaip atsimename, ryšium su JAV LB IX-osios tarybos rinkimais Amerikos Lietuvi Kunig Vienyb s valdyba, Lietuvi R. Katalik Federacijos valdyba, Ateitinink Federacijos vadas, Akademik skaut s j džio pirmininkas, Lietuvi Fondo valdybos pirmininkas, keli krikš ioni demokrat ir liaudinink lyderiai savo viešais pareiškimais sp dingai paskatino rink jus balsuoti. Tod l nenuostabu, kad, nepaisant bendruomen s atkrit li kai kuriose LB apygardose labai intensyvi “paskat ” nebalsuoti, faktiškai IX-osios tarybos balsuotoj skai ius, palyginti su VIII-osios tarybos balsuotoj skai ium, pašoko net 12.99%. Kažkod l X-osios tarybos rinkimuose tos pozityvios tautinio solidarumo manifestacijos ir moralin s pas-

pirties rinkim vykdytojam bei sp dingos paskatos balsuotojam nebuvo.

JAV LB tarybos balsuotoj

skai iaus svyravimam pavaizduoti žemiau dedama rinkimini apygard balsuotoj duomen lentel , renkant JAV LB tarybas:

Apygardos pavadinimas	I 1955	II 1958	III 1968	IV 1964	V 1967	VI 1970	VII 1973	VIII 1976	IX 1979	X 1982
Vakarų	160	125	98	624	368	353	483	381	422	406
Vid. Vakarų	2348	1470	1798	3048	3700	3153	4445	2454	2889	2556
Michigano	453	303	214	476	751	485	872	540	607	455
Ohio	626	421	530	922	1446	784	1199	1015	871	561
Bostono	429	272	386	461	591	481	539	453	574	621
Connecticut	474	345	428	615	576	693	689	622	664	735
New Yorko	833	456	599	524	551	1239	775	697	825	711
New Jersey	524	355	367	543	531	661	803	602	633	583
Pietryčių	310	186	228	346	561	634	568	410	530	623
Floridos	--	--	--	36	50	--	67	238	369	515
Paštu	759	204	--	--	--	--	--	--	--	--
Iš viso	6916	4137	4648	7575	9125	8483	10440	7412	8375	7766*

PLB seim tuo pat metu balsavo 7828 balsuotojai.

Iš lentelės duomen matyti, kad X-osios tarybos bendras balsuotojų skaičius rikiuojasi iš eilės penktuoju. Daugiau balsavo V-osios, VI-osios, VII-osios ir IX-osios tarybos rinkimuose. Palyginti su IX-osios tarybos balsuotojų skaičium, X-osios tarybos balsuotojų skaičius sumažėjo 7.27%. Btent Vakarų apygardoje 3.8%, Vidurini Vakarai — 11.5%, Michigano — 25%, Ohio — net 35.6%, New Yorko — 13.8%, New Jersey — 7.9%. Palyginti su 1979 balsuotojų skaičium X-osios tarybos balsuotojų skaičius padidėjo Bostono apygardoje 7.8%, Connecticut — 10.7%, Pietryčių apygardoje — 17.5% ir Floridos apygardoje — net 43%.

Turint galvoj, kad bendruomenės vadovyb 1982 metus yra

paskelbusi tautin s, t. y. lietuviškosios parapijos metais, domu, ar ir kiek lietuviškoji parapija bus vienu ar kitu būdu padėjusi bendruomenei rinkimuose. Malonu pasigirti, kad mūsų, Newarko, N.J. lietuvi Šv. Trejybės parapijos klebonas msgr. Jonas Šernas (Shernus) nuoširdžiai talkino. Balsavimai vyko parapijos salėje. Abu balsavimo sekmadienius savo pranešimuose prieš kiekvienas pamaldas prelatas paskatindavo susirinkusiems tikintiesiems balsavimo viet ir laiką. Kiek tolygios talkos turėjo kitos LB apylinkės — neteko patirti. LB krašto valdybai vertėtų pasirūpinti per LB apylinkes surinkti konkrečius duomenis.

Savo metu msgr. Balknas yra skelbęs bendruomenės ir parapijos simbijozės, atseit, pastovaus

ir glaudaus samb vio, sugyveni-
mo mint . Reikia apgailestauti,
kad lig šiol ta mintis nei lietu-
viškos parapijos, nei bendruo-
men s sluoksniuose n ra susi-
laukusi sau verto susidom jimo.
Aišku, kad bendruomen apima
vairi ir skirting tik jim bei
pasaul ži r lietuvius, o parapi-
ja — tik savo religijos tikin iuo-
sius. Taip pat aišku, kad savo
religin praktik lietuvius lygiai
gerai gal t atlikti ir nelietuvi
parapijoje. Lietuviškoji parapi-
ja jam reikalinga ne religinei,
ar bent ne vien religinei savo
praktikai, o pirmiausia savo tau-
tiniam skirtingumui nuo kit savo
religijos tikin i j . Taigi lietuviš-
koji parapija šalia savo religin s
misijos turi ir savo lietuvišk j
misij ir šiuo tautiniu atžvilgiu
lietuviškosios parapijos misija su-
tampa su lietuvi bendruomen s
misija. Abiem institucijom r pi
ar bent turi r p ti m s išeivijos
tautinio savitumo, tautin s s mo-
n s išlaikymas, atseit, rezistenci-
ja prieš išeivijos nulietuv jim .

Tod l visai nat ralu, kad šioj
rezistencijoj prieš nulietuv jim
abi institucijos — bendruomen
ir parapija — vieningai ir glau-
džiai bendradarbiaut . Šioje
vietoje m s išeivijos vadina-
miem bažnytiniam ar ir antibaž-
nytiniam sluoksniam nor iau pri-
minti areliginio, o gal ir antire-
liginio nusiteikimo gabaus inte-
lektualo, žurnalisto ir politiko,
tautinink veik jo Antano Valiu-
k no viena proga 1940 Berlyne
pasisakym , kad jis, nepaisyda-
mas savo pasaul ži rini sitiki-
nim , kaip politikas stengt si ras-
ti sugyvenimo ir bendradarbiavi-
mo b d su bažny ia. T Valiu-
k no mast tur t sis moninti ir
m s išeivijos nebažnytiniai
bendruomenininkai. Savo ruožtu
ir lietuvišk j parapij dvasinin-
kai tur t suvokti ir pajauti, kad
ir bendruomen ir parapija yra
tose paiose pozicijose prieš iš-
eivijos nulietuv jim ir kad bend-
ruomen s ir parapijos simbijoz
naudinga abiej institucij misi-
jai.

T vyn s kaip istorijos palikti negalima, kadangi negalima išeiti iš
laiko. Žmogaus gi laikas visad yra istorija. Išeiti iš t vyn s kaip
istorijos reikšt išeiti iš vieno buvusiojo laiko ir eiti nauj
buvus j laik arba svetimos šalies istorij . O tai yra ne manoma,
nesunaikinus paties sav s.

Antanas Maceina
“Asmuo ir istorija”

LAIKO R ŽIAI VALDŽIOJE IR ŽMON SE

Keli okupuotos Lietuvos atspindžiai beletristikoje

VYTAUTAS VOLERTAS

Svarbiau už grumst

Okupuotos Lietuvos gyvenimas, išskyrus partin viršukaln , jau ne naujiena. Kol negal jome su žmon mis susiliesti, m s politikai, ekonomistai ir sociologai sudarin davo vaizdus iš ten leidžiamos oficialios, griežtai priži rimos spaudos ir cenz ruot laišk . Paveikslai b davo d liojami sp liojant, pristigdavo detali , atsirasdavo abejoni . V liau, prasis rus vienokiems ir kitokiems langams an pus , nustebome t montaż , suklijuot iš pripuolam žini , iš logikos išvad ir iš interpretacijos, tikslumu. Šiomis dienomis net smulkmenos prieinamos. Prakiuro pylymas, už jo sien sutvenktas turinys beveik nemaskuojamas, pasak laikotarpis baig si. Anks iau tik j bolševizmo teorija ir tod l pak l net žiaurias praktikos klaidas išbudo. Užtvankos paviršiaus negalima pridengti nuo sav žmoni , jo ne manoma pasl pti nuo svetim j . Šioje pus je yra buvoj ir administracijos, ir teatro, ir miesto, ir kol kio žmon s. Anapus ne vienas iš m s sutiko t vus, brolius, gimines, kunigus vargdienius, už religijos saugojim baudžiamus, kunigus turtuolius, už pataikavim atlyginamus.

Tik partijos centro komitetas s di po marškomis. Sargai, metalo vartai, tvoros ir sienos ne vien Kreml i supa. M s Griškevi ius (pirmasis partijos sekretorius) su b riu palydos taip pat slepiasi tamsoje.

Be periodin s spaudos, be pokalbi ir sp liojim yra dar vienas pažinimo šaltinis. Tai grožin literat ra. Okupuotos Lietuvos rašytojas, nors daugiausia partijos narys, instruktuojamas Rašytoj draugijos komisar , s lygojamas leidykl , varžomas uždarbio, band ir bando prasikalti led ir, iš eket s kyštel j s galv , sušukti ties . Š neram elges rodo net Vytautas Petkevi ius savo romane Grup draug (Vagos leidykla, 1979) pokalbiu tarp užkiet jusio, sentikio bolševiko, Tado Karoso, ir kylan io rašytojo, K sto Alsio:

— Žinai, knaisiokis po savo s žin , — netik tai užsipliesk Karosas, — tik b k toks malonus ir niekam neskelbk t savo atradim . Neapibendrink! Ir taip jau n ra kuo kv puoti.

— Tod l ir tr ksta oro, kad tokie, kaip tu, bijo pla iau langus atverti”. (Psl. 29).

Jonas Avyžius savo romane Chameleono spalvos (Vagos lei-

dykla, 1979) pasakoja, kaip partijos skirtas komisijos narys vertina rašytojo Skardžio roman :

“Pavyzdžiui, aš asmeniškai labai abejoju, ar verta kelti tokias problemas, kurios iki šiol išskirtinai priklauso uždar diskusij sferai ir buvo aplenkiamos literaturoje. Mes nesame puritonai ir toli gražu ne dogmatikai, men šiandien ži rime kitaip negu, sakusim, prieš penkiolika met — prieš penkiolika met už toki knyg b t pasodin , o mes štai j svarstome ir sakome, kad tai gera knyga, nors ne be tr kum ; matote, kaip pasikeit poži ris men m s socialistin je valstyb je!” (Psl. 49)

Taigi — paskutini j keleri met laikotarpy Lietuvoje išleista stambioji beletristika (romanas), nors išsisunkusi pro cenzorius, n ra blanki. M s pokalbiai su ten gyvenaniais žmon mis j teisinga, o ji patvirtina pokalbius. Romanuose net randame ia atsilankantiems arba Lietuvoje sutiktiems nežinom , gal j nuslepia m dalyk . Pvz., valdan ios klas s gyvenimas. JAV atvykstantiems paprastuoliams jis yra neprieinamas, o kilmingieji apie j neprasitaria. Rašytojams, Sovietijoje gerbiamiems ir vertinamiems, vairios viršininkyst s naujovi nesudaro. Tiesa, pa ios virš n s yra nelieiamos. Sustojama ties rajon ir valdyb galvomis, aukš iau lipti nedr stant.

Žinoma, Lietuvoje viskas yra nepastovu, ir šiandienin s pad -

ties rytoj gali net p d nelikti. Šios vasaros pradžioje man aiškino iš Lietuvos atvyk s jaunas inteligentas: “Kokie statymai pas mus veikia, neaišku. Tuo pa iu klausimu kasdien išnešami skirtingi sprendimai”.

Atrodyt , kad Lietuvos pad tims mums yra pakankamai suprantama. Bet žinojimas nepasotina smalsumo. Juk šneku iuojam s ne apie Aliask , ne apie Falklando salas. Lietuvos podirvy yra likusios m s šaknys. M s pa i ir m s nepaklydusi vaik . Ten grumstas n ra vien žem . Jis turi gimin s dulki , kritusi ir s dusi šimtmeiais. Tod l kelion s Lietuvon nepraranda ir nepraras traukos, ypa jaunam žmogui, norin iam patirti, kur vaizduotje yra riba tarp legendos ir tikrov s. Tod l nepabosta žinios, ir ne kyri žodžiai.

Medingalvi laikotarpis

Vyresnieji jau ia, kad po Antrojo pasaulinio karo porai dešim i met Lietuv valdyti pa m tos pa ios bolševik grup s, kurios pirmos okupacijos metu vykd tr mimus Sibiran. Tai vairi kilmi , vairi veid ir užsi m m mišinys. Šie žmon s, pikti iš prigimties, nepriklausomyb s laikotarpy kiekvien nepatinkan i smulkmen laik skriaudimu. Labai daug neturtingo jaunimo išvargo mokyklas ir priešvalstybinu elementu netapo, bet šie d l neturto ir d l b do savybi liko bemoksliais zirzliais. Tos b do

savybės, pakliuvus valdžioje, virto beširdiškumu ir žiaurumu. Vyresni jie nuojaut apie Lietuvos provinciją neapibrėžtos galios karalius patvirtina Vytautas Petkevičius romanu „Grup draug“.

Nemaž miest, turbūt rajoniniai, yra užgožs brelis vykiams surišti, neigiam tipas. Iš jų daugiausia tokos turi Tadas Karosas, naujai statomo fabriko direktorius. Kilęs iš mažo kio, baigęs kelis skyrius, pirmam bolševikmety stovėjo milicijon, kurį priverst mintinai išmokti vairius statusus. Tai jo universitetas. Karo pradžioje pabėgęs Rusijon, pakliuvo kariuomenėn, 1945 grįžo Lietuvon ir išsitaikė pagal visus Sovietijos nurodymus. Pats Sibiran ištrūmęs, gaud partizanus, lėbavo, buvo gerai atlygintas. Tarnyboje laikėsi kietai, neatlaidžiai, net šokdino savo draugus, kurie jo nekentė. Kai priaugo mokytesni, išvartytas pensijon. Dėl šio aukštesnioji sprendimo ir dėl pasiekusios žinios, kad jo su nusis gauja su br išprievartavo kito partijos šulodukter, susigriaužė ir mirširdimi.

Sekantis šio miesto partijos ramstis — žydas Giršas Grudskis, taip pat buvęs sovietiniame kariuomenėje ir gaudęs partizanus. Bet, Karoso žodžiais, „kai mes kariavome, Grudskis pirtysė vėnojosi“. Giršas ruošiasi išvažiuoti Izraelin, slapta, bijodamas pasakyti draugams.

Partijos sekretorius, Butrimas,

yra Lietuvos vokiečių kilmės. Jis „tarnyboje — vokiečių; namuose — lietuvis; svečiuose — rusas; turguje — žydas“.

Milicijos galva — Vincas Keturakis, vos mokė rašyti. Jaunystėje po išgimimo šaudė miestelio lempas ir nušovė moterį. Romane yra dar pora panašių valdžios reprezentantų, bet vietoje jų paminėsiu kairiuosius mokytojus Rekštį, Karos ir kitus komunizmanpastinėjus. Pirmos okupacijos metu jis atpažino bolševizmo veidą ir atšalo. Todėl po karo buvę mokiniai bolševikams liai norėjo likviduoti, — kaip atsitiko, kad Rusijon neišbėgė, ir vokiečiai tavęs nesušaudė?

Šie valdovai, išskyrus persekutus Rekštį, į kvailėliu laikomi, vadinas draugais, bet vienas kito neapkenė. Priežastys vairios: pagulinėjimai su tariamais iuližmonėmis, apgaulinėjimai praityje, pavydas šiandien. Kai miršta Karosas, visi nusigėsta, nes jie susirauzėję pynei, laiduojantys patogų gyvenimą, grįšiamas.

Taip mes pokarinius valdovus supratome, tokie jie buvo, taip rašė Petkevičius.

Trys grupės

Noriu pastebėti, kad beletristikoje, peržvelgiant jos veikėjus, jaučiamas visuomenės skirstymas tris grupes.

Pirmoji: karo pradžioje jau subrendę, ar bebaigę bristi žmonės. Jie tarpe yra minėti Petke-

vi iaus pagrindiniai tipai, sieki ar perženg šešias dešimtis met . Šios grup s bolševikai, paken iam tik d l neribotos ištikimyb s partijai, yra medingalviai. Ir ne tik Petkevi ius taip piešia. Medingalvis yra to pa io amžiaus i to pa io kelio Kaziuk nas Mykolo Sluckio romane Saul vakarop (Vagos leidykla, 1976), medingalvis yra Modestas Telkš Jono Avy iaus romane Chameleono spalvos. Ir visi galingi administraciniai. Apie kitus vyresnius, kurie okupacijai netalkino, prasitariama tik prab go mis.

Antroji: pirm j vaikai, šian dien studentai, ar studijas vos baig . Visi tur j prabangi jaunyst , pasimet , netur tikslo, daugumoje link chuliganizman, komunizmu nesidom . Jau min jau, kad Karoso s nus Remigijus dalyvavo grupiniame mergait s išprievartavime. Romane Saul vakarop vienas pagrindini veik j , Rigas, neieško darbo, bando rašyti, bando tapyti, l bauja su merginomis, t v negerbia, beveik vagiliauja. Akira iai tvirtina (1982, Nr. 5), kad autorius d l šio charakterio yra gav s pylos. Tada Sluck reikia barti ir d l kai kuri jo veik j v lesniame romane, Adomo obuolys (Vagos leidykla, 1979).

Tre ioji: ia eina pirmosios okupacijos arba karo laikotarp i vaikai, šiaudien apie penki dešim i met amžiaus. Išprus , s moningi, galvoj , toli lenki

medingalvius. Net partijos nariai nešiojasi šird ir nurodym akiai nevykdo. Išėivijai jie yra labai mažai paž stami.

Miestas ir kaimas

Galima sp ti, kad Jonas Avy žius ryžosi pavaizduoti visos okupuotos Lietuvos šiuolaikin gyvenim . Sp liojimo pagrindas — jo du paskutiniai romanai: Chameleono spalvos ir Degimai. Pirmasis kalba apie miest , aiškiai Vilni , antrasis, oficialiai dar ne išleistas, bet jau skelbtas Pergal je (1981, Nr. 9, 10, 11 ir 12), pašv stas provincijai, ypa kaimui. Abiejuose romanuose pagrindinis d mesys sutelktas prie tre iosios grup s, paj giausios išsilavinimu, patirtimi, laim jimais, stipriausios fizine sveikata. Pasimaišo ir ankstyvesni period atliekos (Telkš , Girinis, Pirštdegis, Marma), bet jos yra mažareikšm s, fik fonui sudaryti.

Chameleono spalv , miesto romane, pirm suol užima k r j šeimos: skulptoriaus, tapytojo, rašytojo, aktor lio. Už j t no kritikai, paprasti vaizb nai ir administratorius iš medingalvi laikotarpio, Telkš , nes autorius neprieleidžia, kad pareigoms, reikalaujan ioms ne proto, bet paklusnumo, b t galima rasti žmog iš jo kartos. Ta iau su tais užsilikusiais ker plomis privalu skaitytis: “Vis d lto, Liudai, reik t rim iau pasvarstyti. Telkš — galingas žmogus”. “Tegu. Aš nenrenku kariuomen s traukti prieš

j karo žyg". "Ta iau, prisimink, an kart iš ten pasak: 'Šiaip ar taip, labai pageidautume, kad šit portret iškalt draugas Skirmonis'". (Psl. 25) O pageidavim iš 'ten' pamiršti negalima, jei galing j malon yra kiek vertinga.

Liudas Skirmonis, išgars j s skulptorius, su žmona Une, ramia, jam pasišventusi moterimi, gyvena paken iamam bute, skirtame tik po nuopeln: "Vienu pasispyrimu nuo auk tel s iki aikštel s: ordinas jubiliejaus prog a, v l premija, š kart s junginiu m stu. Dabartinis butas tau jau per ankštas (taip nusprend vienas atsakingas draugas), gausi dvigubai didesn , nes, žinote, nepatogu prieš sve ius, ypa iš užsienio, kurie užsigeis žvilg ki tavo privat gyvenim , kai išgars jai". (psl. 31). Skirmonis turi ir studij , kurioje prasideda meil iki dugno su kolegos tapytojo, Suopio, žmona. Veronika yra agresyvi moteris, kaip li t . Visos roman moterys panašios, išskyrus Skirmonien . Atrodo, kad, at jus tam tikrai nuotaikai, jos trauks pirm sutikt , pakeniamai atrodant , vyr , ir atsiskaktyti bus pavojinga, kad per žand negautumei. Šeima laikoma vien patogumu, b tina etikete visuomen s akyse, kaip kaklaraištis, gimtadienio pob v einant.

Vis d lto, Skirmonis skiriasi nuo medingalvio Karoso iš Petkevi iaus romano, nes jis n ra pirmykšt s, žiauriosios, komunis-

t kartos žmogus. Anam moteris buvo lyg pakely nukritusi kriauš — gali praeiti, gali pakelti. Skulptorius jau ia s žin s graužim : ". . . bet aš save pažeminau. Pirmiausia save. Tokiose aplinkyb se, galima sakyti, vyro pašon je . . . Purvinas! Ir Veronika purvina. O nuo mudviej susitp ir Un su Suopiu. Susitp . . . Ne, ne visai tas žodis. Mudu juos niekšišškai apgavome d l trumpalaikio malonumo, kurio nepaj gtume išsižad ti, b dami nežaboti egoistai". (Psl. 116).

Romano siužetas — Skirmonio meil Veronikai Suopienei ir tos meil s išdavos; kit šeim kryžiavimasis; netaletingo tapytojo, Suopio, iškilimas per žmonos atsidavim — ir tik d l vyro karjeros — jai atstumian iu atrodaniam meno kritikui; rašytojo Skardžio tragik , prie kurios prived netvarkingas gyvenimas; gana ryški preki stoka, pozicijos svarba prasigyvenimui, mainikavimas, aistra automobiliams ir geresniems butams. Politika lie iama tik tiek, kiek ji taigoja buit . Vis d lto, gyvenimas atrodo paken iamai, varžtai apylaisvi.

Chameleono spalvose išreng s Vilniaus inteligentij , rašytojas Avyžius išvyko Degim kaim , kurio sodyb jau mažai stovi pirmykšt se vietose. Savo d mesiu autorius apsupa buvusio kininko, ramaus, tvarkingo, Jono Girinio šeim .

Jau suvarg s Jonas Girinis.

Našlys, tik apie namus pasikrapšt s. Tie namai — dar senieji. ia jis laikosi prie s naus Un t s šeimos ir prie neištek jusios dukters.

Rašydamas apie Girin , sunkiai linkstant naujon tvarkon, Asy žius j rodo teigiamu, maloniu žmogumi. Tuo tarpu Girinio am žininkas Pirštdegis, senas bolševikas, yra girtuoklis, suk ius, melagis, tinginys. Labai neigiamas (jau mir s) komunistas Žgutas-Žentulis, Sibiran nekaltai išgr d s Girinio brol , rimt žmog . Nors kol kyje jam pastatytas paminklas, simpatij n ra. Štai vaizdas: “Kaimyno su jo draugais už kampo nebematyt. Tuš ia j ! ‘Arklius paži r ti’ galima ir neišgeiriant degtin s grukš io. Pa jus va už ano netoliese boluojan io bokštelio ... (...) Ir staiga susigriebia, kad jo užsiglausta už paminklo Žgutui-Žentuliui. Tai nesusipratimas, bi iuli, nepyk. Pasi guosk tuo, kad geroje vietoje stovi, nors ir nevertas esi: (...) (Psl. 101, Nr. 12)

Jono Girinio s nus Danielius yra vienintelis iš didel s šeimos, tap s partie iu, ein s rajkomo sekretoriaus pareigas. Vidutinio amžiaus, logiškas, išsimokslin s, ta iau n ra švarus. Žinodamas, kad meluoja, ar iš baim s ar d l karjeros viešai, neteisingai apkal tino Sibiran išvežt savo d d , ir t vas jam iki dabar neatleidžia. Mus apima nuostaba, — lyg susitar , žymesni okupuotos Lietuvos romanistai komunizmo

visiems didiems pareig nams priskiria artimo giminai io sunaikinim . Matyt, taip buvo. Be to, Danielius ved rus (pirmoji jo žmona), ir galima jausti, kad šis faktas jo karjerai taip pat pad jo.

O ta rus — tikra rus . Pirmiausia, Danieli apgavo. sipiršusi jo lovon, prad jo sk stis, kad laukiasi k dikio. Melavo, bet sužvejojo vyr . Antra, apie lietuvius išsireiškia paniekinan iai:

“—Jeigu ir pasuks, tai tik ne ia, ne toje provincijoje, — atžariai atkirto Fima. — Mano s - nui reikia erdv s. Ne, j s narvelyje uždariusi jo nelaikysiu!

— M s ?

— Taip, j s !

— Tai ko tu pati lindai t narvel ?

— Ar aš viena? Štai ir Vadi mas Fomi ius ... Be m s seniai visi ia b tum t nusigalav ...

(...)

Ji nesuprato, kad, drabstydamo purvu tai, kas man šventa — mano t v papro ius, kult r , istorij , sm gis po sm gio kerta šak , ant kurios pati s di”, (psl. 83, Nr. 10).

Tre ia, jos kalb jimo stilius yra baisus. Degim romane, Pergal je atspauostam, žodžiai pilnai atmušti, kaip juos tar iš Rusijos atsivežta Danieliaus pirmoji žmona. Citatose bus reikalinga ir daugtaškius naudoti:

“— Manai, b tum pamet s mane, jei ne ta k . . . ? Bet ji tau kažko uždav , ta ragana, ir nul - kei iš paskos”.

“ — Bet niekuomet tikru vyrų ir nebuvai. Vis ‘atleiskit’, ‘atsiprašau’, ‘nenoriu trukdyti’ . . . Aš, bobas, tur jau už tave rkti sispensdusi, kumš iu stalus tranškyti. Su žmon m reikia žmoniškai kalb ti, o ne seil tis, juk ne kokioj ligonin j gyvenam . . .” (Psl. 61, Nr. 10).

“ . . . Ta iau jeigu tau su ja, ta k . . . geriau . . .”

“Juk ji tave apgaudin ja, ta irval!” (Psl. 62, Nr. 10).

Degimai — turtingas romanas dabartin s Lietuvos provincijos gyvenimo vaizdais. Jame randame valdan i j pirmum , g ryb mis r pinantis; j neapibr žt valdži žemesniesiems; alkoholio pam gim ; gyventoj abejingum santvarkai ir gal net many m , kad ji ilgai neužsit s; šeim nepastovum , ypa išsimokslinusi j tarpe. Su išvedžiojimais negaišiodamas ir sistemos neieškodamas, pacituosiu eil sakini .

Unt pasakoja broliui Denieliui, komunistui, apie srib siautim :

— “Niekada nepamiršiu tos nakties, — t s Unt , nesuprat s Danieliaus ironijos. — griuvo Žgutas-Žentulis su s brais ir paš lo visk versti aukšty n kojom. “Kur banditai?” Išnarš lovas, mamos krai io skryni , num t nuo sien švent j paveikslus. Po kratos troboje viskas buvo taip sujaukta, sumaitota, kad neatskyrei, kur langai, kur durys. T vas pasišaip : girdi, apži r kit ir mano pinig in , gal ten rasit

lindus bandit . Žgutas-Žentulis vož jam automato buože per galv , apspard išsitiesus ant grind . To paties susilauk ir motina, nes niršusi puol ginti t v . O paskui didvyrio r styb užgriuvo ir mus, “buoži išperas”, kaip tada buvome pavadinti. Šauk po vien sekly i , tard , kamantin jo, kaip dažnai užeidin ja banditai, kokius iš j paž stame. Sesuo Justina gr žo po tokio tardymo supl šyta suknele, skund si, smaugiama ašar , kad kažkuris nor j s nusitempti kamar , bet Žgutas-Žentulis užstoj s. Taip, tavo teisyb — iki galo jis nebuvo niekšas. Ta iau kaip nežmoniškai steng si išgauti iš m s tai, kuo be jokio pagrindo tar . Kai jie gal gale išsinešdino, apdalin mus guzais ir m lyn mis, ir mes m m tvarkyti sujaukt trob , pasirod , kad ne vien verting daikt pasiglemž Žguto-Žentulio draugiai. Tai toks, broli, šitas žmogus, kur nori užkelti ant pjedestalo”. (Psl. 23M, Nr. 9).

Apie iš Rusijos atvažiuojan ius darbininkus:

“ — Aš tes jau savo pažad : padariau visk , kas nuo man s priklausu, kad mon statyt kitur.

— Tai gi ir sakau: nedaug gali, broli.

— Nuo sav s nustumti, kitam ant sprando užkarti? Tai egoist stilius. Iš ties kažkokia manija aps do žmones: baidosi statyb kaip koki pabais , tartum kas

nor t sugr sti juos devyngalviui slibinui nasrus. O juk kaip dirbot, taip ir dirbsit kol ky savo darb , fabrikas darbinink susiras ir be j s .

— Taigi kad susiras. Privažiuos, primarm s visoki , kaip iš diendaržio srut , griovel prakrapšius. Jau dabar užtenka, tuš io kibiro nepaliksi nak iai ant kermo — nujos. Prisiveis ”. (Psl. 24, Nr. 9).

Kaip atrodo kol kio pirmininkas iškilm se:

“Visi išsipust kaip vestuves.

Andrius Stropus nauja, madinagai pasi ta eilute, importiniais batais, ant galvos brangi dros kailio kepur , o pro atsagstytus jugoslaviškus avikailius švie ia visi apdovanojimai — Lenino, Garb s ženkle, Darbo raudonosios v liavos ordinai. Pailgas vyriškas veidas šviežiai nuskustas, tod l panos je labiau išryšk j s juod trumpai kirpt s šepetlis ir vešl s tams s antakiai su ilgomis blakstienomis, iš po kuri kiek pašaipiai, su begaliniu pasitik jimu žvelgia pilkos akys”. (Psl. 67, Nr. 10).

Buitinis vaizdas:

“Maisto parduotuves buvo iš ryto ap j s. Nupirko kelet maišeli saldaini , chalvos d žut , por šokolado plyteli . Taigi lyg ir viskas, galima eiti restoran pietauti, pinigini s iki dugno vis vien neišsėmsi — n nai ne prek , o pinigas virš ima. Popierius! Šikrublis!

Pasuko prie artimiausios trolei-

bus stotel s, — pavažiuos kelet tarpusto i , kojas pailsins, — bet pamat priešais atvirtuojant moter , nešin tinkleliu, kuriame tarp kit pirkinii gundan iai geltonavo citrinos. ia tai bent! Epušote nematytas vaisius — Viršinink žmonos pro užpakalines duris išnešioja. Untei net seil iš so. Ak, nebeprisimena, kada beg r arbat l s su citrina. Ir ta r ksn Saliute, ir vaiku iai — visi išsiilg kvapniojo šilt j krašt vitamino.

Ir, nieko nelaukdamas, smuko ia pat stovin ion parduotuv n. Atsimuš eil , išsirai iusi per vis patalp iki dur , nors citrin seniai nebuvo, lik n kvapo. Moterys (vienas kitas nukarš s seniokas) stov jo susispaudusios, kaip avi kaimen , lietui žliaugiant — ni riaais, kantraus laukimo iškankintais veidais, ir Unt v l prisimin (kelint kart šiandien!) rudens purvu patulžusias mol tas Degim lygumas — tokias despotiškas, alinan ias per darbymet , bet erdvas ir laisvas”. (Psl. 30, Nr. 11).

Komunistas lygina savo pad t su nepartini gyvenimu:

“Danielius d kingai šypsosi, mylin io vyro nuojauta suvoks s, k ji galvoja. Ir keliasi nuo stalo. Ir ji keliasi. Ir abu v l išvažiuoja, palik neplaut ind kr v , nenukraustyt stal , primint virtuv , savo mylim k dik , kuriam t veliai namuose tik sve iai. Visk paliks Aliutei. O k daro tos, kurios neturi jokios

Aliut s, neturi vyro su persona-
liniu automobiliu, nuvežan iu
kas ryt darb ir parvežan iu
piet ? Ir po du, po tris vaikus...
O kur dar stov jimas eil se: mais-
to produkt , pramonini preki
parduotuv se, buitinio aptarnavi-
mo staigose.. . Tose šeimose jau
nuo šeši septyni ryto prasideda
paš l s lenktyniavimas su laiku.
B gimias nuo savo k diki , šei-
mos šilumos, buto, kur sutvarkyti
atid liojama diena iš dienos, kol
ateina šeštadienis. O šeštadien ,
ži r k, užgri va kiti reikalai, kaž-
kaip nepasteb tas prab ga sek-
madienis, ir v l vis savait kaip
vover rate.

Taip, gera tur ti Aliut . Ir auto-
mobil , kuris nuveža ir parveža.
Ir r pestingai priži rim but ”.
(Psl. 78, Nr. 11).

Bendras vaizdas

Užuominos ir citatos lai ne-
sudaro sp džio, kad viskas ne-
komunistiška yra laikoma geru, o
su partija siejami vykiai ir žmo-
n s smerkiami. Ta iau nor jau
paryškinti literat roje augant ob-
jektvum ir m s teising nuo-
vok apie pad t Lietuvoje.

Pasikliaudami šia aukš iausiai
iškilusi autori v liausia belet-
ristika, kovos prieš religij ir ko-
vos už religij nejausime. Pasi-
taik išsireiškimai apie Diev yra
atsitiktinio pob džio, ir nuo j
negalima eiti prie išvad . Tik
antraklasiai rašytojai, kaip Jonas
Dovydaitis ir Vytautas Sirijos Gi-
ra, gal pripažinimo ieškodami,

savo smulkiuose pasakojimuose
išsitaria prieš Bažny i . O roma-
nai šiuo klausimu n ra žini šal-
tinis.

Pokariniam žiauri , padugni-
ni bolševik laikotarpiui ro-
doma panieka. Dabartiniai ad-
ministratoriai es žmoniškesni,
logiškesni, daugiau d mesio kreip-
pia gyventoj gerb v . Ta iau
ir j valdžia neribota. Jie mielai
naudojasi privilegijomis, nesi-
stengdami likti doro kelio rodyk-
l mis.

Inteligentija tarnybose ir k ry-
boje priekin veržiasi ne d l ko-
munizmo ateities. Apie j neuž-
simenama, kaip neužsimenama
apie religij . Svarbiausias inteli-
gentijos variklis — asmeninis ger-
b vis.

Kol kiai sutvirt j , vadovauja-
mi pasiruošusi rank . J pirmi-
ninkai savo galia vos nelenkia
partijos pareig n . Kol kie iai
dirba, nes reikia gyventi. Kol-
kie iai geria, nes reikia links-
mintis. Moterys suvyrišk jusios,
beveik subern jusios. Vyrų, iš-
skyrus pozicijose pirmaujan ius,
yra rezignav .

Apie okupant tylima, išskyrus
per j atklydusi Danieliaus žmo-
n , jau min t nepraustaburn ,
ir prie statyb plaukian ius, ne-
tvark kelian ius darbininkus.

Nuo nelaim s susig žusiai Lie-
tuvai šilumos neatskleidžiama. Ji
yra ir jos n ra, lyg artim j už-
miršta, vienumai palikta, nepasi-
turinti giminait . Susigrupuoją

draugai, ta iau vien tarnybos ar tauta.
gyvenamosios vietos suvesti. Eg- Lietuva stovi už gyvenimo
zistuoja individai, bet j neriša dur .

IŠTRAUKOS IŠ M S S ŽIN S KANKINI LAIŠK

LKB Kronika Nr. 53, 1982 m, geguž s 31 d.

IŠ VYTAUTO SKUODŽIO laiško, rašyto 1982 m. vasario m n.

... Jau greitai metai, kaip esu ia. Nereikia nor ti, kad laikas grei iau
l kt . Jis ir taip perdaug greitai b ga. Jeigu gyvenimas prasmingas ir
turingas, nors savo dvasioje j reikia gyventi kiek galima ilgiau...
Nuoširdžiai d koju visiems man rašantiems..(Doc. V. Skuodis nuteistas
7 m. griežto režimo lagerio ir 5 m. tremties).

IŠ JULIAUS SASNAUSKO laiško, rašyto 1981 m. gruodžio 11 d.

"... Šiandien du metai, kai J s mane išleidote tolim ir ilg kelion ...
Benamiui klaj nui ilgesys nutiesia keli namus, ir jam šilta, gera prie
savo svajoni laužo.. . Tod l netiesa, kad mums visk at m , — iš ten
mes išsineš me kažk daugiau, negu tilpo rankose ir ko ne manoma atimti
kartu su laisve... Lyg nematomas požeminis šaltinis sugr žimo viltis
maitino netgi tada, kai viskas rod s neatšaukiamai prarasta. O dar daugiau
ji užpildo dabartin gyvenim . Tik jos d ka šis kraštas n vienai dienai,
n vienai valandai netaps savas. Ji ir š v juot vakar pražysta sniego
suk riuose paiais skais iausiais žiedais. Ir mes tikrai sugr šime! Dievas
surinks po pasaul išklydusius savo vaikus ir parves pažad t žem ,

Lietuv , kad v l b tume kartu su savaisiais. Ta viltis kiekvienam tepa-
lengvina laukim ..."

(Sargas Julius Sasnauskas nuteistas 1.5 griežto režimo lagerio ir 5 metus
tremties).

IŠ ANASTAZO JANULIO laiško, rašyto 1982 m. sausio 17 d.

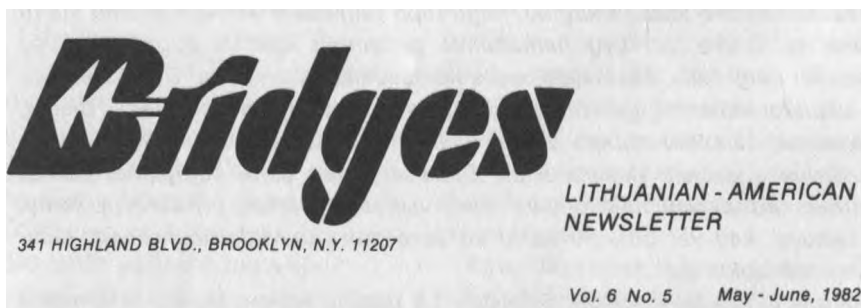
"... Prad jau antr pus baism s. Iš to sekan ios lengvatos — s lygin s.
Vienintel teis ta lengvata — 5 kg. siuntinys per metus. Gandas, kad,
atlikus pus baism s, leidžia rašyti per m nes ne du, o daugiau laišk
— neteisingas ..

(Vargonininkas A. Janulis nuteistas 3.5 m. griežto režimo lagerio).



Balt biuletenis, išein s kas du m nesiai, užsisakomas: Post Office Box 29657, Los Angeles, CA. 90029. Prenumerata — \$25.00 metams.

Balt Lyga turi dideli ir svarbi užsimojim . Jiems vykdyti reikia skubios finansin s paramos. Kovai už Baltijos valstybi laisv jokia auka netur t b ti per didel !



Išaina 10 kart per metus. Leidžia JAV L.B. Biuletienio tikslas — atnaujinti ir sustiprinti ryšius tarp lietuvi kilm s amerikie i , juos informuoti apie lietuvi kult r , apie pad t okupuotoje Lietuvoje, iškelti lietuvi kilm s asmenis, akcentuoti Lietuvos troškim v l gyventi laisvoje valstyb je kaip laisva tauta.

Redaktorius dr. Stasys Goštautas. Prenumerata — 5 dol. metams. Adresas: Bridges, 341 Highland Blvd, Brooklyn, N.Y. 11207.

DU LIETUVIAI — DU DRAUGAI, O T VYNEI TIK VARGAI

LIETUVI — LENK SANTYKI ISTORIJS IŠTRAUKA

VILNIAUS UŽGROBIM PRISIMENANT

BRONIUS ZUMERIS

Taip jau m s tautos istorijoje susiklost , kad nuo neturin io kur pasid ti Jogailos pasipiršimo padykusiai lenk sosto p dinei Jadvygai (kuri lenkai stengiasi praveisti švent sias) — daugelis m ir pasiklydo, tarsi džiu ngl se, tarp gente lituanus ir natione polonus. Tarp dviej stulp , paprastai, išsitiesia kartuv s. Tarp gente lituanus ir natione polonus, m s nelaimėi, pasikor daug talenting lietuvi . Ir šiandien dar kai kas pasitempia,¹ ar tai d l netur jimo ko benusitverti, ar tai d l švilpaujan i v j tuš ioje galvoje.^{1a} Maža dalis pasteb jo klaid ir sugr žo prie savo tautos, arba kaip buv. Sein kunig seminarijos rekt. Blaževius, anot Krupavi iaus — lenkiška kepur , lietuviška galva, skund si, nusi d j s t vynei Lietuvai: s žin dusi už sulenk jim . Didel dalis ta iau nesurado kelio atgal ir nudrož lenk tarnybon: poetas Mickevi ius, lenkiškai padainav s: “T vyne Lietuva, mieliesn už sveikat ! Kaip reik tave brangint, vien tik tas pamato, kas jau tav s neteko . . .”^{1b}. S duvi kilm s Kosciūska, kurio vardu styro aukšiausias kalnas Australijoj; didysis

lenk skulpt. Wielonski, tikras lietuvi Velioniškio (Žaliosios vis., Vilka viškio aps.) brolis; botanikas Aleksandravi ius, s duvi kininko Aleksos brolis; meno kritikas Vitkevi ius, žemaitis; Kondratavi ius, atsisakai iusios Lenkijos 1919 m. vasario m n. sušaukto Steigiamojo seimo pirmininkas buvo Lietuvos kunigaikštis Ferdinantas Radvila ir daugelis kit .

Jei kai kurie rašytojai su poetu Mickevi ium ir nepagail jo graži žodži paliktai t vynei Lietuvai, tai daugelis politik bei kari padar nepataisomos žalos savo kilm s šaliai. Pav., Paderevskis, pasaulinio m sto pianistas, Versalio taikos konferencijoj visu aitrumu gyn Vilniaus užgrobimo afer , nors jo t vas Poderys tikras lietuvis (motina lenk). Liet. rašyt. Mykolai io Putino pusbrolis, irgi Mykolaitis, buvo aršus lietuvi tautos priešas, enstachavos gimn. mokytojas. Gen. Janušaitis, sumuš s lietuvi kariuomen ir užgrob s Seinus, buvo lietuvi mokytojo, vedusio lenk , s nus. Lenk seimo atstovas epinskis, lenk valdžios ekspertas, duodavo pa ias klai-

klausias išvadas apie lietuvi taut .
Vilniaus vaivada Kirtiklis, persekio-
j s lietuvius, buvo lietuvio ir lenk s
s nus. Vienas Narutavi ius pasiraš
Lietuvos laisv s akt , o kitas buvo
Lenkijos prezidentas. Lenk korpu-
sui s jung. armijoje vadovav s gen.
Anders, liet. pulk. Andriaus brolis.
Lenkijos gen. štabo pulk. Brazulie-
wicz Lietuvos pulk. Braziulio brolis.
Kom. Lenkijos karo sugriaut k
aptvark žem. kio min. Kejstut Že-
maitis, Lenkijos konsulas Brazilijai
Miaciszlaw Klimas. Tai tik keletas
m s laikais. O j visa virtin buvo
praeityje. Galime dr siai sakyti, jog
kas antras Lenkijos istorijos puslapis
parašytas lietuvi . Lenkija iškilo, kai
j vald lietuviai ir susmuko, kai va-
dovavo patys lenkai. Iliustracija
aniems gera, bet mums skaudi. Argi
ne ir šiandien panašiai darosi? Ži -
r kite: pasimaišys m s vyrams sve-
timas sijonas, tai bematant ir sika-
bina tarsi piktdagio s kla šuns uo-
deg . Ir vaikai nukeliauja svetim
aut skalbti.² Na, bet m s tikslas yra
Pilsudskis ir Želigovskis — tikrieji
m s sostin s Vilniaus ir tre dalio
Lietuvos teritorijos³ klastingieji grobi-
kai. “Pilsudskis ir Želigovskis supy-
n mel amžinti didyb s mani-
jai”.⁴ Kas jie tokie? O svarbiausia —
žvilgter kim, k jie patys apie save
sako.

Juozapas Pilsudskis

Tai tikrasis Lietuvos sostin s gro-
bikas, sukto s mokslo ir biaurios
klastos sumanytojas. D l savo lietu-
viškos kilm s Pilsudskis vis gyve-
nim jaut s “p kni ce serca znac”
- jaut plyštan i šird . Vieni lenkai
j dievino už Lenkijos k rim —
didesn s, negu prival jo b ti, o kiti
j niekino, kad neužgrob visos Lie-

tuvos. Iš tikr j “Pilsudskis svajojo
surinkti Didžiosios Lietuvos Kuni-
gaikštijos žemes: Minsk , Kijev , Mo-
giliav , Kaun , Vilni . Privalome
tur ti j r , ir tik sigij lietuvišk j
Baltijos paj r , gal sime tikrai val-
dyti Baltijos krantus. M s progra-
ma: užimti Lietuv ginkluotaj ga”.⁵

Pilsudskis b tinai kas metai va-
žiuodavo Druskininkus (lenk už-
grobt Lietuvos kurort) ir ia, at-
sis d s ant Nemuno kranto, d sau-
davo ži r damas Lietuvos pus
“nežinia ar jos ilg damasis, ar sva-
jodamas koki b du j prijungti prie
Lenkijos”.⁸ B damas neribotas Len-
kijos diktatorius viešai niekino tik-
ruosius lenkus ir steng si apsistatyti
lietuviškos kilm s žmon mis. Net
Pilsudskio asmeniška sekretor buvo
žemait Kazimiera Ylakyt — lenkiš-
kai Ylakovi . Nebereikalo 1926 m.
Nesvyžiuje surengtame baliuje dvar-
rininkas Sapiega (lenkiškai vad. pak-
raš i) lietuvišk žemi dvarinink
vardu, sveikino: “K nu ir krauju tu
esi m siškis, iš m s tarpo išaugai ir
nešioji . . . pakraš i dvarininko
ženkl ”.⁷

Pilsudskio nem gstan i lenk
nuomon išreišk lenk ambasadori-
us Lukaszewicz (pasiraš s Suvalk
sutart). Pastarasis 1939 m. spalio
12 d. vienam pranc z žurnalistui
aiškino: “Pilsudskio politika buvusi
panaši Konrado Valenrodo išdavi-
m ir kad nei Anglija, nei Pranc -
zija nekaraus už senas sienas.”⁸

Pilsudskiai yra gili senov sie-
kianti gryna lietuviška gimin . Tik
ankš iau j tikra pavard buvo ne
Pilsudskiai, bet Giniotai (dar kai kie-
no vadinami Ginie iais). Giniot gi-
min nuo neatmenam laik Skaud-
vil s vals iuje, Taurag s apskrityje,
tur jo dvarėl , kuris vadinosi Pil-

sudai. Maždaug nuo 16 amžiaus Gintai imta vadinti Pilsudskiais nuo to dvaro — Pilsuda pavadinimo. Juozas Pilsudskio tvas buvo vedęs kitos garsios lietuviškos giminės Bilevi dukter Marij. Su tom vedybom Pilsudskio tvas paveldjo kelet dvarų, j tarpe ir Zulav dvar Pabradės valsčiuje, Vilniuje. Kai d l 1863 m. sukilimo aktyv r mim rusai Pilsudskio dvarus konfiskavo, Pilsudskis su visa šeima persik l Zulav dvar . Šiame dvare gim ir Juozapas Pilsudskis, ketvirtas vaikas iš eil s dvylikos vaik šeimoje. Taigi, pagal kilm , Pilsudskis yra tikras lietuvis ir dar senos lietuviškos giminės palikuonis, be jokios lenkiškos priemaišos, tik jo paties nelaimėi, d l jam pa iam žinom priešas i , pasidar savos tautos Judu. Zulavos dvarui sudegus, Pilsudskiai apsigyveno Vilniuje, kur susid r su lenkišku elementu ir su tuometine socialist partija, kurios vadu jis pats v liau tapo.⁹

Pilsudski praeit apibudijantis yra išlik s vienas pasakojimas. Lietuvos šauli k r jo P tvio senelis Dionyzas Putvinskis, tarp kit dvar , tur jo dvar Tauragės apskrityje. Tokiu b du P tvio senelis buvo su Pilsudskiais tolimesni kaimynai, dvarininkai. Kart tas Dionyzas paskolino Pilsudskiams nemaž sum pinig . Draugiškai, kaip lietuvis su lietuviu, susitar d l gr žinimo termino. Taciau nustatytu laiku Pilsudskis nesirod . Tuomet Dionyzas pats nujojo pas Pilsudsk ir primin skol . Pilsudskis ne tik pinig negr žino, bet dar Putvinsk išjuok ir žeid . Putvinskis, žinoma, užsigavo ir galvojo, kaip tok niekšl pamokyti. “Putvinskis gr ž s namo ir po kurio laiko su ginkluotais dvylikos vyr svita ir

su nemažu tarn b riu staiga siverž s Pilsudskio dvar . Pilsudskis uždars r syje ir tol su savo palydovais Pilsudskio dvare gyven s ir puotav s, kol, jo manymu, buvusi pra žta paskolinta pinig suma.¹⁰

Taigi, jau iš t v pus s Juozas Pilsudskis gal gavo tam tikros klas tos ir apgavyst s prigimt .

Pilsudskio veikla

Juozapas Pilsudskis Vilniuje lank rus gimnazij . Kaip neken ian ian rus , tos gimnazijos lankymas jam buvo tikra kan ia. V liau studijavo medicin . Nuo pat jaunyst s susidom jo socialistais. V liau k r bendr lietuviams ir lenkams Polska Partija Socyjalistyczna — Lenk socialist partija. Nuo šios partijos lietuviai socialistai gana greit atsiskyr . Ambicingas Domaševičius negal jo kartu dirbti su valdingu Pilsudskiu. Už socialistin veikl ir priklausym terorist grupei Pilsudskis ir jo brolis buvo caro valdžios persekiojamas, ištremtas ir laikytas kal jime.

Juozapas Pilsudskis ir jo brolis Bronius, priklausydami teroristinei grupei, tykojo nud ti car Aleksandr III. “Abudu broliai buvo nuteisti mirti. Tik kaip nepilname iams mirties bausm pakeista: Broniui 18 m. katargos, o Juozui areštant rot irgi pus tinas met skai ius, nepamenu kiek. Juozas rašydavo lyg ir didžiudamasis, lyg girdamasis ta bausme, o gal tik tokiu b du savo mylim tet (Lipmanait , tikr lietuvis) aukl toj ramindamas. Nei mažiausi pasi skundimo to vaikino raštuose, nei gilesn s minties p dsak ”.¹¹

Juozas buvo ištremtas Irkutsk , o Bronius Sachalino sal . Tremtyje Bronius atsid jo aini genties tyrin jimams. Pasidar žymus mokslo vy-

ras. Vladivostoke k r muziej . Juozas, atlik s bausm , v l organizavo ir veik su socialistais. Caro žandarai v l j vaik si. J saugodamasis Pilsudskis bast si po vis Lietuv . “Ties Naumies iu ir jo apylink mis (Slibin , Š kleli , Lauckaimio pasieniu), du kartu dr. I. Bagdono padedamas, per jo sien P.P.S. vadovas Juozas Pilsudskis. V. Palukaitis kart su lauk J. Pilsudsk iš Vilkaviškio gelež. stoties ir vos j išgelb jo nuo vietos žandar vachmistro. Tik Pilsudskis žandar apgavo, išlip s iš traukinio ne stoties pus , bet lauko, o iš ia, apeidamas užuolanka stot , nuniog s tiesiog pas mokytoj j Palukait . Vos sp jo sve ias kiek apšilti, pas Palukait iš stoties užsuko ir žandar vachmistras. Palukaitis savo kambary Pilsudskiu padav s užkandžio, žandar gi pri m virtuv j. Degtine kaitintas vachmistras pasiskund s savo šuniška tarnyba. Papasakojo, kad iš Vilniaus gav s žini , jog svarbus politinis nusikalt lis Juozas Pilsudskis, eina per sien . sakyta ži r ti, ar tasai tipas neišlips Vilkaviškio stoty iš traukinio. Vachmistras ty ia ir buvo atvyk s p s ias stot ži r ti Pilsudskio. Bet, girdi, nesulauk s jo, nors ap j s visus vagonus ir fotografij Pilsudskio tur j s. Palukai iui vachmistras parod s Pilsudskio atvaizd . Pagaliau apšildytas žandaras iš jo. Palukaitis visa, k iš vachmistro gird j s, atpasakojo Pilsudskiu, kuris gal pats per uždarytas virtuv s duris gird jo žandar pasakojant. “Aš dažnai sakydavau, jog turiu benkarto (mergos vaiko) laim ”, nusišypsoj s pasak Pilsudskis, bet papraš kuo grei iau sia pervesti j per sien ”.¹²

Dažnai gyvenime iš pirmo žvilgsnio nedideli vykiai slepia savyje

ne tik atskir žmoni , bet ir ištis taut likim . Kažin kaip b t nusitaršk j s Lenkijos likimas, kuri Pilsudskis prik l iš rus vergijos; mes lietuviai, tikriausiai, neb tume tur j Vilniaus klausimo ir m s krašto ribos be abejo b t žymiai platesn s, jeigu tada Palukaitis b t prav r s virtuv s duris ir parod s žandarui, kas už t dur t no.

Buk tai nor damas socialistinei veiklai par pinti pinig , Pilsudskis su savo s brais 1908 m. suorganizavo gars j caro pašto traukinio apipl šim Bezdoni stotyje, apie 10 km. nuo Vilniaus (Vilniaus — Turmanto geležinkelio linijoje). Užpuolimo metu jiems pavyko pagrobti apie 100,000 rubli . Tais laikais tai buvo milžiniška suma pinig . Sakoma, kad tiktai trupiniai iš tos sumos teko socialistinei veiklai, o visi kiti pinigai sutirpo užpuolusi j kišen se.

Skilus socialist partijai, Pilsudskis iš Vilniaus išsidangino Lenkij . Lenkijos nepriklausomyb s išvakar se veik dvi pagrindin s partijos: endek (tautinink), kurie kovojo už Lenkijos atstovym su Lietuva kaip Lenkijos provincija. Endek partijai vadovav s Dmovskis aiškino: “Lietuva yra ta pati Lenkija. Teks sušaudyti 100 litvoman Lietuv už mus ir viskas pasibaigs”.¹³ Kiek v liau Dmovskis rodin jo, kad prijungiant Lietuv prie Lenkijos teks sušaudyti 500 litvoman — Lietuvos nepriklausomyb s šalinink . Antroji partija buvo Pilsudskio vadovaujami socialistai. Jie siek Lenkijos su autonomine Lietuva ir, gerai sekantis, Gudija bei Ukraina. Tai vadinami federalistai. Jiems priklaus ir Pilsudskis.

Kaip jau mat me, Pilsudskis savo gimimu buvo tikras lietuvis — gente

lituanus. Mok jo lietuvi kalb , bet to neišsidav s. Jaunyst je jis draugavo su lietuviais. Vienas iš j buvo Suba iaus klebonas Kazlauskas. "Klebonas P. Kazlauskas buvo žemai i dvarinink s nus. Su geriausiu savo draugu Juozapu Pilsudskiu (v liau tapusiu Lenkijos valdytoju) studijavo carin je karo akademijoje".¹⁴ Tautiniu apsisprendimu buvo lenkas — nati one polonus. Nors ir krikščytas ir užaug s katalikiškoje aplinkumoje, su Katalik bažny ia netur jo ryšio, išskyrus, kai b damas valstyb s galva, proginiais atvejais, dalyvaudavo pamaldose. Pasaul ži riniu atžvilgiu buvo socialistas. Šeimyniniu atžvilgiu — pasimet s su žmona. Nors save laik lenku, bet buvo apstas Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos atstatymo manija, nes tik per pastarosios atstatym jis mat didel s ir galingos Lenkijos išugdymo ideal . Vien tik etnografin se ribose ir dar nepriklausomos Lietuvos atstatym Pilsudskis laik didele nelaim e — suprantama, Lenkijos nelaim e. Šitoje vietoje lenk endekai (tautininkai), nepavykus realizuoti Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos atstatymo svajones, Pilsudskyje ži r - jo Konrado Valenrodo išdavyst .¹⁵ Šiuo atžvilgiu labai b dingas Želigovskio pokalbis su anuometiniu Vilniaus vyskupu Matulai iu. Želigovskis — kuris buvo tik Pilsudskio rporas — papraš vyskup tarpininkauti lietuvi - lenk derybose. Matulaitis nurod , kad prieš derybas reik t bent apytikriai numatyti Lenkijos ir Lietuvos ribas. Želigovskis nurodin jo sunkumus. Tada Matulaitis juokdamas pasi l Gardin ir Lyd lenkams, o visas žemes nuo t miest šiaur — lietuviams. "Ne, taip dalinti negalima — prieštaravo Želi-

govskis. Reikia, kad b t Didžioji Lietuva, kad b t atstatyta istorin Lietuva. Visa nelaim , kad kauniškiai nori tik etnografin s Lietuvos".¹⁸

Vilniaus afera

D l m s kariuomen s atkaklaus pasipriešinimo ir d l lietuviškos diplomatijos veiklos, nei lenk endekams nepavyko padaryti Lietuvos Lenkijos provincija, nei pilsudskiniams federalistams atstatyti Didži - j Lietuvos Kunigaikštij Lenkijos ribose. Reik jo rasti išeit . Pirmiausia — kai lenkai, rus vejami, atsid r prie Varšuvos, jie visiškai sutiko su visais vakarini s junginink reikalavimais, kad sien klausim spr st s jungininkai. Lenkai Vilni , Gardin , Augustav , Suvalkus pripažino Lietuvai. Ta iau kai lenkai, pranc z remiami ir pranc z karininkams vadovaujant, supyl rusus prie Varšuvos,¹⁷ v l atgijo Lietuvos, o blogiausiu atveju, bent Vilniaus srities pagrobimo klausimas. Bet tai buvo sunku padaryti d l duot s jungininkams pažad . Ypa didel kli tis buvo Anglija, kurios palankumas Lenkijai buvo gana šaltas. Pranc zija irgi tur jo skaitytis su Anglija, nes ji buvo sipainiojusi Ruhro krašte. Lenkai surado ant . Jie pranc z maršalo Fošo štabe rodin jo, kad lietuviai bendradarbiauja su bolševikais. Mat, tuo laiku kaip tik vyko rus - lietuvi taikos derybos Maskvoje. Gi Varšuvoje s din iam pranc zui gen. Veiganui lenkai rodin jo, kad Vilniaus neuž mimas gr sia lenk armijos sparnui. Veiganas su tuo sutiko, tik tai praš lenkus skaitytis su vieš - ja opinija, ypatingai Anglija. Pranc zai ta iau su visa kuo sutiko, k tik lenkai šnabžd jo. Lietuvos užsieni reik. min. J. Purickis rodi-

n jo pranc zams lenk ketinimus, bet pranc zai aiškino, kad jokio Vilniaus pagrobimo neb si , nes ne tik Anglija, bet ir Pranc zija esanti už Vilniaus priklausomum Lietuvai. Anglai net teik lenkam not , kurioje lenkai visom keturiom rodin jo, es , jie net galvotė negalvoja pažeisti Lietuvos nepriklausomyb ir užimti Vilni .

Tuo tarpu, kai lenk diplomatija išsijuosusi melavo s jungininkams, Pilsudskis jau ruoš Vilniaus klast . Pranc zai tai žinojo, bet jie nieko nedar sudrausti lenkus. Nors tuo tarpu Suvalkuose vyko derybos, pripaž stan ios Vilni Lietuvai, ta iau Pilsudskis jau numat gen. Jantkovsk Vilniaus užgrobimui. Spalio pirmom dienom Pilsudskis Gardine prim pulk. Koco užgrobimo plan . Tam tikslui buvo sudarin jama neva iš Vilnijos krašto kilusi kari divizijos. Iš tikr j , toki nesant, buvo telkiami lenk kariai iš “Lomžos, iš Piotrovo, iš Varšuvos ir kit Lenkijos miest , labai retai teaptikdamas “ryt kres ” ir dar re iau Vilniaus krašto gyventoj ”.¹⁸ Kadangi dauguguma Lietuvos kariuomen s buvo Suvalk - Sein linijoje, tai lenkai spalio 4 d. už m Var nos geležinkelio stot , kad lietuviai negal t skubiai permesti savo kariuomen s Vilniui ginti. Ta iau pa ios Vilniui užgrobti brigados organizavimas vyko labai nesklandžiai. Lenk karininkai pajut , kad ia ruošiamas kažkas nešvaraus, tokiam žygiui nepritar , nes, girdi, tai nesiderina su lenko karininko garbe. Pav., Balstog je stovin io lenk pulko karininkai griežtai pasipriešino dalyvauti neaiškioj aferoj ir iš kareivini nesijudino tol, kol bus reikalas viešai ir aiškiai nurodytas. Dar sunkiau buvo surasti

vadovaujant generol . Vienas po kito kvie iami lenk generolai atsisak . Tada Pilsudskis, netek s kantryb s, pasišauk pas save vagon netoli Balstog s gen. Želigovsk , kilus iš Vilniaus krašto. Jis buvo gan riboto išsilavinimo, eilinis caro armijos karininkas ir tod l Pilsudskio si lomas “sukilimas” jam iš viso galvoj nesutilpo. “Želigovskis nebuvo pirmas, kur Pilsudskis kreip si, pasi lydamas prieš j “sukilti” . . . Želigovskis iš viso nesusivok , kas ia darosi, kam ir prieš k jis turi “sukilti”, jei su lietuviais jau susitarta, ir be Pilsudskio sakymo nesutiko prieš lietuvius žygiuoti. Tuomet Pilsudskis, kaip vyriausias vadas, pareišk jam tai sak s atlikti ir šis (Želigovskis) tepasak : “Razkaz” (klausau) ir iš jo jau kit parengtam žygiui vadovauti. Jam iš jus, Pilsudskis ciniškai apie Želigovsk draugams pasteb jo: — Maniau, jog turiu reikal su žmogum (myšlalem, že to czlewiek), o ia d . . . volova (jautin ”).¹⁹

1920 m. spalio 1 d. Gardine, dalyvaujant vyriausiam klastos sumanytojui Pilsudskiui, Rydz-Smigliui, Kocui, Berkeliui ir Žondkovskiui buvo priimtas slaptas Vilniaus užgrobimo planas. Iš 41 Suvalk pulko ir 19-tos divizijos buvo sulipdyta pirmoji lietuvi - gud divizija, tarsi v liava, pridengiant klastai paruoštus lenk kariuomen s grupuotes. Lenk treiajai armijai, veikusiai nuo Rytpr - si sienos ligi Var nos, buvo sakytaneleisti pajud ti didesniems lietuvi daliniams, jeigu jie eit Vilniaus gelb ti. Spalio 6 d. Lydoje tai “pakrikštytai” lietuvi -gud divizijai ir kitiems daliniams Želigovskis dav nurodymus, kad joki raštišk sakym nebus, kad reik s veikti

net prieš Lenkijos valdžią. Jis vėl
kai kurie karininkai paklūs balsui,
bet Želigovskis paskelbė, kad jis pa-
sitraukia iš lenk armijos ir eina gel-
bėti savo tėvius iš lietuvių ver-
gijoms. Spalio 8 Želigovskis pradėjo
žygiuoti Vilniui su 15,300 gerai ginkluo-
tais kariuomenėmis. Tuo tarpu visa tuometinė
Lietuvos kariuomenė turėjo apie
16,500 pėstininkus, kuri didžioji dalis
buvo prirakinta Suvalkijoje, nes
jaugėjo III lenk armija. Vilniuje
lietuvių gulas sudarė pusket-
virto bataliono pėstininkus, du es-
kadronai gusarai ir dvi baterijos. Ne-
žymūs daliniai buvo kai kuriuose ki-
tose krašto vietose. Skubiai permesti
dalinius nebuvo galima, nes lenkai
užgrobė Varšavos geležinkelio stotį.

Generolas Želigovskis "lietuvis"

Želigovskis yra kilęs iš Ašmenos
apylinkės. Ligi Pilsudskio sugalvoto
smurto prieš Lietuvą, Želigovskis bu-
vo garbingas karys, nedidelis gabum-
as, Vilniaus grafo Tiškevičiaus tarnai-
s brolis. Ligi 1917 m. tarnavo rus
armijoje pulkininko leitenanto
laipsniu. Buvo vedęs rusą. Pats gero-
kai surusijęs, lenkiškai labai silpnai
kalbėjo. Vartojo rusų kalbą. Užgrobus
Vilniaus kraštą, lenk valdžia jam do-
vanojo Turgelių dvarą ir jį per
dienas apylinkės miškuose iš-
kilmingai medžiogavo. Ateinant ru-
sams, pasitraukė vakarus ir priklausė
lenk tautinei tarybai Londone.

Želigovskis niekada nesigyrė esąs
lenkas. Priešingai, jis save laikė gry-
niausiu lietuviu. Lenkijai jis turėjo
tikrą sentimentą. Želigovskis yra pa-
likęs savo atsiminimus, kuriuose štai
kaip porina: 1920 m. spalio 9 d. su
kariuomene, sudaryta iš Lietuvos ir
Gudijos sėnų,²⁰ užėmė Vilnių kaip
lenk generolas Želigovskis, bet lie-

tuvis Želigovskis, tas, kuris bėdamas
vaikišiai atėdavo iš Župronių mo-
kyklos egzaminams ir nakvodavo ant
miesto parko suolo. Ir dar tas pats Že-
ligovskis didžiuojasi tuo, kad Lietu-
vos Metrikoj XIV amžiuje apie mo-
bilizaciją Ašmenos apskrityje parašy-
ta: Jok bas Želigovskis — arklys,
ginklas, kirvis ir t.t. Rusijos ulon-
pulko istorijoje 1863 m. rašyta, kad
Rėdininkų apylinkėse po atkaklaus
gynimosi buvo paimtas nelaisvės
J. Želigovskis, prie kurio rasta moti-
nos laiškas, kuriuose ji drįsina su
kovoti. Tad nebuvau atsitiktinis atsi-
plakėlis Lietuvoje, bet mano gimini-
turi ilgas tradicijas ir tarnavo tėvy-
nės gynyboj. Mano svajonė buvo gy-
venti su tautiečiais Vilniaus žemėje.
Neskirsčiau lenkus, gudus ir žemai-
čius. Bėdamas lietuviu, niekada
nebuvo nustojęs būti lenku.²¹ Šios dvi
sėvokos yra tarpusavyje susipyniu-
sios. Jos viena kitą papildo. Visa tai
kalbėdama, kad rodyčiau, jog visa
tai buvo kažkas daugiau, negu lenk
generolo Vilniaus užėmimo akcija".²²

Tik vėliau savo atsiminimuose gen.
Želigovskis, tarsi iš miego pabudęs,
sušunka: "Šiandien, žinome, kad visa
tai apvylo. Anuo metu galvojome lie-
tuviško romantizmo kategorijomis".²³
Gi apie savo susitikimą su Pilsudskiu
ir apie pasiūlytą Vilniaus užėmimo
komediją, Želigovskis štai kėlė rašo:
"Bolševikai atidavė Vilnių valdžiai.
Lenkija jį nieko negali padaryti,
nes neleis koalicijos valstybėms, ir,
antra, Spa mieste lenk valdžia atidavė
Vilnių Lietuvai. Jei dabar Vilniaus
neišgelbėsime, istorija mums
nedovanos. Turime atstatyti Lietuvą.
Tai gali padaryti tik jos gyventojai
— jos vaikai iš lietuviškosios - gudiš-
kosios divizijos. Reikalinga, kad kas
nors vis reikalą pasiimtų savo ži-

nion. Maršalas (Pilsudskis) man , kad tik aš tai galiu padaryti. Tik turime žinoti, kad visus turime prieš mus, net lenk visuomen , kuri nesupranta lietuvi klausimo. Gali ateiti valanda — kalb jo maršalas — kada tur si prieš save ne tik pasaulio opinij , bet ir Lenkijos. Gali ateiti valanda, kad net aš b siu priverstas stoti prieš Tamst . Reikia visa tai pasiimti ant sav s. To sakyti negaliu. Tokie dalykai ne sakomi. Trumpai pagalvoj s, pasakiau, vis t byl imu ant sav s".²⁴ Želigovskis pasigiria, kad jis tos pasiimtos atsakomyb s vis laik bijoj s.

Ar santarvininkai protestavo?

Želigovskiui žygiuojant Vilni , santarvinink atstovai nesn duriavo, kaip jiems paprastai buvo prasta. Vos tik išgird s apie lenk žyg Vilni , Varšuvon bematant prisistat Anglijos atstovas Vardas. ia jis tuoju papraš pasimatymo su lenk užsienio reik. ministeriu Sapiega. Vardas užklausa , kokius slaptus planus turinti Lenkija. Sapiega išsigyn , kad joki slapt plan ar siekim visiškai nes . Kiti angl ir pranc z karini misij atstovai nuskub jo Želigovskio štab . Jie nutar patys Vilni globoti. Vilniaus gubernatoriumi paskirtas pranc zas Rubulis. Ta iau misij pasiuntiniai niekur negal jo Želigovskio "rasti". Vos žengus Vilni , Želigovsk tuoju pasikviet Rubulis ir aštriai su juo kalb -jo. Želigovskis pareikalavo s junginink misijas, lietuvi valdininkus ir pat Rubul tuoju kraustytis iš Vilniaus, nes jis at j s Vilni sav gyventoj gelb ti. S junginink ir Taut S jungos atstovai pagr sino, kad lenkai brangiai užmok s už Taut S jungos apgaudin jim .

Ta iau šitoks nusistatymas truko neilgai. Tarsi lyg kokiai burtininkei lazdele mostel jus, jau po keli dien , tie patys misij atstovai prad j šnek ti, kad Vilniaus klausimas neaiškus. Es nemaža kari yra kil iš Lietuvos, mat, kur tiktai t komisij nariai važiavo, pirma j važiavo lenk karininkas, kuris kareiviams sakydavo sakyti, kad jie yra kil iš Lietuvos ir yra lietuviai. Pranc z kariuomen s vadas gen. Veiganas išsijuo s aiškino, kad Lenkijos vyriausyb tikrai Vilniaus aferoje nedalyvavo. Anglai ta iau nepatik jo ir pareikalavo lenkus Vilni evakuoti. Pilsudskis anglams pareišk , kad tokiu atveju jis pasitraukia iš pareig . Anglai sušveln jo, nes jie laik Pilsudsk daug pasitarnavus prieš bolševikus. Anglai tyliai sutiko su vykusiu faktu, t.y. Vilniaus okupacija. Ir pats Rubulis aiškino, kad Vilniaus nereik jo imti, jeigu nestengiama užimti visos Lietuvos. O jos ne steng užimti dl labai svarbi priežas i . Želigovskio kariuomen buvo labai blogai paruošta — pasakytume, tikrai lenkiškai. Spalio m nesis Lietuvoje, paprastai, yra gan šaltas, lietingas ir labai nesveikas. Dl nuolatinio lietaus, dargan ir šal io. Želigovskio kariuomen s didesnis tre dalis jau po poros dien žygio susirgo gripu ir slogomis. Kariuomen je tr ko gydytoj . Pervarg ir peršlap kariai netur jo net padori antklodži užsikloti. Didesn pus artilerijos šovini buvo pasen , nuo lietaus permirk ir nesprogo. Arkliams greit pritr ko pašar . Jie m sirgti ir dv sti. Lenk kavalerijos brigada, gan giliai siveržusi Lietuv , sugr žo atgal su pusgyviais arkliais, nuolat lietuvi šauli ar partizan užpuldin jama. O plan lenkai

tur jo: 'V liau, kai Taut S jungoje buvo keliamas Želigovskio nuginklavimo klausimas, išaišk jo, kad lenkai buvo numat dar tok plan . Tam, kad išvengt nuginklavimo, Želigovskis tur jo žygiuoti Kaun . Dvi lenk divizijos b t pasi stos iš abiej šon tariamai j nuginkluoti. Pasiek s Kaun , Želigovskis tur j s nuversti Lietuvos vyriausyb , o j malšinti pasi stos divizijos prisid t prie jo, ir tokiu b du b t užgrobta visa Lietuva ir likviduota m s nepriklausomyb ",²⁵

Pagrindin priežastis, kod l Želigovskiui nepasisek šis slaptas Pilsudskio planas yra šita:

Širvint -Giedrai i "stebuklas"

"Lietuvio" Pilsudskio sugalvota, "lietuvio" Želigovskio vadovaujama "Lietuvos ir Gudijos s n " kariuomen , sulaužiusi dar rašalui nenu-dži vos Suvalk sutart , trimis voromis, su visu manomu paslaptingu mu, pasileido Vilni atlikti ligi tol savo klatingumu negird t karo komedij . Iš Vilniaus Želigovskio "išvaduotojai" verž si gilyn Lietuv . Ties Širvintais ir Giedrai iais buvo numatyta suruošti vokie i karo stratego Mackenzeno kumšt . ia tur -jo b ti vienu sm giu priblokšta m - s kariuomen ir padarytas laisvas kelias gilyn Lietuv . Bet ia jau ir Lietuvos kariuomen susp jo tvir-iau susikoncentruoti. Jeigu prie Varšuvos vyko stebuklas, išgelb j s Lenkij nuo rus okupacijos, tai ties Širvintais - Giedrai iais vyko stebuklas, išgelb j s Lietuv nuo lenkiškos vergijos. Tas m s tautos likim pasukantis momentas buvo šis: lietuvi kariai, tamsi ir lieting rudens nakt sp jo lenkus iš užpakalio ir, net patys nežinodami, pataik ant

paties Želigovskio štabo. Teigiama, kad jeigu lietuviai b t žinoj , kad jie atsid r prie pat Želigovskio štabo, b t gal j ir pat štab paimti nelaisv . Deja, jie man , jog susid - r tiktai su eiline lenk grupe, kas tamsi lietuviško spalio nakt lengvai gali atsitikti. K. Žukas, tuometinis krašto apsaugos ministeris, savo atsiminimuose rašo: "7 pulko bataliono vadas, vyresnybis leit. Balnas, gav s mano sakym ir krypt , tuoju prad -jo žygiuoti. Naktis tamsi, lyja rudenis šaltas lietus, keliai pabiur . Batalionas tur jo žygiuoti greit, bet atsargiai, kad nesusitikt su didesn -mis lenk j gomis. Besiartindamas prie Širvint , šiaur nuo j , batalionas užklupo Želigovskio štab ir pat Želigovsk . Kilo didel lenk panika. Jie met si bristi per up , kad nepakli t lietuviams nelaisv . Paspuko ir Želigovskis, ir jo štabas, bet savo kariuomenei dav sakym tuoju trauktis".²⁶

Generolas Želigovskis šio apsupimo metu visam gyvenimui sivar sau nepagydom slog . Nenor damas pakli t lietuviams nelaisv : "Želigovskis pats išsigelb jo tik šokdamas Širvint . Pasin r s ligi kaklo vandenyje ir galv pakiš s po lieptu, mirko jis vis nakt , kol m šio aidai kiek aprimo. Taip išsimaud s, jis krunkš iojo visus metus, o nuolatinio užkimo taip ir neatsikrat ".²⁷

Iš kautyni lauko Vilni atb -g lenk karininkai visai atvirai pasakojo, kad lenkai, tur dami 10 kart gausesn kariuomen už lietuvius, jau iasi silpnesni. Jie prival , girdi, tur ti bent 12 kareivi prieš vien lietuvi , tada jau galima su lietuviiais stoti m š . Želigovskio vadovyb je buv s generolas Mokrzecki, atsid -r s Vilniuje, pasakojo savo pasitrau-

kimo vargus nuo Širvint . Es jis: “taip smarkiai “trauk si” iš Širvint , kad pamiršo savo viršutinius r bus, nenor damas, matyt, kad jie kliudyt tuoj organizuoti kontrpuolim prieš m siškius. Taip vienmarškinis brido per up , pamet s savo automobil kaip nereikaling tokiu laiku susisiekimo priemon . Tokiais atvejais lenk generolai primena, kad geriausia susisiekimo priemon — Dievo žmogui skirta — yra savos kojos. Jos taip greitai nesuges, kaip gali sugesti automobilis”.²⁸ Štai šioj vietoj, turb t, gal tume pasakyti, kad išsi-pild kadaise Vaižganto mestas š kis: “Ponai lenkai! Gr žinkite lietuviams nors kelnes!”²⁹ Buvo gr žintos ne bet kokios, o generoliškos.

Taip baig si g dinga komedija. Kelias Vilni atviras. Bet ia tuojau sikišo s junginink karin komisija su lenk pataik nu pranc z pulk. Reboul (lietuviai vadino Riebuliu) ir pareikalavo lietuvi kariuomen karo veiksmus sustabdyti. Lietuviai paklaus , tik dami s junginink gera valia. Dar kart buvo skaudžiai apvilti ir apgauti, kaip kad buvo ne kart vakarie i apgauti praeityje ir šio antrojo pasaulinio karo metu. Vilnius pasiliko Lenkijos okupacijoje ligi pa ios Lenkijos žlugimo 1939 m., kai Hitlerio armijos per dvi savaites parklupd išsipl tusi Lenkij .

Pasitik dami s junginink gera valia, lietuviai prie Širvint ir Giedrai i sustojo prie atviro kelio ateit: prarado ne tik sostin , bet ir tre dal lietuvišk žemi , kuri likimas šiandien, be abejo, b t daug geresnis — gudai baigia išnaikinti paskutines salas. Ano meto s jungininkai, ypatingai pranc zai ir j karo vadas Fošas, buvo bes lyginiai lenk

pataik nai ir nieko kito nesugeb jo matyti, išskyrus, lenkus ir lenk reikalus. Jie buvo tarsi apak . Ne tik Vilniaus, bet ir bendrai visame at-sikurian ios Lietuvos gyvenime per daug ži r ta ir pasitik ta s jungininkais, kaip lygiai ir po šio paskutinio karo pasitik jom Atlanto chartoms, burbulais virtusiais Roosevelto, Churchillio, Trumano ar “išvaduotojo” Eisenhowerio pareiškimais. Nebereikalo J. Purickis, aprašydamas Lietuvos pad t po pirmo pasaulinio karo, nurodo: “M s politin s sferos labai bijojo “susitrefninti” santarv s akyse ir d l to veng santyki su Vokietija. Tada buvo galima daug kuo pasinaudoti iš Vokietijos, bet pas mus per daug ži r ta tai, k pasakys santarv . Tokia baim tik erzino vokieius, o duoti nieko nedav . Lietuva vis tiek, d l lenk propagandos, buvo tarta germanofilizmu ir savo reputacij šiuo atžvilgiu jai pataisyti buvo sunku. Be to, ir taip santarv nieko nedav ir duoti nenor jo, neži rint, kokia b t Lietuvos reputacija”.³⁰

Šioje vietoje tenka pamin ti dabartin je rus okupuotoje Lietuvoje R. Žepkait s paruošt knyg : “Diplomatija Imperializmo Tarnyboje”, 1980, Vilnius. Jau ne kart patyr me, kaip Maskva pratusi falsifikuoti Lietuvos istorij bei iškraipyti faktus rusams naudingiu atžvilgiu. Nuo tikro v s aki tie iškraipymai pridengti vadinamo marksizmo - leninizmo skarmalais. Be abejo, partijos “nurodymu”, min toje knygoje pakartota lenk sukombinuota pasaka, kad Želigovskis nesulauž s Suvalkus sutarties, nes ta sutartis, es , tur jusi sigalioti tiktai spalio 10 d. (Vilnius pagrobtas spalio 9 d.), tarsi, tuo norima paneigti pat pagrobimo bei

klastos fakt . Toliau nurodin jama, kad demarkacijos linija toje sutartyje tik ligi Bast n (atseit, už Bast n gali daryti ir klastas ir apgavystes). Toliau aiškinama, kad, girdi, lietuviai patys praš Taut S jungos komisij sustabdyti m šius ir po Širvint - Giedrai i pergal s visai neketino žygiuoti Vilni , nes lietuvi kariuomen buvusi pavargusi. Visos šitos pasakos yra tiek vertos, kiek pati lenk pasaka, kad Želigovskis buv s "sukil lis" prieš lenk valdži ir pats savarankiškai, pasigrieb s kariuomen s divizijas, žygiavo "išvaduoti" savo t višk s iš lietuvi vergijos. Iš šios pasakos šaip si net lenk draugai s jungininkai, žinoma, užmerk akis d l visai kit motyv .

Papirkimai ar tiesiog nesusigaudymas

Vos Želigovskis prad jo žyg Vilni , iš Suvalk per Vilkavišk Vilni nuskub jo Taut S jungos karin misija. Jos vadovas Sardinj pareišk : Lenkija brangiai užmok s už savo pažad Taut S jungai sulaužym — nepulti Lietuvos. Ta iau Želigovsk sumušus ties Širvintais - Giedrai iais ir tam pa iam Sardinj dedant pastangas sustabdyti m šius, jis staiga prad jo giedoti visai kit giesm . Lietuvi pareiškim , kad Želigovskio kariuomen yra reguliaris lenk armijos dalis, Sardinj prim kaip lietuvi nenor sustabdyti kautynes. Jis pareišk , kad Želigovskio užimtos sritys ir j ateitis turi b ti nuspr sta prie deryb stalo. Ligi to laiko kariuomen s stovi dabartin se pozicijose. Peršasi mintis, kad Sardinj ir jo pad j jai jau buvo lenk papirkti, nes jie patys juk tikr j pad t puikiai žinojo.

Kyla klausimas, o ar Lietuvos vy-

riausyb žinojo apie Želigovski užsimojimus. Taip. Dar rugs jo m nes telegramose Lietuvos atstovams užsieniuose buvo pranešta, kad lenkai ruošiasi pulti Vilni ir tod l atstovai buvo paraginti imtis diplomatin s akcijos. Atstovai savo pareigas atliko, ta iau Lietuvos vyriausyb ir kariniai vadai nepasisteng sustiprinti Vilniaus gynybos. Jie man Vilni išlaikyti s junginink užtarymu ir parama. Kaip jau min jome, tada Lietuvos valdan iuose sluoksniuose buvo sitikinimas kažkokia vakarie i magija. Lietuva daug ko nustojo, bes lyginiai pasitik dama s jungininkais vakaruose. Želigovskio smurtas sutrukd Lietuvai sukurti nemaž valstyb su sostine Vilniumi centre.

Iš kitos pus s, tuometiniai karo vadovai paliko Vilni beveik be jokios apsaugos. Girdi, nebuvo kariuomen s. Lietuva iš vis trij Pabaltijo valstybi tur jo daugiausia gyventoj , daugiausia prieš , bet mažiausi skai iumi kariuomen . K. Žukas atsiminimuose aiškina, kad Želigovskio puolimo metu, Lietuvos kariuomen s vadas gen. Žukauskas Radviliškyje pas graf Pšezdzieck tris dienas medžiėjo. "Ar ta medžiokl pas graf Pšezdzieck nebuvo tik lenk tyia surežisuota, kad lemiamu momentu m s kariuomen likt be vado".³¹ tarim padidina jau v liau, POW sukilim aiškinant. Matote, to sukilimo numatyt dien Žukauskas, tarsi visai pripuolamai, buvo Vilniuje. Išaiškinta, kad tos organizacijos planuose gen. Žukauskas buvo numatytas Lietuvos diktatoriumi. Žukauskas niekada nesl p savo palankumo lenkams.

Bet didžiausi lepsus Lietuvos k rimo pradžioje yra padariusi Vals-tyb s Taryba su A. Smetona prieš-

kyje, paskirdama Voldemar pirmojo Lietuvos ministeri kabineto pirmininku, krašto apsaugos ir užsienio reikal ministeriu. Net ir genijui tiek post apr pti b t per daug. Tiesa, Voldemaras buvo gabus vyras, puikus profesorius, kult rininkas, bet joks organizatorius. Priedo dar buvo sikal s sau galv nepraktiškas id - jas, kurios vos nepražud Lietuvos. "Voldemaras dar prieš pirmos vyriausybės sudarym ir, t vyriausybės sudar s, buvo Lietuvos kariuomen s k rimu priešininkas. Jo išmany mu, pakanka paskelbti Lietuv neutralia valstybe, ir tuo pa iu ji bus išgelb ta nuo visoki pavoj iš kaimyn pus s. Neutralitetas, Voldemaro teigimu, tur si s atstoti Lietuvos kariuomen . Prie Lietuvos gynimo nuo prieš , šalia neutraliteto, girdi, prisid s dar tos spygliuotos viel tvoros, kurios iš vis pusi supo Vilni . Voldemaro teorijos nesugriov ir tas faktas, kada pirmasis Lietuvos finans ministeris Martynas Y as tas viel tvoras perdav kažkokiam Vilniaus pirkliui ir t pinig sum , kuri buvo gauta už tas parduotas vielas, užregistravo valstyb s išde kaip pirm lietuviško izdo pajam . Voldemaro teigimu, pakako tur ti tik kariuomen s vadovyb . Atsiradus reikalui, kareivius nesunku mobilizuoti reikiam front . Tap s pirmuoju min. pirmininku, Lietuvos kariuomen s organizavim paved rusui gen. Kondratavi iui, kuris suorganizavo štabo skyrius . . . Kartais Vilni susirinkdavo didelis lietuvi karinink skai ius. Reik jo matyti t nusivylim ir pykt , kai tas idealiai lietuviškas karinink kadras min tam štabe buvo iš anksto traktuojamas to paties ruso, kuris lietuvius niekino caro žudikais . . . Nemaža j

tada glaud s prie lenk legion , organizuojam Davbor Mosnickio. Kiti sugr ždavo atgal sugelta širdimi t - viškes, o Vilniaus gatv se vaikšto lenk partizanai, pašiepdami Valstyb s Taryb ".³²

Ne kitaip šis naivus vyras Voldemaras nurod ir pirmosios Lietuvos vyriausybės programinį kalbą kaip ministeris pirmininkas 1918 m. lapkri io m n. 15 d.: "Karo mes su niekuo nevedam ir n vienas iš m s kaimyn — vokie i , lenk , ukrain , rus , latvi — neturi pamato ant m s užsipuldin ti. Taigi dideli sp k rubežiams saugoti mums ir nereik s".³³

Šitokio, tiesiog vaikiško naivumo iš vadovaujan io asmens išvadoje, Lietuvos karini paj g organizavimas buvo neatitaisomai suv luotas. Jeigu iš pat pradži b t griebtasi organizuoti ginkluotas paj gas — karinink ir vyr buvo , — o ne vien tik apsiboti popieriniu štabu ruso vadovaujamu, tai be abejo nei Vilniaus, nei Suvalk , nei Palangos klausimai neb t iškil ir m s valstyb s ribos kitaip atrodyt . Deja, vyr prie darbo neprileista, nes vadovavo nepraktiškas naivus profesorius. To išvadoje, kada Vilniuje jau maiš - si, tegul nudrisk ir alkani, bet ginkluoti lenkai, m s lietuviškas popierinis štabas netur jo net poros vyr išdui pasaugoti: "Kilo baim , kad kas neišpl št m s valstyb s izdo. Tod l kreipiausi prie krašto apsaugos vice-ministerio Kondratav iaus, prašydamas paskirti apsaug išdui. Jis man tada pažad jo, bet pra jo kelios dienos, o kareivi neatsiunt . Aš v l pasitik s gen. Kondratavi i Taryboje sakau: "Ponas generole, kada atsi si kareivius?", o jis atsako: "znaete, g. ministr, kakaja dosada, ja dal

prikaz komandini I polka i komandini II polka, a oni mne otvetili, cto ni odnogo nižnego ina net". Nebuvo kas daryti . . . Nutariau pats suorganizuoti sargyb ".³⁴

Dar aiškiau ir beveik piktai pasisako savanoris k r jas savo atsiminimuose apie 1918-19 metus. Juozas Švaistas "Dangus debesyse" apie tuometin Lietuvos Taryb Vilniuje atsiliepia: "Taryba nerodo ypatingo veiklumo nei galios. Dalis jos svyruoja ir ieško Lietuvai karaliaus. Joki ginkluot paj g neorganizuoja. Tuo tarpu apie Vilni spie iasi bolševikai ir lenk partizanai" (p. 171). Gi toliau dar prideda tragišk vaizd : "Sausio ž d. bolševikai už m Vilni . M s vyriausyb , pasitik -dama ger žmoni valia ir gal Viešpaties Dievo apvaizda, jokios kariuomen s netur jo ir niekur pasipriešinti negal jo. Skubiai su visomis staugomis ir bylomis tur jo nešdintis Kaun " (p. 188).

Kai s žin pabunda

Kaip jau min jome, Pilsudskis, tap s Lenkijos diktatoriumi, dažnai gana grubiai atsiliepdavo apie lenkus. Jis nesl pdavo nor s, kad vietoj lenk , apie j b t lietuviai. "Net Vilni nuo Lietuvos atpl š s, pats iš jos bajor gimin s kil s, Varšuvos maršalas Juozapas (Gioniota) Ginetas Pilsudskis, ne tik viešai pagerb Vilniuje garsi didži j Lietuvos kunigaikš i atminim , bet dažnuose pokalbiuose su lenkais nesl p už juos stat s tuos pa ius politinius priešus lietuvius".³⁵

Kiekvienas žmogus, jeigu jis n ra visiškai užkiet j s, jau ia tam tikr vidin nerim už padaryt neteising veiksm ar nuoskaud . Tam nerimui nuraminti žmogui reikia atvirai išsi-

kalb ti, kitais žodžiais tariant — reikia atlikti išpažint . Pilsudskis irgi, matyt, jaut , kad lietuvi tautai ir savo gimt jam kraštui yra padar s kruvin nuostaud , apipint su klasta ir apgaule. Jaut nor pasakyti tikr ties . Tod l pasitraukdamas iš valdžios 1922 m. gruodžio 6 d., Pilsudskis suruoš iškilming atsisveikinimo bali . Baliaus metu, Anglijos, Pranc zijos, Amerikos, Italijos ir kt. diplomat akivaizdoje, Pilsudskis t savo vidaus nerim išreišk šiais žodžiais: "Ponai, kadaise tur jau pasakyti, kad generolas Želigovskis nepaklaus mano sakymo ir už m Vilni . Šiandien, kai aš esu paprastas pilietis, jau iu savo pareig atitaisyti t savo teigim (m s akyse ne teigimas, bet biauirus melas, padar s neatitaisom nuoskaud tautai) ir atpalaiduoti Želigovsk nuo bet kokios atsakomyb s. Jisai veik mano sakymu ir savo lojalin je kario s žin je nesutiko imtis formali maišto akt . Tur jau imtis net sankcij , kad tikin iau j nereikalauti instrukcij raštu maištui sukelti".³⁶

Pilsudskis išpažint atliko. Jis viešai atpalaidavo Želigovsk nuo padarytos klastos, išreišk savo vidin kniet jus nerim už nešvar darb , bet lietuvi tautai už nuoskaud savo atgailos neišdr so viešai pareikšti. Laikydamas save lietuviu, Pilsudskis savo darbais tapo savos tautos išgama, nu j s svetimiesiems tarnauti. Kismet Pilsudskis d saudavo prie Druskinink ant Nemuno kranto. T savo d savim tikrosios priešasties jis niekam nepasak . Visa tai jis nusineš su savim kapus. Tiesa, Vilniui Pilsudskis atidav savo šird , bet už padarytas kruvinas nuoskaudas, lietuvi tauta tai širdžiai joki sentiment neįau ia. K n Pilsudskis

padovanojo Varšuvai.

Pilsudskio nusistatym Vilniaus klausimu ir bendrai lietuvi - lenk problem reikalui, yra palik s Pranc zijos ambasadorius Varšuvoje Laroche: "Pilsudskis daug kart jam sak si es s ne lenkas, o lietuvis, bet

Lietuv ži r jo be joki sentiment , o vadovavosi išimtinai lenkiškais apskai iavimais. Vilniaus jis nenor j s Lietuvai duoti d l strategini sumetim ir jokie sentimentai ia negal jo paveikti".³⁷Pra jusis pasaulinis karas betgi rod , kad visa Pilsudskio strategija buvo nieko verta. Ji supliuško nelyginant muilo burbulas, palikdama tiktai žiauri nuoskaud lietuvi tautai, patirt iš lenk rankos. Pagrobtos lietuvi bei ukrainie i žem s pa iai Lenkijai atneš pagreitintas nelaimes. Stipri nepriklausoma Lietuvos valstyb Lenkijos pašon je, su gerai s kaimyniniais santykiais, Lenkijai b t buv s daug naudingesnis partneris, negu nenat raliai išp sta Lenkija su koridoriniais apendicitais svetimose žem se.

Iš abiej lietuvi tautai nešusiems apgrobimo nelaimes vyr tiktai vienas Želigovskis viešai atideng savo s žin . Jis nedrov jo prisipažinti padar s nuoskaud — bent j jaut ir žinojo: "Kai rusai jo Vilni , ia buvo ir Želigovskis. Jis nor j s b gti

Lietuv , bet s žin neleidusi, nors buv s tikras, kad lietuviai neb t jam nieko pikto dar . Galvoj s pasiduoti rusams, bet paskui išb go Rumunij , o iš ten Paryži ".³⁸

Susumuojant želigovskiad

Želigovskiadodos komedijai pavaizduoti labai vykus vaizdel atpasakoj a M. Krupavi ius. Jis 1935 m. lank si enstakavoj, Lenkijoje, amatinink parodoje. Ta proga suruošto-

se vaiš se jis sutiko Vilniaus krašto lietuvi : "Jaunas išvyko Lenkij ir ten klimpo amžinai. Ved lenk . Šeima lenkiška. Pats jau nekalba lietuviškai . . . Ant stal g rim ir valgy m daug. Dalyviai tomis Dievo dovanomis naudojasi visa burna. kaito ir pasipyl kalbos. Pa m žod ir mano tautietis. Po trumpos žangos jis pasisako es s kiaul , latras, savos t - vyn s išdavikas, už degtin s stiklėl pardav s Lietuvos sostin lenkam s ir t.t. Pagal jo pasakojim buvo taip: vidurio Lietuvos — Litwa rodkowa — seimo rinkimus prievarta, net su policijos pagalba, gabeno iš Lenkijos visus, kas tik buvo kil s iš istorin s Lietuvos su j visom šeimom. Nemaža tuo vardu pridengt buvo nuvežta ir tikr lenk , kurie niekada nebuvo Lietuvos mat . Visus vež ten ir atgal nemokamai. Nemokamai taip pat buvo maitinami ir net girdomi. Atvežtuosius laik apsvaigintom galvom . . . Baigdamas savo kalb mano "tautietis" jau pro ašaras pasak : kad jis es s Judas, nes pardav s savo t vyn Lietuv . Jam už tai Dievas nedovanosi s, bet ir Lenkij prakeiks už tokius darbus . . . Tai buvo nuoširdus pabudusios s žin s balsas, kuris jam nuo seniai ramyb s ir naktimis neduodavo. Visi kiti piet dalyviai s d jo kaip perk no pritrękti. Kit dien nu jau pas savo "tautiet ' atsisveikinti. Šeima nesirod . Jis man pats pasisak , kad už vakarykš i kalb jam teks nukent ti, bet jis nesigail s j pasak s, nes nuo želigovskiadodos seimo rinkim jis netur j s ramyb s. Dabar jis ramus, kaip po išpažinties".³⁹

Kaip jau anks iau pasteb jome, nei Pilsudskis, nei Želigovskis padaryt gili lietuvi tautai žaizd taip skau-

džiai nepergyveno, kaip tik min tas tautietis. Per 19 valdymo met Vilniuje lenkai brutaliomis priemonėmis išnaikino didžiulę lietuvių sritį. Lenkai atsiektais rezultatais pasinaudojo rusai, priskirdami dideles aplenkintas sritis prie Gudijos. Lenkai ligi šiol tebevaldo Pilsudskio - Želigovskio pagrobta kiauurai lietuvišką Suvalk - Sein kraštą. Nors dabar jau yra tiek Lietuva, tiek Lenkija abidvi komunistinės "broliškos respublikos", tačiau apie tikrą brolyjokios kalbos nerai. Lenkai net negalvoja atitaisyti "buržuaziną" Lenkijos dvarponi padarytą skriaudą Lietuvai. Priešingai. Katalikas Lomžos vyskupas nuėjo tiek toli pagonybių laikus ir nuslydo tiek toli nuo jo paties skelbiamos Evangelijos, kad neleidžia lietuvišką pamaldumą šioje Sein katedroje. Remdamasis lenkomanu Višinskiu ir kažkokiu sustabar jusiu šovinistu katedros klebonu Lomžos vyskupas sviedžia šal Evangeliją, o pirmoje vietoje pastato lenkišką šovinizmą. Neteiko girdėti kitose katalikiškose tautose panašią barbarišką atsitikimą dvidešimtojo amžiaus gale po Kristaus gimimo, dargi operuojant su tokiu naiviu, nesubrendusio vaikuio argumentu: es, lietuvišką pamaldumą leidimas katedroje suskaldys Lenkijos tikinčiuosius. Pilsudski - Želigovski, kelkis iš karsto naujai klasatai ir apgaule!

Kažin, ar kitose tautose buvo panašūs atsitikimai, išskyrus išdavikus, kad vienos tautos nus, tarnaudamas ir skriausdamas savo kilmės tautai svetimosios naudai, bet sitikinai dar savo kilmės tautai gerą darbą. Gente lituanus, nazione polonus, atrodė, yra vienintelis atsitikimas modernioje tautų gyvenime. Nor tume

tikėti ir prašyti tautų Valdovų, kad panašią bandomą su tautai neatitaisytą, su laiku, leis atitaisyti tą didįjį skriaudą. Lietuvos šlėkta Liublino unijoje primestas šis kiskis: sum gente⁴⁰ lituanus, nazione polonus — Pilsudskyje ir Želigovskyje atsiek nelaimingo atminimo Že pospolitos atbaigimą. Šis istorinis nesusipratimas, kaip ir pačios Jadvygos stumtas mimas Jogailos glėbis — kainavo tiek ašarų, kraujo. Žuvo geriausias ano meto lietuviškas elitas kartu su pačia Lenkija. Mūsų dienose, tarsi karštos anos neries prabgusios praeties — Pilsudskio - Želigovskio aferos dėka — prarasta labai brangi etnografinė lietuvišką žemi su dalimi tautos. Tautiną gėdos vietoje, Lietuvos laisvės dienose, pražydo nauja glėbis: sum gente et nazione lituanus. Šis glėbis tolydžio vis aiškiau žydi ir, Dievuliui laiminant, į pastebėsi nutautusi broli ir sesi akys pietuose, rytuose ir šiaurėje. "Pilsudskis, Želigovskis buvo tos nunokusios aristokratijos vaisiai, kurie save laikė lenkais ir lietuviais, kuri paliko sustingusi lyg staigaus šalio užgriebta ežero banga ir savo sustingime viliu buvo nušluota tautinio lietuvi atgimimo sėjamoji bangos ir prieš sėjamoji nepritapimas iš jo tarnauti svetimiesiems prieš savo tautą ir tautyną, padarydami tiek žalą, kaip ir kraujo auką. Lietuviai tautai daug gero padarė Baranauskas irgi nesuprato atgimimo sėjamoji. Tikta tarp an dviejų pirmųjų ir Baranauskas yra didelis skirtumas. Baranauskas "tautai padėjo išsilaikyti lietuvių, o pats tai lietuvių pražuvo. . . Naujai susiprantantios Lietuvos tautos inteligentas vadino ją išgama, o vienas karštesnysis paniekai at-

siunt s jam net pastipus šun ".⁴¹ Tik kime, kad Pilsudskis ir Želigovskis yra paskutiniai mohikanai, gim lietuvi tautoje ir, nukeliav pas lenkus, neš lietuvi tautai ir valstybei nelaimės, kan ias ir ašaras. Tik kime, jog Dievas duos, kad ateities lietuviškos kilm s vaikai atneš tautai ne tik tai t , k pastarieji prarado, bet ir daug daugiau, neišskiriant džiaugsmo ir laim s.

Prie bendros Želigovskiados charakteristikos tenka prid ti ir virvutes. J buvo politini ir paprast . D l Vilniaus s jungininkai, ypatingai anglai, lenkams patamp gerokai politini virvu i . Ta iau tai buvo žodiniai nerv bandymai, o ne veiksmi . Pa iame Vilniuje gi atsirado dvi virvut s, kurios veiksmiais lenkams nervus gadino. Viena iš j buvo Aušros Vartuose prie stebuklingojo Marijos paveiksl o. 1920 m. sausio 25 d. Pilsudskis su iškilminga svita ir popiežiaus nuncijumi Lenkijai arkivyskupu Ratti (v liau popiežius Pijus XI), atvyko Vilni . Nors Pilsudskis, anaip tol, nebuvo iš pamaldži j , bet šiuo atveju neišvengiamai reik jo aplankyti ir Aušros Vartus. "Nuncijui ir Pilsudskiui suklaupus prieš Marijos altori , tur jo b ti atidengtas stebuklingasis paveikslas . . . Zakristijonas Gylys m traukti virvutes, kuriomis atidengiamos užuolaidos, bet jam nepavyko. Susijaudin s prib go Aušros Vart klebonas. Traukin jo virvutes, bet ir jam nepavyko atidengti paveiksl o. Pilsudskis atsik l ir iš jo iš koply ios. Nuncijus palaimino žmones iš koply ios balkono ir tuo visos iškilm s baig si. Sve iams išsiskirs ius, klebonas susir pino, kas ten gal jo atsitikti. Pa-trauk virvutes ir užuolaidos atiskleid .⁴²

Kita nes km lenkus ištiko Gedimino kalne. ia irgi virvut s atkakliai priešinosi okupantui. Kun. J. Krikš iukaitis tuo metu lank si pas anuometin Vilniaus vyskup J. Matulait . "Abu su vyskupu ži r jome pro lang iš tre iojo aukšto, kaip didži ja gatve atsišaudydami lietuviai trauk si, o lenkai, taip pat šaudydami, juos sek . Paskui pro lang steb jau, k lenkai darys su lietuvi v liava, kuri plev savo Gedimino kalne. Mat me, kaip ilgai trukiojo virv v liavai nuleisti, bet toji nesidav . Paskui kažkoks dr suolis civilis sluog v liavos kartin ir v - liav nukabino. V liau buvo iškelta lenk v liava, kuri per por dien v jas nudrask ".⁴³

Nuomon s

Kadangi Anglija Lietuvos nepriklausomyb s atstatymo metais buvo pasaulin galyb , diktavo savo vali ne tik mažoms, bet ir didel ms tautoms, tai vert t dirstel ti j nuomon apie Pilsudsk ir tuometin Lenkij . Pranc zai tuo metu be joki išim i r m didel s ir galingos Lenkijos (buferin s valstyb s tarp Vokietijos ir Rusijos) id j . Tam tikslui pranc zai aukojo lenkams ne tik Lietuv , bet ir gudus bei ukrainus. Tuometiniai pranc z politikai, neišskiriant ir j kariuomen s vad Foš , buvo labai siauro akira io. Tarsi akli ka iukai, kniaukdami visose Europos pakamp se, p t lenkišk burbul lyg nor dami — juo didesn išp si, tuo grei iau susprogs. Anot JAV prezidento Rossevelto: "Lenkija buvo vairi b d šaltinis per paskutinius penkis šimtus met ".⁴⁴ Pranc zai t b d šaltin dirbtinai ugd . Galime dr siai tvirtinti, jei ne pranc zai, Lietuvos valstyb s žem lapis b t

visai kitoks (ži r k, kad ir prezidento Wilsono Lietuvos atstatymo plan) ir m s pad tis, kad ir dabartin je situacijoje, be abejo b t visai kita.

Tuo tarpu Anglija loš daugiau vidurio vaidmen ir ne visada sutiko su pranc zais, "galingos Lenkijos" atstatymo klausimais. Kaip ir visi imperialistai, taip ir anglai, maž j taut klausimu buvo abejingi. Abejingi jie buvo ir atsistatomos Lietuvos atžvilgiu, ta iau nors nep t bes lyginiai nenat ral Lenkijos burbul . Pirmasis Lenkijai angl pasiuntinys H. Rumbold, 1920 m. birželio m nesyje raš London : "Aš niekad nesl piau savo nuomon s, kad dirbtinai sudarytos buferin s valstyb s bus vien tik nesusiprati m šaltinis ateityje".⁴⁵ Mes iš savo pus s galime prid ti, kad dirbtinai išp sta angl imperija buvo pasaulio b d šaltinis paskutini keli šimtm e i b gyje. Tas pats angl pasiuntinys abejingai ži r jo ir pa ius lenkus. "Lenkai išgyveno jau kelet rimt pamok , ta iau, teks paži r ti, ar jie iš j nors išmoko. Aš bijau, kad dar praeis daug met , kol ši nerami tauta nusiramins ir taps Europos sandaroje pastovumo elementu".⁴⁶

Pranc z gen. Veiganas, gyn s Varšuv nuo bolševik , buvoj s Lenkijoje neilg laik , be abejo, kaip paprastai generolams atsitinka — netur damas mažiausio supratimo apie Pilsudskio kilm — pasteb jo Pilsudskio visiškai skirting b d negu patys lenkai, kurie, anot Veigano, yra pilni neišlyginto optimizmo. Pilsudskis reikalus ži r s daug realiau ir praktiškiau, nors jau iasi labai vienišas, nepasitiki aplink j susispietusiais žmon mis, karštas Rusijos priešas, žymi asmenyb , bet

nedidelio intelekto: "Mano tvirta nuomon , kad kol Pilsudskis bus valstyb s galva, Lenkija vis bus sivilusi neram ir kreiv politikos keli".⁴⁷

Rumboldui išvykus Anglij , jo viet už m P. Loraine. Apie Pilsudsk jis susidar šitoki nuomon : "Pilsudskio pagrindin silpnyb yra jo sitikinimas, kad jis yra pirmos r šies karinis genijus . . . Mažiausia kritika jo karini žygi ir reikal b - na kar iai atmetama ir tokiam kritikui maršalas pasidaro amžinu priešu".⁴⁸ Ypatingai b dav sunku su Pilsudskiu spr sti finansinius bei ekonominius klausimus, nes jis niekada tokiais klausimais nesidom j s. Jam ter p j kariniai reikalai. Apie tuometin bolševikin valdži Maskvoje Pilsudskis išsireišk s, kad ten yra daugiausia žydai ir kitokios pasaulio padugn s.

1926 m. Anglijos pasiuntiniu Varšuvoje buvo M. Muller. Jis Pilsudsk štai kaip apib dino: "Pilnas tuštyb s ir sivaizdavimo. Tai ryški šio asmens b do žym . . . Pilsudskis n ra normalus žmogus ... Jis net n ra tvirtas savo paties sitikinimuose . . . Jis nepaj gia užbaigti savo paties prad t projekt . Pav., jis tur jo pakankamai dr sos sakyti gen. Želigovskiui pagrobti Vilni — tuo užtraukdamas Aliant vyriausybi pykt — ta iau, nužygiav s iki Vilniaus, jis atsisak t sti žyg Kaun , neži rint fakto, kad b t gal j s lengvai t padaryti ir, pa m s Kaun , jis b t sutaup s savo kraštui daugyb sunkum".⁴⁹ ia, kaip matome, anglas visiškai nuvažiavo nuo b gi ir pasimet s, padar tik anglui b - dingas išvadas. Kaip visi šiandien

(t sinys 65 psl.)

1982 m. gegužis 21

Man malonu perduoti šilčiausius sveikinimus Amerikos Baltijos ir Lygiai ir visiems dalyvaujantiems Žmogaus teisių pietuose.

Dėkoju Lygiai už jos ištikimybą laisvės principams ir laisvės siekimą visai žmonijai, o ypač jos rėmėjams Baltijos kraštams: Lietuvai, Latvijai ir Estijai.

Baltijos kraštams amerikiečiai yra gerai suprantama ne kainuojama laisvės vertė. Leiskite man užtikrinti, kad visi mūsų piliečiai gyvena įsivylimą, kad vieną dieną sėkmingai kraštai prie Baltijos jūros atgaus laisvę.

Jungtinės Amerikos valstybės ir toliau pripažįsta laisvas Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybes ir niekada nepripažįs tų valstybių įgaunamą inkorporavimo Sovietų Sąjungai.

Mes pasilieiname tvirtai įsipareigojimą už laisvo apsisprendimo principą ir visų žmonių teisę pasirinkti valdžios formą, kokioje jie nori gyventi. Su geriausia linkėjimų joms labai maloniam vakarui ir su kmingai konferencijai.

Nuoširdžiai

RONALD REAGAN

Mylimai Motinai

**A. A.
ANELEI ARDIENEI**

Lietuvoje mirus, jos sūnui JUOZARD, LFB Tarybos nariui ir Clevelando LFB samborio pirmininkui ir jo šeimai išaukštinti ir kartu liudijame.

LFB TARYBA, CENTRO VALDYBA ir
CLEVELANDO SAMBURIŲ

(t sinys iš 63 psl.)

puikiai žinome, Želigovskis žygiavo Kaun . Tam tikslui jis atsid r ir prie Širvint - Giedrai i . Lenk kavalerijos brigada ne zuiki šaudyti atjojo net prie K daini . Tai vis Kau no apsupimo manevrai . Ta iau ta brigada buvo gerokai lietuvi šauli ir partizan apdaužyta, kad vos pusgyv sugr žo atgal. Anglas visiškai nežino Širvint - Giedrai i kautyni ir, grei iausia, žinoti nenor jo, kaip paprastai, tokiais atvejais buvo praktikuojama lietuvi atžvilgiu tuometini s junginink . Raporte kaip peilio ašmenys kyšo apgailestavimas, kod l lenkai nepa m Kauno. Daug sunkum , girdi, Lenkijai b t buv sutau pyta. Kad tuo atveju pavergiamo tauta, Mulleriui d l to tik nusispjaut. Tai b dingas kolonij paverg jo šalies atstovo protavimas. Iš ia ar iš kito šaltinio nebereikalo kilo rus tarimas apie kurstymus. Mulleris rašo: "Pagaliau soviet fantazijos galutin pastanga buvo priskirti Brit paskatai tariam marš. Pilsudskio plan pulti Lietuv . Rus laikrašiai tiesiog nurodin jo, kad D. Britanija skatino Lenkij pulti Lietuv , kad tuo kompensuot Lenkij už Silezij ir Dancigo koridori ".⁵⁰ Kas šiais laikais sugaudys, kieno pus je buvo tada tiesa, bet raporto užuominos visai nedviprasmiškai pakiša Lietuvos užgro bimo pasi lym .

Želigovskiadros istorijai vert t paminti dar ir kitok reiškin . Kai rusai 1939 m. perdav Lietuvai Vilni su vos ži rimu ruoželiu teritorijos, visas kitas lietuviškas sritis nesig dydami prijungti prie Gudijos, jau sugriuvusios Lenkijos tuometinis pasiuntinys Lietuvai Pr. Charvatas spalio 13 d. teik Lietuvai protesto

not . Es Lietuva, perimdama Vilni , pažeid šven iausius lenk jausmus, nusikalto tarptautinei teisei ir pažeid žmonijos moral s d snius.

Kaip matote, lenkai iš Želigovskiadros aferos nieko nepasimok ir negalvoja pasimokyti. Jie ir išeiivijoje tebegieda, kad Vilnius ir Lvovas — tai lenk žem s, kaip lygiai Punsko, Sein , Suvalk žem s. Kad Lietuva išleido apie 40,000,000 frank pab g liams šelpti bei išlaikyti, tai d l to n a i nesusiprasta pasakyti iš valdišk lenk sluoksni . Šiuo atžvilgiu lietuviškas priežodis sako: darai gera, gauni špyg . Negin ijama tiesa, suprantama, s lygyje su lenkais ir j pagrobtomis lietuviškomis žem mis.

Kai m s pasiuntinys Pranc zijai P. Klimas už jo pranc z užsienio reikal ministerij pasiteirauti nuomon s apie Vilniaus gr žinim Lietuvai, tai tenai joki priekaišt neišgirdo. "Priešingai, Hopenott pats aiškino, kad Lenkija ved netikusi politik su savo kaimynais ir kad teritorijos, kurias dabar už m sovietai, nebuvo lenkiškos ir kad tokia Lenkija daugiau neb sianti niekieno interesuose".⁵¹

Išnašos

- 1 Pav., atsirado keli Vakaruose gyvenantieji kunigai, kurie ne padeda, bet trukdo Sein lietuviams gauti pamaldas Sein katedroje. Lenkai paleido mint , kad liet. pamald vedimas katedroje suskaldys tikin iuosius, tarsi, lenkiškos pamaldos yra vis tikin i j vienytojos: polska wiara polska jezika Dievui suprantama. Lietuviškai tai nei Dievas supranta, ir tikin iuosius skaldo. Šovnist lenk kunig burbulas p stas m siškams, tarnaujantiems Kristaus

- Evangelijai iš atbulo galo — trugdyti gimt ja kalba melstis katedroje.
- la JAV bendr. vald. paskelb maldas už Lenkij , o už išžudytus partizanus, už Sibire, kal jimuose nukankintus ir tebekankinamus, už Gudijoje barbariškai nutautinamus, už Karaliau- iuje rusinamus, už kovojan ius Lie- tuvos pogrindyje, tai tie gente litua- nus, natione polonus n dienin s lie- kanos mald neskelbia ir nesimeldžia.
- lb A. Mickevi ius, rinktin , Vilnius, 1955, Ponas Tadas, p. 252.
- 2 D l mišri vedyb prel. M. Krupa- vi ius pasakoja: “Kart Itomlenskis (rusas), pa m s už žieduoto piršto. paklaus : “Ar jau susižiedavai?”. Ži- noma, išsigyniau. “Gird jau tavo apsi- lankym pas mokytoj . Nedaryk kvai- lyst s. Nevesk svetimos tautos žmo- nos. J s turite dauginti lietuvi inte- ligit skai i ” (M. Krupavi ius, at- siminimai, Chicago, 1972, p. 92).
3. Visas lenk okupuoto Vilniaus krašto plotas buvo 32,440 kv. kilometr , (vie- nas tre dalis Nepriklausomos Lietu- vos). Rusai su Vilniumi “gr žino” tiktai 6,880 kv. kilometr , o visas ki- tas lietuviškas žemes, j pa i 1920 m. liepos m n. 12 d. pasirašyta su- tartimi, j sulaužydami, priskyr prie Gudijos, kur lietuviai naikinami bar- bariškomis priemon mis.
- 4 J. Šalna, Ryt Lietuva, studia Litua- nica IV, Chicago, 1980, p. 8.
5. J. Karosas, Kalba Vilniaus akmenys, Vilnius, 1963, p. 95.
6. A. Venclova, Jaunyst s atradimas, Vil- nius, p. 209.
7. J. Karosas, Kalba Vilniaus akmenys, Vilnius, 1963, p. 26.
8. A. Gerulaitis, Petras Klimas, Cleve- land, 1978, p. 174.
9. J. Pilsudskio motina Bilevi i t , grafo Zubovo žmonos ir Lietuvos nepriklau- somyb s akto signataro S. Narutavi- iaus žmonos sesuo.
- 10 A. Marcinkevi ius-Mantautas, P tvis — gyvenimas ir raštai, Chicago, 1973, p. 42.
11. G. Petkevi ait -Bit , Krislai, 1966, Vilnius, -. 573.
- 12 K. Grinius, Atsiminimai ir mintys, t. I, Tiubingene, Vokietija, 1947, p. 246-247.
- 13 Petras Klimas, Iš mano atsiminim , Boston, 1979, p. 102.
- 14 A. Lukšyt , Pluoštas biogr. žini apie prof. P. Skardži , Dešimtoji pradalg , London, 1980, p. 388.
15. Konradas Valenrodas, Mickevi iaus k riny, kur pagrobtas lietuvis jaunuolis pasidaro ordino magistru ir s mo- ningai išduoda lietuviams kryžiuo i kariuomen , tuo atkeršydamas už Lie- tuvos teriojim .
- 16 St. Yla, Jurgis Matulaitis, Putnam, 1977, p. 205.
17. Lenk pergal prie Varšuvos, es , vykusi dar ir tod l, kad Stalinas, pavyd damas Tučaševskui garb s, kritišku momentu sulaik rezervus ir rusai tur jo b gti nesulauk pagalbos.
- 18 Mykolas Biržiška, D l m s sostin s, atsiminimai nuo 1919 liepos 1 d. ligi 1920 spalio 9 d., Londonas, Nida, p. 244.
19. Pilsudskis Želigovskui nurod , kad jokio raštiško sakymo “sukilti” negau- si s. Užtenka žodinio sakymo. Ne- pasisekimo atveju visas “sukilimo” pas kas Želigovskis tur s sau prisiim- ti. Bet kok karinink nepaklusnum “sukilti” Želigovskis turi numalšinti savo autoritetu, prisiimant sau bet kokias iš to išplaukian ias pas kas, net ir tuo atveju, kai ir pats Pil- sudskis išeis prieš j. Didžiai susir - pin s, jis iš jo iš Pilsudskio štabo, galvodamas, kokion balon puol .
- 20 Tie Želigovskio minimi Lietuvos - Gu- dijios s n s buvo iš Varšuvos, Lomžo, Posnan s ir kt. Lenkijos viet . Prie Širvint - Giedrai i paimti belaisviai tai paliudijo ir savo kilm s dokumen- tais, kuriuos “nesusp ta” pakeisti”.
- 21 Želigovskis — ryški gente lituanus ir natione polonus auka, tiek kan i ir nelaimi atnešusi lietuvi tautai kartu su “lietuviu” Pilsudskiu.

22. M. Krupavičius, Iš Želigovskio atsiminimų, Tvyms Sargas, JAV, Nr. 2(12), 1955, t. V, p. 70.
23. M. Krupavičius, Iš Želigovskio atsiminimų, Tvyms Sargas, JAV, Nr. 2(12), 1955, t. V, p. 70.
24. Ten pat, p. 69.
25. K. Graužinis, Ryt Lietuva, stud. Lit. IV, Chicago, 1980, p. 455.
26. K. Žukas, Žvilgsnis praeit, atsim. Chicago, 1959, p. 325-326.
27. I. Šeinius, Raudonasis tvanas, New York, 1953, p. 10.
28. Viktoras Biržiška, D l m s sostin s, II laida, London, 1967, p. 101.
29. Vaižgantas, raštai t. II, Vilnius, 1957, p. 285.
30. J. Purickis, Pirmasis nepriklausomas Lietuvos dešimtmetis, Londonas, Nidos leidinys, 1955, p. 145.
31. K. Žukas, Žvilgsnis praeit, 1959, p. 325.
32. M. Krupavičius, Atsiminimai, Chicago, 1972, p. 249-350.
33. m. Y as, Lietuvos vyr. sudarymas, Pirmasis dešimtmetis, Londonas Nidos leid. 1955, p. 93.
34. M. Y as, Lietuvos vyriausyb s sudarymas, pirmasis dešimtmetis Londonas. Nidos leid. 1955, p. 111.
35. m. Biržiška, Lietuviai tautos kelias, t. I, Los Angeles, 1952, p. 3.
36. A. Gerutis, Petras Klimas, Cleveland, 1978, p. 108.
37. A. Gerutis, Petras Klimas, Cleveland, 1978, p. 146.
38. Ten pat, p. 183.
39. M. Krupavičius, Iš Želigovskio prisiminimų, Tvyms Sargas, JAV, Nr. 2(12), 1955, t. V, p. 71-72.
40. D l to lotyniško gente, gens, tentis... Esu pasteb j s popieži dokument (bul se) rinkinyje, kad kreipinyje voliams, pranc zams ir kitoms didesn ms tautoms naudojamas lotyniškas žodis natione, natio. Popiežiaus bul je d l Lietuvos bažnytin s provincijos k rimo naudojamas gente — Gente Lituonus. Kod l kreipinyje lietuvai taut naudojama tas lotyniškas gente, o kitoms tautoms — natio, natione? Tuo klausimu parašiau pasiūlymą Vatikano informacij skyriuje. Atsakymas at jo sekan iai: "Secretariat of State, from the Vatican, 1 March 1979. Dear Mr. Zumeris. Your inquiry about the use of the terms "natio" and "gens" in papal documents has been passed to this office. There is no practice of applying one of these near synonyms, rather than the other, to any particular country. With every good wish, I remain, Yours sincerely, Msgr. G. Coppa, Assessor". Nesu joks lotynistas, bet ir po šio atsakymo man nieko nepaišk jo. Lotyniškas gens, gente, gentis — man skamba lietuviškai gimin , gentis, kiltis, o tuo tarpu natione, natio — tauta. Tarp genties ir tautos, lietuviškoje terminologijoje, yra didelis skirtumas. Gen i tautoje gali b ti, bet gentyje taut ne. Gente lituanus, natione polonus yra tarpusavyje dideli skirtumai. Pirmosios reikšm yra visiškai kita, negu antrosios. Negi ir lotyn kalba pad jo m s bajorams sumaišyti galvas ir suliedinti lituanus bei polonus kažkok kratin , kuriame pasiklydo pilsudskiai, želigovskiai ir daug lietuviškos senosios bajorijos — tuometinio tautos žiedo — inteligentijos.
41. J. Brazaitis, Raštai, t. I, Chicago, 1980, p. 453 ir 454.
42. A. Ku as, Arkiv. J. Matulaitis Matulevičius, Chicago, p. 317-318.
43. Ten pat, p. 329.
44. N. N. Bethell, The Last Secret, Forcible repatriation to Russia.
45. Z. R. Karys, Nr. 7 (1494), 1973, Brooklyn, p. 237.
46. Cituota iš ten pat, p. 237.
47. Cituota iš ten pat, p. 237.
48. Cituota iš ten pat, p. 237.
49. Z. R. Karys, Nr. 7 (1494), 1973, Brooklyn, p. 238.
50. Cituota iš ten pat, p. 238.
51. A. Gerutis, Petras Klimas, Cleveland, 1978, p. 175.

Juozas Brazaitis. RAŠTAI. III tomas. Literat ros baruose. Knyg vertinimai. Tautosaka. 1982 m. Redacjin komisija: Alina Skrupskelien ir eslovas Grincevi ius. Aplankas ir viršelis Ados Sutkuvien s. 568 psl. kietais viršeliais “Laisv Fondo lietuviškai kult rai ugdyti” 13-sis leidiny s. Kaina 15 dol. Gaunama pas leid j : 5620 S. Claremont Av ., Chicago, ILL. 60636 ir pas platintojus.

Redaktori pastabose apie tret j Juozo Brazai io rašt tom sakoma: “Pirm j dal sudaro studijiniai straipsniai, kuriuose žvalgiai ir taikliai, su autoriui prastu gilumu ir d mesiu tiek k riniui, tiek k r jui nagrin jamas kuris nors m s literat rin s k rybos laikotarpis arba svarstoma estetin , istorin ar id jin jos problema, d l vienos ar kitos priežasties pasidariusi itin aktuali ano meto skaitan iai lietuvi visuomenei..

Antrojoje tomo dalyje skaitytojas ras išeivijoje ir nepriklausomoje Lietuvoje išleist veikal vertinimus. Tai vairios žurnaluose bei laikrašiuose paskelbtos recenzijos.

Tre ioje daly sud ta tautosaka — Brazai io ypa m gštama ir atsid jus tirta sritis. Tai tautosakos temomis parašyti straipsniai ar jai artim sri i veikal recenzijos”.

Dr. Jonas Grinius. GROŽIS IR MENAS. Estetikos pagrindai. Su 37 iliustracijomis. Antrasis papildytas leidimas, Roma, 1982, 400 psl. Didelio formato. Lietuvi Katalik Mokslo Akademijos leidiny s, Piazza della Pilotta 4, Roma, Italija.

Šio veikalo 327 puslapiai perspausdinti fotostatiniu b du tokie, kokie jie buvo pirmoje knygoje, kuri išleido V. D. Universiteto Teologijos - Filosofijos Fakultetas Kaune 1938 metais. Likusis knygos tekstas yra visiškai naujas. Lietuvi Fondas prisid jo prie knygos išleidimo.

L. K. M. Akademija išeivijoje yra išleidusi 46 kapitalinius veikalus, j tarpe ir

du šio autoriaus — “Veidai ir problemas lietuvi literat roje”, I tom — 1973 m. ir II — 1977 m. Romoje.

JAV LB TRYS DEŠIMTME IAI. Redagavo Balys Raugas. Viršelis Jono Stelmoko, 374 psl. Išleido JAV Lietuvi Bendruomen s Krašto valdyba 1982 m.

Tai pla ios apimties leidiny s, nušviei s LB praeit ir dabart . Be JAV LB Krašto valdybos pirm. Vytauto Kutkaus žanginio žodžio, be LB garb s pirm. prel. Jono Balk no žodžio ir Algirdo Budreckio 30- io apžvalgos, leidiny s pateikia 10 apygard ir jose veikian i j apylinki darbus kult rin je, švietimo, socialin je ir visuomenin je srityje.

Atskiruose straipsniuose apib dinamos švietimo, Socialini reikal , Visuomenini reikal ir Kult ros tarybos darbai, Jaunimo s junga ir LB l šos. sp dinga Lietuvi Fondo istorija.

Leidiny gau su nuotrauk ir statistini duomen .

Gaunama pas spaudos platintojus.

Spausdino Franciscan Press, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207.

eslovas Butkys, TEIS JO ATSIMINI MAI. Aplankas ir viršelis Jon s Kar žait s. 318 psl. 1982. Spaud “Draugo” spaustuv . Lietuviškos knygos klubo leidiny s, 4545 W. 63rd St., Chicago, ILL. 60629. Kaina 10 dol.

Kauno miesto teis jo, Kauno apygardos teis jo, Žem s tvarkymo komisijos nario, Vyriausio tribunolo teis jo, Dotnuvos, Vilniaus ir Pabaltijo universitet profesoriaus, Braunschweigo lietuvi gimnazijos direktoriaus, spaudos bendradarbio, teisin i studij , scenini veikal , komedij , opere i libret autorius šioje, atsiminim knygoje vaizdžiai pasakoja savo gyvenimo istorij . . Butkys, gim s 1894 m. Rygoje, per savo atsiminim puslapius nuveda skaitytoj trumpais epizodais lietuvi išgyvenimus bolševik revoliucijos pradžioje, atsik rusios Lietuvos teisin ir kult rin gyvenim ir

emigracij Vokietijoje. Knyga suskirstyta keturias dalis: Vaikyst ir mokslo metai, Penkeri metai Piet Rusijoje, Jis gyveno greta m s ir Gyvenimas Vokietijoje. Žody skaitytojams poet Vlad Butkien - ekonyt pastebi: “ eslovo Butkio atsiminimai dom s ne tik teisininkams, bet ir kiekvienam lietuviškos knygos m g jui ir r m jui, neišskiriant nei jaunosios kartos, kuri domisi nuotykingu lietuviu gyvenimu”.

Aurelija Balašaitienė. SUSITIKIMAS PAMARY. Novel s. Viršelis J rat s Balašaityt s-Salemo. Išleido Vilties leidykla, 6116 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio 44103. Kietais viršeliais, 215 psl. Kaina 8 dol.

M s periodikos uoli bendradarb ir beletriste, dažnai pasisakanti m s lietuviškojo gyvenimo kasdienyb s klausimais, jau ir anks iau yra spausdinusi noveli , kelioni sp dži , suk rusi “Vilniaus pilies legendos” libret , kuriam muzik paraš komp. Aloyzas Jurgutis, dabar debiutuoja su pirmuoju noveli rinkiniu.

Rinkiny aštuonios novel s: Ponios Varputien s puslapis, Ir toki reikia, P dos sniege, Laim nelaim je, Raudonas automobilis, Abejoni valanda, Kelion . niekur ir Susitikimas pamary.

Rašytojos sklandus ir gyvas pasakojimo stilius, intriga, vairi, pradedant nepriklausomos Lietuvos ir baigiant dabarties met gyvenimo, tematika, bei dom s personažai skaitytojui suteikia maloni skaitybos moment .

A. P. Bagduons. GYVENIMAS NAJU-KAA. Žemaitiški apsakymaa. Viršelis dail. Petro Aleksos. 190 psl. Knyg išleido Kražiški samb ris, 2440 West 69th St. Chicago, IL 60629. Kaina 6 dol.

Tai tre ioji rašytojo knyga, parašyta žemai i kalba. Anks iau išleistos “Pruogintar lung ” (1978) ir “Medviegale pasaka” (1979). Turb t Apolinaras Bagdonas yra vienintelis rašytojas savo apsakymams ir novel ms naudoj s žemai i tarm ir rašyb . Lietuvi kalba yra išleid s “Sute- m ugnys” (1956). Jei skaitytojas gali

“kasti” žemai i kalb ir rašyb , tai ir naujojoje knygoje ras lengvo žanro ir giedrios nuotaikos pasiskaitym .

DAINAVA — 25. Redaktorius Vacys Roci nas. Išd stymas Pauliaus Jurkaus. Viršelis dail. Nijol s Palubinskien s. Išleido Amerikos Lietuvi Romos Katalik Federacijos Jaunimo stovykla. Leidinio mecenatai — Leonas ir Danut Petroniai. Detroit, Mich. Spaud Pranciškon spaustuv , Brooklyn, N.Y. Leidinys gaunamas Dainavoje, 5100 Austin Rd., Manchester, Mich. 48158 ir pas platintojus.

Tai didelio formato (8” x 11”) leidinys, minint šios populiaros stovyklaviet s sidabrin sukakt . Dviej spalv viršelis, 84 nuotraukos ir 80 psl. leidinys kalba apie žmones, nebijojusius darbo, aukos ir rizikos, apie stovyklos istorij , ankstyvesnius leidinius, mecenatus, globos komitetus, Tarybos pirminink ir administratori bei talkinink r pes ius. Aprašymai ir iliustracin medžiaga pristato pagrindinius stovyklautojus. Dr. A. Damušio, faktinio stovyklos k r jo ir tarybos pirmininko (1957-72) ir stovyklos administrator s Jadvygos Damušien s (1972-1981) žodžiai neša daug šviesos stovyklos reikšm m s išeivijos gyvenime.

Leidiny pateikiami aukotoj , r m j s rašai, apyskaitos ir t.t. “Dainava dainuoja ir gieda” skyriuje d ta m s muzik k k rybos, dedikuotos Dainavai.

DABARTIN LIETUVI KALBOS RAŠYBA. Redagavo Juozas Vaišnys, S.J. Išleido JAV LB Kult ros taryba 1982 m. Mecenatas — Lietuvi Fondas. 56 psl. Kaina 3 dol.

Medžiag apie rašyb ir skyryb paruoš Juozas Vaišnys, S.J., apie svetim j tikrini vard rašym — prof. dr. Antanas Klimas. Spaud N. Pr. Šv. Marijos Seser spaustuv , Putnam, CT. Gaunama ir pas platintojus.

Redaktoriaus pratarm je pabr žiama, kad šis leidinys “visiškai nepretenduoja išsam rašybos vadov l. Pagrindinis jo tikslas — supažindinti m s visuomen su kai kuriomis rašybos ir skyry-

bos reformomis, jau prieš kelet met vestomis Lietuvoje. Taip pat pamin jome ir paaiškinome vien kit rašybos bei skyrybos klausim , nors ir ne nauj , bet, kaip iš praktikos žinome, kai kuriems keliant neaiškum ”.

Lietuviškai kalbantieji ir rašantieji tikrai turi būti didingi Kult ros tarybai už š , nors ir mažos apimties, parank leidin .

Anatolijus Kairys. LOTOFAG ŠALY. Eil raš iai. 1982 m. Iliustravo Ada Sutkuvien , išleido Lietuvi Literat ros Biulieniai, P.O. Box 29060, Chicago, Ill. 60629. Kaina 8 dol. Eil raš iai suskirstyti keturias grupes: Balad s, T vas ir Motina, Dievui ir T vynei ir Str l s tams .

Tai ketvirtoji m s vieno produktyviausi k r j išeivijoje poezijos knyga. Prieš tai yra išleista: “Blaškomi lapai”, “Auk sin s ja” ir “Lais s sonata”. Be eil - raš i rinkini Anatolijus Kairys yra suk - r s 10 dram , iš kuri “Šviesa, kuri užsidar ” ir “Eldorado” — premijuotos; 7 komedijos, iš kuri “Viš iuk kis” ir “Ku-ku” premijuotos; du premijuotus romanus: “Ištikimoji žol ” ir “Po Damoklo kardu” — I dalis (romanas pataisytas, papildytas ir išverstas angl kalb); penkius libretus, kuriems muzik suk r komp. Br. Budri nas, J. Gaidelis ir A. Jurgutis, ir du vaidinimus vaikams.

Autorius rankrašty turi paruoš s roman “Pažad dvar ” ir vaikams vaidinim “Gintarinis telefonas”.

Autorius už savo novel “Vaidilut ” laim jo 1982 m. Dirvos novel s konkurs .

A. Kairys pla iai reiškiasi visuomeniame ir kult riniame gyvenime.

Vincentas Liulevi ius. IŠEIVIJOS VAIDMUO NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS ATK RIMO DARBE. 398 psl. veikalas, išleistas Pasaulio Lietuvi Bendruomen s valdybos u Lietuvi Fondo, mecenat ir garb s prenumeratori para-

ma. Kaina \$12.50. Knyga gaunama PLB b stin je, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, ILL. 60636 ir pas platintojus.

Istoriko V. Liulevi iaus veikalas skirtas pamin ti penkiasdešimt met nuo Draugijos Užsienio Lietuviams Remti steigimo. Jis suskirstytas keturias dalis: Išeivija Lietuvos garsinimo darbe, Išeivijos politin veikla Lietuvos labui, Išeivijos kult rin parama Lietuvai ir Išeivijos ekonomin parama Lietuvai.

Kruopš iai surinkta medžiaga su daugybe istorini nuotrauk , dokument , memorandum , atsišaukim ir proklamacij tekstais apžvelgia m s išeivijos darbus ir aukas atstatant Lietuvos nepriklausomyb .

Leid jo žody sakoma: “Tikime, kad jau- noji karta išeivijoje šiame leidinyje giliau žvelgs savo paskirt lietuvi tautos kelyje”. Iš tikr j dabartiniai išeivijos darbuotojai veikale ras kv pimo, padr sini- mo ir paskatos b ti an darb t s - jais, kuriems r pi ateities Lietuvos ne- priklausomyb ir lietuvyb s išlikimas išeivijoje.

Istorikas V. Liulevi ius savo veikalu papild negausi m s išeivijos istorij . Ar naujoji, po Antrojo pasaulinio karo išeivijos istorijos puslapiuose bus toki graži darb ir aukos pavyzdži , koki randame šio istoriko veikale?

Norintiems daugiau gilintis to meto lietuvi istorijos istorij , pad s ir knygos plati, net 11 psl. bibliografija.

Vincentas Liulevi ius išeivijoje paraš 10 knyg ar leidini rankraš io teis mis, yra suredagav s 9 leidinius ir yra koautorius dviej knyg .

Sofija Ambrazevi ien . LEMTIES S - KURY. Autobiografin apysaka. Aplankas ir viršelis — Petro Aleksos. Spausdino Draugo spaustuv , 4545 W. 63 St. Chicago, IL. 60629. 132 psl. Kaina 4 dol. Autor jau anks iau yra išleidusi T v yn s pakluon se (1978) ir Gyvenimo nuotrupos (1980).

INICIATYVOS PALAIMA

Iniciatyva — svarbi bet kokios pažangos slyga. Ji vertinga visoje gyvenimo apraiškose. Ir lietuviškoji išeivija džiaugiasi ir didžiuojasi naujomis parapijomis, jaunimo stovyklomis, vairiomis lietuviškomis monėmis, Lietuvi Fondu, Lietuvi enciklopedija, spauda, Rezoliucijoms remti komitetu ir kitokia veikla, kurios atsiradimo pradmen reikia ieškoti privaioje asmen ar grupi iniciatyvoje. O kai graži idėja virsta realybe, su džiaugsmu kalbame apie iniciatyvos palaimą.

Pastaruojų metu naujos iniciatyvos parodė Amerikos Balt Laisvės Lyga ir, 1982 birželio mėnesio Amerikos Kongrese pravedama Balt laisvės diena, pasiekė rezultatą, kuriais tikrai džiaugiasi pavergtos lietuviai, latviai ir estų tautos, o taip pat turėtų džiaugtis visa tautalaisvoji išeivija. Ši rezoliucija, kuri Amerikos prezidentas pasirašė kaip Public Law 97196, Baltijos valstybių žmones prakalba viltinga nuotaika: nesate amžiams pavergti ir jūsų laisvės troškimas taps tikrove; jūsų laisvės aspiracijas supranta ir jums savo talką pažada Jungtinės

Amerikos Valstybės!

Balt Laisvės Lyga, kaip anksčiau ir Rezoliucijoms remti komitetas, gimė ir išaugo Amerikos vakaruose. Kaip ir kiekviena kita nauja idėja pradžiūgavo negausiame kolektyve. Paskui, susilaukusi visuomenės pritarimo, išsiplėtė visame krašte.

Koks naujas elementas Balt Laisvės Lygos strategijoje? Imėmės, kad per trumpą laiką pasiektas laimėjimas, neturintis precedento mūsų politinės veiklos istorijoje: jungtinei rezoliucijai pirmą kartą gauta daugiau negu pusė Kongreso narių, abiejose rmuose rezoliucija priimta vienbalsiai, statymas pasirašytas prezidento ir sustiprintas specialia prezidento proklamacija?

Yra žinoma, kad tai buvo daug ir pestingo planavimo, iniciatorių dėto darbo, aukos ir rizikos. Bet ir to laimėjimui pasiekti nebūtų pakakę. Galutinai šit laimėjimą Balt Laisvės Lygos angažuota amerikiečių "viešųjų santykių" bendrovė. Tokia ekspertų talka savo idėjoms realizuoti naudojasi ne viena tautinų grupė, visuomeninė ir politinė organizacija ir net finansinė institucija. Tokia talka su k-

mingai po I-jo Pasaulinio karo naudojosi ir Amerikos lietuviai, siekdami iš Amerikos vyriausybės išgauti Lietuvos pripažinimą de jure.

Jei pozityvi iniciatyva yra palaikoma, tai tokios iniciatyvos stabdym tenka laikyti dvasiniu akulumu. Su apgailestavimu tenka registruoti fakt, kad dvasin akulum šiuo atveju pademonstravo

lietuviai politinio darbo monopolu pretenduojanios dvi organizacijos — Vlikas ir Altas. Jos abi savo viešais pareiškimais Balt Laisvės Lygos iniciatyvą bandė užgniaužti pačioje pradžioje. Gi Vliko seime Clevelande 1981 m. Balt Laisvės Lyga iki tiek buvo niekinama, kad vien apie ją kalbėjimas, kad ir neigiamas, galės pažeisti Vliko autoritetą. Tautos Fondas, kur Balt Laisvės Lyga kraipėsi prašydama finansinės paramos Balt Laisvės dienos rezoliucijai praveisti, ne tik finansinės talkos nedavė, bet net

laikė neatsak, nors Tautos Fondo pirmininkas "Tėviškės Žiburiuose" skelbė, jog tas fondas remė ne tik Vliką, bet ir kitas pozityvias darbas. Matyt ir Tautos Fondas nenorėjo pažeisti savo "oro", nors jį finansuoja ELTA vėliau pirmajame puslapyje paskelbė Balt Laisvės die-

nos proklamacijos tekstą. domi logika: vaisius geras, tik med su šaknimis reikia išrauti.

Visi altininkai - vlikininkai padaryti priekaištai nepasitvirtino: Laisvės Lyga nei vienybės ardė, nei "veiksmus" veržė, nei laisvės kovai kenkė, ir visuomenės suaukotus pinigus taupiau naudojo negu jie patys. Metų giję ji išleido gal tik ketvirtadalį bendro Vliko - Alto biudžeto, ir drįstama manyti, kad ji padarė žymiai daugiau negu jį stabdžiusios organizacijos, kartu sudėjus.

Žvelgiant į spaudą, logiška koalicija prieš Balt Laisvės Lygą su jo "Naujienos", kurios Vlikui - Altui nesubordinuotos iniciatyvos nepripažįsta, su "Akiraiviais", kurie Lietuvos laisvini-mo darbą nevertina. Lyga savo uždavinius vykdo su atsakominguose, nesektantiniuose spaudoje parama, nedrįsdama JAV Lietuvių Bendruomenės vadovybės pritarimu ir dosniausiomis moning lietuvių individualia auka. LFB su jais gali didžiulius, kad aukotojų tarpe biūliai buvo vieni iš pirmųjų.

Privati pozityvi iniciatyva yra palaikoma. Ar Amerikos Balt Laisvės Lygos laimėjimai nepagydydavo dvasinį neregią, kad - žvelgtų prasmingai privačios iniciatyvos potencialą?

LAISV FONDAS
LIETUVIŠKAI KULT RAI UGDYTI
5620 S. Claremont Ave., Chicago, Ill. 60636

FONDO LEIDINIAI:

Vytautas Maernis POEZIJA. Redagavo K. Bradnas. Iliustravo P. Augius. vad paraš A. Nyka-Nili nas. Išleista dr. A. Šmulksio l šomis. 1961.

Juozas Girnius TAUTA IR TAUTIN IŠTIKIMYB . Veikalas, skirtas gyvosios lietuvių s problemoms išsivijoje. Dailininkas S. Ramanauskas. 1961.

Juozas Daumantas PARTIZANAI. II laida. Iliustruota P. Lap s. 1962.

N. E. S duvis VIEN VIENI. Lietuvi tautos dvidešimt penkeri met rezistencija. Iliustracijos P. Jurkaus. 1964.

Juozas Girnius ŽMOGUS BE DIEVO. Dailininkas A. Kurauskas. Knyga, skiriama ateizmo filosofinei analizei. 1964.

LITHUANIA UNDER THE SOVIETS. Portrait of a Nation, 1940-65. Edited by V. Stanley Vardys. Frederic A. Prager, Publishers (mecenatas LAISV FONDAS LIETUVIŠKAI KULT RAI UGDYTI. 1965.

Mykolas Viltis NEPARAŠYTI LAIŠKAI. Eil rašiai, skirti tiems, kuri atminimas ir kapai išniekinti. Iliustracijos P. Jurkaus. 1966.

LIETUVI KULT RA SVETUR 1945-1967. Redagavo K. Bradnas. Dailininkas V. O. Virkau. Rašo: A. Vaiulaitis, K. Keblys, R. Šilbajoris, S. Santvaras, V. Kulbokas, J. Girnius ir . Grincevius. 1968.

Vladas Ramojus KRITUSIEJI UŽ LAISV , II tomas. 1969.

Juozas Brazaitis RAŠTAI I. 1980.

Juozas Brazaitis Raštai II. 1981.

Juozas Brazaitis, RAŠTAI III, 1982

Aloyzas Baronas MIRTIS VISADA SUSP SI. Paskutinis rašytojo romanas iš tragiškiausio Lietuvos istorijoje laikotarpio — partizan kov . 1981.